

SANCTI GEORGII FLORENTII GREGORII
EPISCOPI TURONENSIS
DE MIRACULIS
SANCTI MARTINI EPISCOPI
LIBRI QUATUOR.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

A

CAPUT II.

Quod Severus Vitam sancti Martini conscripsit.

Quod eandem vitam beatus Paulinus versu composuit.

999 Multi sunt, qui virtutes sancti Martini, vel stante versu, vel stylo prosaico conscripserant. De quibus primus ille Severus Sulpicius ^a, cui tantus fervor amoris fuit in Sanctum Dei, ut eo adhuc degente in sæculo, unum librum de Mirabilibus vitæ ejus scriberet, exinde post transitum beati viri duos libros conscripsit, quos Dialogos ^b voluit vocitari. In quibus nonnulla de virtutibus eremitarum, anachoretarumve, referente Posthumiano, inseruit. Sed in nullo inferiore nostrum 1000 potuit reperire Martinum, quem apostolis ^c sanctisque prioribus exæquavit, ita ut etiam diceret, « felicem quidem Græciam, quæ meruit audire Apostolum prædicantem; sed nec Gallias a Christo derelictas, quibus donavit Dominus habere Martinum. »

Paulinus quoque beatus, Nolanæ urbis episcopus ^d, post scriptos 1001 versus [Al., versu] de virtutibus ejus, quas Severus prosa complexus est, quinque libros, illa comprehendit miracula quæ post ejus gesta sunt transitum, id est, in sexto operis sui libro. Ait enim: Cum energumeni per cancellos basilicæ veherentur volatu aereo, et sæpe in puteum qui in ipsa habetur basilica, impulsu dæmonis jactarentur abstracti, exinde illæsi, populis spectantibus, sunt resumpti. Idque in eodem puteo, et nostris temporibus vidimus gestum. Alius quoque dæmon acquisitum vasculum præcipitem duxit ad amnem, quasi prædam, quam ceperat, demersurus [Ed., dimissurus]. Sed non defuit perituro beati Confessoris auxilium. Nam ingressus in flumen, et ulteriorem ripam petens, nihil nocumenti accepit, sed siccis ^e est etiam

^a Sic et Gennadius in Catalogo, cap. 29: *Severus cognomento Sulpicius*. Alii tamen malunt scribere *Sulpicius Severus*. Et quidem in Mss. Sulpicii nomen quandoque alteri præmittitur, alias postponitur, ut in uno Cod. sancti Germani a Pratis, num. 652, ab annis 800 scripto, observavimus.—Hunc nonnulli putant eundem esse ac Sulpicium Severum Bituricensem episcopum; et e contrario alii volunt Sulpicii Bituricensis nomen in Martyrologium Romanum loco nostri Sulpicii fuisse inductum. Vide Bolland. ad 29 Januarii, et supra notas ad cap. 50 de Gloria confessorum.

^b Tres conscripsit dialogos Severus, sed duobus solummodo posterioribus præfigitur titulus *De sancti Martini virtutibus*, quanquam et in primo quoque de eo agat.

^c Editi habent, *apostolis ac sanctis martyribus, sanctisque*, etc. Et infra, *apostolum Paulum*. Quam vocem *Paulum* nec Severus habet in fine dialogi 3, unde hic locus descriptus est.

^d Sic omnes Mss. et Editi hic et in lib. de Gloria conf., cap. 110. Et tamen Paulinus ille a Nolano episcopo distinguendus est. Nolanus quippe sancto Mar-

tino æqualis fuit; at is cujus hic laudantur opera, miraculorum indiculum, ut ipse Gregorius paulo inferius scribit, a Perpetuo Turonensi episcopo receperat, et initio et in fine libri sexti Perpetuum laudat, quod sibi certa et indubitata miracula narrasset. Qui quidem Perpetuus post Martini obitum ecclesiæ Turonensi sextus præfuit episcopus. Deinde idem auctor Paulinum Nolæ episcopum sæpius laudat. Dicitur in Codd. mss. *Paulinus Petricordiæ*, quo nomine Vesunna Petrocoriensium urbs, vulgo *Perigueux*, nonnunquam designatur. Cæterum Gregorio fortasse fucum fecit Severi locus ex Dialogo 3, ubi Posthumianus monetur ut Paulinum Nolanum adeat, eique narrata communicet, ut sicut jam de priore libello fecerat, et alios etiam per Italiam et Illyricum divulgaret. Fortunatus, lib. 1 de Vita sancti Martini videtur quoque in eundem errorem cum Gregorio impigisse: sed tamen cum sanctus Paulinus plura passim de sancti Martini laudibus scripserit, hæc Fortunati verba revocari possunt. Porro Paulini libri quos Gregorius laudat, sæpius recusati fuerunt; sed ut plurimum sub Paulini Nolensis nomine.

^e Mss. fere omnes, *nihil nocitum, siccis*.

vestimentis egressus : eamque ad cellulam Majoris A
 monasterii pervenisset, mundatus apparuit. Hunc
 etiam testatur ^a multas voces emittere solitum, ac
 lingua gentium incognitarum sæpissime loqui, ventu-
 raque fateri, et crimina confiteri. Sed, ut diximus,
 postquam limen Sancti ^b attigit, sanus abscessit. Egi-
 dius ^c quoque cum obsideretur ab hostibus, et ex-
 cluso a se solatio, turbatus impugnaretur, per invo-
 cationem beati Viri, fugatis hostibus liberatus est.
 Idque dæmoniacus in medio basilicæ, ipsa hora qua
 gestum fuerat, est professus sancti Martini obtentu
 hoc fuisse concessum. Puella quædam paralysis hu-
 more gravata, et, quod pejus est, errore cultus fa-
 natici involuta, Beati sepulcrum expetiit, vigiliisque
 celebratis, sanitati est reddita. 1002 Rursum au-
 tem ad idololatriæ vomitum revocata, languorem, quo
 obtentu beati Pontificis caruerat, iterato incurrit.
 Chonus ^d quidam rabidus, instinctu dæmonis actus,
 coronam sepulcri quæ Sancti meritum declarabat,
 violenter arripuit. Mox lumine privatus, prædam,
 cogente dolore, restituit, lumenque quod perdidit
 recepit. Quidam ^e vero a tentatore commotus, prolato
 gladio, cum quemdam ferire conaretur in atrio Con-
 fessoris, protinus ira in se retorta, veloci judicio Dei
 prosequente, ipso se mucrone perfodit. Denique cum
 populus ad Beati templi ornatum columnas deferre
 cuperet gaudens, quidam vir, qui operi huic invidus
 et contrarius fuit, in alveum exclusum ^f multa mina-
 batur, pro eo quod solatium aliquod ad plaustra pe-
 tentibus non præberet ^g. Cumque superbus equum
 feriret, in parvo fluvio præcipitatus, in sinu aqua-
 rum gurgitis, ictibus suis suffocatus Interiit. Tunc
 juvene ^h præcedente, columnæ usque ad beatum tem-
 plum delatæ sunt. Quoties etiam ad beatum sepul-
 crum oleum fuisset positum, referunt illud vidisse
 adauctum. Sanctus vero Perpetuus episcopus, merito
 Beati discipulus præconandus, ampullam cum oleo
 ad sanctum tumulum detulit, ut eum [*Id est, id; Ed.,
 eam*] virtus justi infusa sanctificaret. Et eraso a
 marmore, quo sancta membra teguntur, pulvere, ac
 liquor permixto, ex quo in tantam oleum redunda-
 vit, ut vestimentum sacerdotis nectareo effragrans
 odore, oleagina unda perfunderetur. Multique 1003

A ex hoc infirmi experire salutem. Sed et procellæ ab
 agris hoc liquore purificatis ⁱ sæpe prohibita sunt.
 Cum autem ad templum sanctum quidam devotas
 fide plenus accessisset, et gratiam Sancti sitiens, cogi-
 taret quid de beata æde raperet ad salutem, prope
 sepulcrum accedens, ædituum supplicat, ut sibi pa-
 rumper benedictæ ceræ largiretur ^e tumulo. Quam
 accipiens lætus abscessit; et agro, cui frugem sever-
 rat, confusus imposuit. Adveniens autem tempestas
 sævissima, quæ viciniam ^l in annis præcedentibus
 sæpe vastaverat, ab hac est prohibita benedictione,
 nec ibidem ultra, ut consueverat, nocuit. Magnifica
 vero atque desiderabili paschali festivitate advenie-
 te, populus ad Beati cellulam, in qua commoratus
 sæpe frequentaverat cum angelis, devotus advenit. Et
 singula loca allambens oculis, vel irrigans lacry-
 mis, in qua vir beatus ante sederat, aut oraverat,
 sive ubi cibum sumpserat, vel corpori quietem post
 multos labores indulserat, classe navium præparata,
 amnem transire parat, ut beatum sepulcrum adeat,
 et cum fletu veniam deprecans, coram Confessore se
 prosternat. Navigantibus autem illis, tentatoris im-
 pulsus commoto vento, classis ^k in profundo demergit-
 ur, et sexus uterque ab amne diripitur. Cumque
 inter procellas fluctuum rotarentur, et spes omnis
 evadendi deperisset, una omnium vox in clamore
 profertur, dicens: Miserator Martine, eripe a præ-
 senti interitu famulos famulasque tuas! *Itis dictum,*
 ecce afflatus auræ placidas artus submersorum sub-
 vehens ab undis illætos, omnes littori, quod deside-
 rabant, unda famulante, restituit: nec ullus deperit;
 sed cuncti salvati, paschalia festa summa cum exs-
 tatione perfuncti sunt. Non enim defuit illa virtus,
 quæ Jordanem scindens, populum sub aquarum mo-
 libus margine arente traduxit, cum de fundo fluvii
 duodecim lapides ablatis signa apostolica gestientes
 Josue littori cui advenerat consecravit; vel illa quæ
 Petrum pereuntem pia 1004 amplectens dextera,
 ne periret, eripuit; vel quæ nautam submersorum,
 Martini Dominum invocantem ^l, de profundo pelagi
 ad littus quod optabat elicit. Quidam pro benedi-
 ctione aliquid de sancta æde assumere flagitans, ali-
 quid [*Ed., parum*] ceræ de sepulcro Sancti accepit,

^a Aliquot Mss. cum Edit., *testantur*. Sed loquitur
 Gregorius de Paulino, qui id ipsum versibus expres-
 serat.

^b Mss. plerique, *ut limen sanctum*.

^c Is est magister militiæ in Galliis, qui postea di-
 citur Childerico Francorum regi substitutus, Arelate
 tunc inclusus erat, cum invocato sancti Martini auxi-
 lio ex urbe erumpens Wisigothos fugavit. Quæ victo-
 ria Majoriano imperatori securitatem et Galliæ pacem
 præstitit. Id contigisse anno 459, testatur Valeaius,
 lib. iv Rerum Francicarum.

^d Sic legendum esse ex Paulino certum est, cui
 omnes fere Mss. consentiunt. Aliqui, mendose, *sci-
 entia*, et Editi, *Thinus*. Aliquot etiam Mss. pro *rabi-
 dus*, habent *rapidus*.

^e Ex eadem Chunorum seu Hunorum gente, qui
 tunc in Gallias eruperant, ut dicit Paulinus.

^f Alii, *in alterum exclusum*. Nonnulli, *contrarius*
vel, multa.

^g Hic locus in Mss. et Editis est corruptus, pleri-

que habent *petentibus præberet*. Ex Paulini textu sic
 restituendum puto: *Contrarius fuit, multa in usorem*
minabatur, pro eo quod solatium, id est opem, ad
plaustra vehenda petentibus præberet. Et infra, *ictibus*
suis suffocatus, quod vix aqua in rivulo existente ipse
*arenam premens fuisset suffocatus, ut habet Pauli-
 nus*. Totus vero hic numerus deest in Cod. Gat.

^h Sic plerique Mss. Alii habent *populo*. Editi, *ju-
 ventute*.

ⁱ Edit., *potiti sunt salute... sanctificatis*.

^j Sic Gat., Vinc. et Bec. Plerique alii Mss., *vicinia*.
 Nonnulli, *vicina*. Editi, *omnia*.

^k Rom., *navis*. Et infra Ed., *et populus undique ab*
amne.

^l Pith., *Martino Dominum invocante*. At refragatur
 cum cæteris Mss. Paulinus, qui memorat nautam in
 periculo constitutum, invocato Deo, quem Martine
 colebat, incolumem evasisse..

et infra penetralia domus tanquam thesaurum coelestem reposuit. Factum est autem, ut invidia tentatoris immissum incendium domus voraci flamma circumureretur, et sparsum per aridas tabulas cuncta vastaret. Interea clamor ad caelum tollitur, et beati Martini auxilium imploratur. Meminit ^a ille etiam cereae particulæ a Sancti templo delatæ. Quæ reperta, et igni injecta, protinus cunctum restinxit incendium, novoque miraculo cera, quæ ignem alere erat solita, violentiam ignis vi sanctitatis oppressit. Hæc Paulinus in sexto operis sui libro versu conscripsit, accepto a sancto Perpetuo episcopo de his indiculo. Verum cum ad eum hujus indiculi charta venisset, nepos ejus gravi tenebatur incommodo. At ille confisus in virtute Sancti: Si tibi, inquit, placet, beate Martine, ut aliquid in tua laude conscribam, appareat super hunc infirmum. Impositaque charta pectori ejus, extemplo recedente febre sanatus est, qui erat ægrotus ^b. Sed et Fortunatus presbyter omne opus Vitæ ejus in quatuor libris versu conscripsit. His nos exemplis illecti, etsi imperiti, tentabimus tamen aliqua de virtutibus sancti et beatissimi Martini, quæ post ejus obitum actæ sunt, quantum invenire possumus, memoriæ replicare: quia hoc erit scribendi studium, quod in illo Severi aut Paulini opere non invenitur insertum.

CAPUT III.

De ordinatione et transitu beati Martini.

Lucidus, et toto orbe renitens gloriosus domnus Martinus, decedente jam mundo, sol ^c novus exoriens, sicut anterior narrat Historia, **1005** apud Sabariam Pannoniæ ortus, ad salvationem Galliarum, opitulante Deo, dirigitur. Quas virtutibus ac signis illustrans, in urbe Turonica episcopatus honorem invitus, populo cogente, suscepit: in quo gloriosam, et pene inimitabilem agens vitam, per quinquennia quinque bis insuper geminis mensibus cum decem diebus, octogesimo primo ætatis suæ anno, Cæsario et Attico consulibus, nocte media quievit in pace. Gloriosum ergo, et toti mundo laudabilem ejus transitum in die Dominica fuisse manifestissimum est, idque in sequenti certis testimoniis comprobabimus. Quod non parvi meriti fuisse censetur, ut illa die eum Dominus in paradiso susciperet, qua idem Dominus et Redemptor, victor ab inferis surrexisset; et, ut qui Dominica solemnia semper celebraverat impollute, post mundi pressuras Dominica die locaretur in requie.

^a Plerique Mss., *meminiturque cereæ. Alii, ceram.*

^b Et id miraculum refert idem Paulinus, in versibus quos in gratiarum actionem ea de re edidit.

^c Alii, *decidente jam sole mundo.*

^d Hoc caput et sequens desunt in Colb. h, Vinc., Bec. et Germ. In Codd. vero Clarom. et Colb. tut. habentur solummodo eorum initia, lectorem monendo alio esse requirenda in ipso Codice ubi extra ordinem descripta sunt sub nomine sermonum, aut lectionum, sive epistolæ, quod in officiis divinis sub eo titulo legerentur. Et sane sic etiam descripta sunt in Bec., Vinc. et Colb. h, et in altero Germ. annor. circiter 740. In Cod. autem Corbeiensi ab annis 900 descripto sub hoc titulo exstant, *Versicolus de trans-*

CAPUT IV.

Qualiter sancto Severino episcopo psallentium de ejus transitu revelatum est.

Beatus ^d autem Severinus Coloniensis civitatis episcopus, vir honestæ vitæ, et per cuncta laudabilis, dum die Dominica loca sancta ex consuetudine post matutinos hymnos ^e cum suis clericis circumiret, illa hora qua Beatus obiit, audivit chorum canentium in sublimi. Vocatumque archidiaconum interrogavit si aures ejus percuterent voces quas ille attentus audiret. Respondit: Nequaquam. Tunc ille: Diligentius, inquit, ausculta. Archidiaconus autem cœpit sursum collum extendere, aures erigere, et super summos articulos, baculo sustentante, stare. Sed credo eum non fuisse æqualis meriti, a quo hæc non merebantur audiri. Tunc prostrati terræ, ipse pariter et beatus episcopus, Dominum **1006** deprecantur, ut hoc ei divina pietas audire permitteret. Erectis autem, rursus interrogat senex: Quid audis? Qui ait: Voces psallentium tanquam in cœlo audio, sed quid sit prorsus ignoro. Cui ille: Ego tibi quid sit narrabo. Dominus meus Martinus episcopus migravit ex hoc mundo; et nunc Angeli canendo eum deferant in excelsum. Et ut parumper moræ esset, ut hæc audirentur, diabolus eum cum iniquis angelis retinere tentavit, nihilque suum in eodem reprensens, confusus abscessit. Quid ergo de nobis peccatoribus erit, si tanto sacerdoti voluit pars inimica [Al., iniqua] nocere? Hæc sacerdote loquente notavit tempus archidiaconus, et Turonos misit velociter, qui hæc diligenter inquireret. Qui veniens, eo die et hora manifestissime cognovit transisse beatum Martinum, quo sanctus Severinus audivit psallentium chorum. Sed et si ad Severi ^f recurramus Historiam, ipsa hora eum sibi scripsit in [Al., cum] libro vitæ suæ fuisse revelatum.

CAPUT V.

Qualiter beato Ambrosio idem transitus est ostensus.

Eo namque tempore beatus Ambrosius, cujus hodie flores eloquii per totam Ecclesiam redolent, Mediolanensi civitati præerat episcopus. Cui celebrandi festa Dominicæ diei ista erat consuetudo, ut veniens lector cum libro suo non antea legere præsumeret quam Sanctus nutu jussisset. Factum est autem ut illa die Dominica, prophetica lectione recitata, jam lectore ante altare ^g stante, qui lectionem beati Pauli proferret, beatissimus antistes Ambrosius super sanctum altare obdormiret. Quod videntes multi, cum *itu sancti Martini, et ibi sanctus Severinus dicitur Colossensis episcopus. Tota porro hæc visionis historia refertur quoque in Vita sancti Severini Coloniensis episcopi, quæ die 23 Octobris habetur apud Surium.*

^e In Codd. Laud., Bell., Gat., Mart. et Colb. a, desunt hæc verba *post matutinos hymnos*. Alii habent *post matutinos, seu matutinas*.

^f Cod. Mart., *Severini*. Loquitur, ni fallor, Gregorius de visione quam se habuisse scribit Sulpicius Severus in epistola ad Aurelium diaconum.

^g Sic Corb.; alii, *lectione jam lecta, ante altare, al., altarium*. Si vera sit hæc Gregorii narratio, sicut

nullus eum penitus excitare præsumeret, transactis A pultum fuerat transferretur, convocavit beatus Perpetuus ad diem festum vicinos pontifices, sed et abbatum ac diversorum clericorum non minimam multitudinem. Et quia hoc in Kalendis Julii agere volebat, vigilata una nocte, facto mane, accepto sarculo, terram quæ super sanctum erat tumulum cœperunt effodere. Quo detecto, manus, ut eum commoverent, injiciunt, ibique multitudo tota laborans, nihil prorsus per totam diem profecit. Vigilata denique alia nocte, mane tentantes, nihil omnino agere potuerunt. Tunc conturbati atque exterriti, quid facerent nesciebant. Dicit eis unus ex clericis : Sciatis [At., scitis] quia post hoc triduum natalis episcopatus ^f ejus esse consueverat : et forsitan in hac die se transferri debere vos admonet. Tunc jejuniis, ac orationibus, et jugi psallentio [Ed., silentio] die noctuque insistentes, triduum illud continuatum duxerunt. Quarta autem die accedentes, ponentesque manus, non valebant penitus movere sepulcrum. Pavore autem omnes exterriti, jam in hoc stantes, ut terra vasculum quod detexerant operirent, apparuit eis veneranda canitie senex, ad instar nivis candorem efferens, dicens se esse abbatem, et ait eis : Usquequo conturbamini, et tardatis ? Non videtis domum Martinum stantem vos juvare paratum, si manus apponitis ? Tunc jactans pallium, quo utebatur, posuit manum ad sarcophagum cum reliquis sacerdotibus, crucibus paratis, ac cereis, impositaque antiphona, dederunt cuncti 1009 voces psallentium ^g in excelso. Tum ad senis conatum protinus sarcophagum cum summa levitate commotum, in loco, ubi nunc adoratur, Domino annuente, perducitur. Quo ad voluntatem [At., votum] sacerdotis composito, dictis etiam missis, ut ventum est ad convivium ^h, requirerent solliciti senem, nequaquam reperiunt. Sed nec homo quidem exsistit, qui eum de basilica exire vidisset. Credo aliquam fuisse virtutem angelicam, quæ et beatum virum se vidisse pronuntiavit, et deinceps nulli comparuit. In quo loco ex illa die multæ virtutes factæ sunt, quæ per negligentiam non sunt scriptæ. Nos vero quantum tempore nostro aut fieri vidimus, aut factum certe cognovimus, silere nequivimus.

CAPUT VI.

De translatione beati corporis sancti Martini.

Operæ pretium ^b est enim etiam illud inserere C lectioni, qualiter sanctum ejus corpusculum in loco ubi nunc adoratur ^c fuerit, angelo annuente, translatum. Anno sexagesimo quarto post transitum gloriosi domni Martini, beatus Perpetuus Turonicæ sedis cathedram sortitus est dignitatis. Adeptusque hunc apicem, cum magno 1008 devotorum ^d consensu, fundamenta templi, ampliora quam fuerant, super beata membra locare disposuit; quod sagaci insistens studio, mirifice mancipavit effectui. De qua fabrica multum quod loqueremur erat; sed quia præsens est, conticere exinde melius putavimus ^e. Adveniente ergo optato tempore Sacerdoti ut templum dedicaretur, et sanctum corpusculum a loco ubi se-

Ambrosii obitus ultra an. 397 differendus est, excessit nempe mense Aprili; aut verum non est Martinum hoc ipso anno mense Novembri obiisse. Hæc porro historia opere musivo depicta ab annis fere 900 habetur in altari basilicæ Ambrosianæ Mediolani, cujus icon habetur apud Puricellum, vol. I, pag. 133.

^a In Corb. hæc clausula subjungitur : *Finit versiculus sancti Ambrosii de transitu sancti Martini episcopi et confessoris.* Bec. : *Recessit Dominus noster Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit, etc.*

^b Deest hoc caput in Colb. b. In Vinc. autem et Bec. habetur extra ordinem, et quidem in Vinc. sub titulo sermonis de translatione, etc. In Clar. et Corb. tut. solummodo adsunt prima verba.

^c Sic plerique Mss., sicut et infra. Alii vero cum Editis, *veneratur*. Perinde est. Hanc nempe vocem *adorare* Gregorius ad reverentiam illam exprimendam qua res sacræ pertractamus, aut cultum quo viros

D sanctos prosequimur, sæpius adhibuit.

^d Mss. aliquot cum Editis, *cum magno votorum.*

^e De hac vide lib. II Hist. cap. 14, et lib. X cap. 34. In Chronico Malleacensi cremata fuisse dicitur anno 903, et ab Herveo thesaurario restaurata. — Videsis notam e col. 211. Edit.

^f Id est anniversarium ejus ordinationis in episcopum. Quod etiam nunc in Martyrologiis simul cum ejus translationis festivitate recolitur die 4 Julii. Vide Mabillonii Liturgiam Gallic., lib. II, num. 72. Beda in Martyrologio sincero tria hæc festa simul commemorat.

^g Editi, *psallentes*. Gat., *cuncti psallentium.*

^h De ejusmodi convivii in sanctorum natalitiis celebratis, quæ postea ob abusus prohibita fuerunt, multa congerit Savaro in epist. 15 Apoll. Sidonii lib. IV, quem consule. Vide Augustini epist. 22 et 29.

CAPUT VII.

De Theodemundo muto.

Adveniens juvenis quidam, Theodemundus ^a nomine, audiendi loquendique obstructo aditu, quotidianis diebus ad sanctam basilicam recurrebat, et inclinans se ad orationem, labia tantum movebat. Nam nullam poterat vocem emittere sensu integro, sed erat multatus vocis officio. Qui tam prompte videbatur orare, ut flere cerneretur inter ipsa tacita verba plerumque. Cui si quis pro mercedis respectu aliquid eleemosynæ contulisset, continuo hoc similibus pauperibus erogabat, et stipem ab aliis nutu postulans, stipendia indigentibus porrigebat. Cumque in loco illo sancto in hac devotione per trium annorum spatia commoratus fuisset [*Bel.*, horarum], quadam die a divina pietate commonitus, venit ante sanctum altare; et stans oculis ad cælum elevatis et manibus, erupit ab ore illius rivus sanguinis cum putredine. Et conspuens in terram, cœpit graviter gemere, et excreare partes nescio quas cum sanguine, ita ut potaretur quod **1010** aliquis ferramento guttur ejus incideret. Sed et tabes ex ore illius tanquam fila sanguinea dependebat. Tunc disruptis aurium ac faucium ligaturis, elevans se, et erigens iterum [*Gat.*, interim] oculos et manus ad cælum, ore adhuc cruento in hanc primum vocem prorupit: Gratias tibi magnas refero, beatissime domne Martine, quod aperiens os meum, fecisti me post longum tempus in tuas laudes verba laxare. Admirante autem omni populo, et stupente de tali miraculo, interrogant si et auditum pariter recepisset. Qui libere omnia audire, populo testante respondit ^b. Sanitati ergo sic redditus, a Chrodechilde regina pro virtute reverentiaque sancti Martini collectus est, et ad scholam positus, omnem psalmodiarum seriem memoriæ commendavit. Quem Deus perfectum efficiens clericum, per multos in posterum annos in servitio Ecclesiæ commorari permisit.

CAPUT VIII.

De Chainemunda muliere cæca.

Mulier quædam, nomine Chainemunda ^c, oculorum luce privata, nesciens visu tenere viam, nisi alio ducente, devota valde et fide plena, venit ad vene-

^a Laud., Vinc., Rom., Bec. et Colb. duo: *Adveniens quidam Theodomundus. Gat., Theodemundus.*

^b Sic Bec., Gat. et Rom. Alii vero, *populo teste. Editi, populo testatus est. Et quæ sequuntur sic sunt in Editis: Post sanitatem ergo rediit ad Chrodechildem reginam, etc. Bal., Throdechildem. Chrodechildis erat Clodovei Magni relicta, quæ post viri obitum Turonos secessit, ubi et obiit, uti narrat Gregorius in Historiæ libro iv, cap. 4. Schola vero in unaquaque ecclesia erat, in qua clerici canendi arte aliisque disciplinis erudiebantur. Hinc in libris Pontificalibus et Ritualibus *scholæ* nomine designatur quicquid a clericis in commune cantari debet. Vide Menardi notas in Sacrament. Gregorianum.*

^c Colb, tut. et Gat. cum Editis, *Chamemunda. Clar., Chanemunda. Colb. b et Bec., Camemunda.*

^d Sic Mss. fere omnes. At Editi: *Ante ædem gloriosi Præsulis cum fide staret. Mart., constaret.*

A rabile templum beati Martini antistitis. Erat autem non solum, ut diximus, cæca, sed etiam toto corpore ulceribus [*Al.*, vulneribus] plena. Obsederat enim omnia membra ejus putredo cum pustulis, et erat miserabili facie, et horribilis ad videndum, ut tamquam leprosa putaretur a populo. Cumque palpando diebus singulis ad ædem gloriosi Præsulis cursitaret ^d, post tres fere annos, stante ea ante sepulcrum, aperti sunt oculi ejus, ita ut cuncta clare prospiceret. Amotoque omni languore membrorum, atque siccato humore qui fluebat a corpore, nova cute superveniente, taliter est **1011** pristinae redita sanitati, ut nec indicium quidem infirmitatis in ejus corpore resedisset. Quæ multos in posterum vivens annos, gratias omnipotenti Deo referebat assidue, quod eam per beatum Confessorem suum sic instaurasset incolumem.

CAPUT IX.

De beato Baudino episcopo.

Quam ^e præsens invocatio nominis ejus mare procellosum compescuerit, non omitam. Cum beatus Baudinus ^f episcopus Turonicæ civitatis in villam ^g navigio subvehente transiret, subito adveniente cum violentia venti nimbo teterrimo, mare placidum commovetur impulsu flaminis, navisque undarum mole turbatur. Tollitur caput primum in fluctus, secundum declinatur inter undarum hiatus. Hi in scena ^h montis aquosi dependent, hi apertis undis in ima dehiscunt: sed nec antenna residet, quæ beatæ crucis ⁱ signaculum præferbat. Tunc resolutis timore membris, et omnibus sine spe vitæ jam mori paratis, prosternitur senior in oratione cum lacrymis, et geminas tendens palmas ad astra, beati Martini auxilium precabatur, et ut sibi dignaretur adesse velociter proclamavit. Unus autem ex perfidis dixit: Martinus ille, quem invocas, jam te dereliquit, nec tibi in hac necessitate succurrit [*Al.*, succurret]. Vere credo hanc vocem ab insidiatore fuisse prolatam, ut beatum sacerdotem ab oratione turbaret. Sed ille hoc jaculum fidei lorica repellens, magis ac magis sancti viri præsidium flagitabat, simulque cohortabatur, ut omnes orarent. Cumque hæc agerentur, subito supervenit odor suavissimus quasi balsamum in navi, et tanquam si cum thuribulo aliquis circuitet, odor

^d ^e Editi, *quod. Clar., quantum,*

^f Sic et appellatur lib. x. Hist. cap. ult., ubi num. 16 recensetur. Hic tamen Gat. habet *Baudoenus*, Colb. b, *Bladenus. Bec., Blandenus; Editi, Baudenus.*

^g Sic omnes Mss., præter Mart., qui habet, *de villa in villam. Editi, de urbe in urbem. Infra, Rom., commoveretur. Bec., fluminis. Ed., fluctuum.*

^h Gat., *hi unenam. Colb. tut., hi in inscena. Colb. a, hi in tescenam. Bec., hi in cena. Sed retinenda est vox scena, quæ faciem exteriorem alicujus rei designat, similitudine ducta a scena theatri, atque eo modo sumitur a Tertulliano in libro de Anima; Apollinari Sidonio lib. vii epist. 4; Apuleio lib. ii et v; Eumenio, etc.*

ⁱ Codd. Laud. et Colb. a, *quæ beati regis. In velo antennæ appenso pictum erat haud dubie sacræ crucis signum, aut ipsa antenna crucem referebat,*

thimiamatis effragavit. Quo odore **1012** advenientes cessit violentia æva ventorum, elisisque aquarum astantium molibus, redditur mare tranquillum. Mirantur omnes morti jam dediti fluctuum pacem, et protinus data serenitate redduntur in littore. Quod nullus ambigat, beati viri adventu hanc tempestatem fuisse sedatam. Tunc omnes in commune Domino gratias referunt, quod eos per invocationem Antistitis sui dignatus sit de hoc periculo liberare.

CAPUT X.

De eo, qui Sancti reliquias Camaracum detulit.

Hujus tempore quidam de Camaracense ecclesia reliquias beati Martini expetiit. Quibus jam vespere acceptis, cum psallendo proficisceretur, et dum Ligerim fluvium transisset ^a, sero factum est, et subito **B** contenebratum est colum; et ecce fulgura magna ac tonitrua magna descendebant. Dum hæc agerentur, duæ puerorum lanceæ, emissas flammeas pharos, lumen ^b euntibus præbuerunt. Ibantque fulgurantes hastæ, non minus miraculi quam beneficii viatoribus præferentes ^c, virtutemque beati Antistitis ostendentes.

CAPUT XI.

De rege Galliciæ populoque conversis, sive, De Suevis.

Deficit lingua sterilis tantas cupiens enarrare virtutes. Charrarici ^d cujusdam regis Galliciensis filius graviter ægotabat, qui tale tædium incurerat, ut solo spiritu palpitarer. Pater autem ejus fœtidæ se illi Arianae sectæ una cum incolis loci illius subdiderat. Sed et regio illa plus **1013** solito quam aliæ provinciae lepra ^e sordebat. Cumque rex videret urgeri filium in extremis, dicit suis: Martinus ille, quem in Gallis dicunt multis virtutibus effulgere, cujus, queso, religionis vir fuerit, enarrate? Cui aiunt: Catholicæ fidei populum pastorali cura in corpore positus gubernavit, asserens Filium cum Patre et Spiritu sancto æquali substantia vel omnipotentia venerari debere: sed et nunc cœli sede locatus, assiduis beneficiis non cessat plebi propriae providere. Qui ait: Si hæc vera sunt quæ profertis,

^a Ed., transit. Aliquot Mss., transiret, et sero factum esset, subito, etc.

^b Alii Mss., emissis flammis lumen.

^c Mart., præviantibus ferentes.

^d Plerique Mss. habent Chararici. Nullus fuit eo nomine rex in Gallæcia. Sed is ipse est, uti ex historia certum est, quem alii Theodemirum, seu Ariamirum appellant, sub quo Suevi, qui Gallæciam ab initio sæculi v occupabant, ejurata hæresi Ariana, catholicæ Ecclesiæ adjuncti sunt. Filius vero regis qui hic memoratur, fuit, uti patet ex libro iv, infra, cap. 7, Miro, qui patri in regno anno 570 successit.

^e Colb. a, a lepra sordebat. Quod ansam præbuit Pithœo Codici suo apponendi hac lepra, ita ut lepre nomine hæresis Ariana designaretur. At de lepra corporis loqui Gregorium ex fine hujus capituli patet.

^f Qui minoris erant conditionis, cereum qui pondere ægrum coæquaret, aut ad staturam ipsius mensuratum, offerre ad sanctorum opem implorandam ut plurimum consueverant.

^g Bec., quo perlato. Ed., qui profecti.

^h Bec., Suscipere merear, etc.

discurrant usque ad ejus templum fideles amici mei; multa munera deportantes; et si obtineant mei infantuli medicinam, inquisita fide catholica, quæ ille credidit credam. Pensato ergo auro argenteoque ad filii sui pondus ^f, transmisit ad venerabilem locum sepulcri. Quo perlato ^g, oblati muneribus exorant ad Beati tumulum pro ægroto. Sed insidente adhuc in patris ejus pectore secta, non continuo integram recipere meruit medicinam. Reversi autem nuntii narrauerunt regi se multas virtutes ad Beati tumulum vidisse, dicentes: Cur non sanatus fuerit filius tuus, ignoramus. At ille intelligens, non ante sanari posse filium suum, nisi æqualem cum Patre crederet Christum, in honorem beati Martini fabricavit ecclesiam; miroque opere ea expedita, proclamat: Si suscipere mereor ^h viri justii reliquias, quodcumque sacerdotes prædicaverint, credam. Et sic iterum suos dirigit majore cum munere: qui venientes ad beatum locum, reliquias postulabant. Cumque eis offerrentur ex consuetudine ⁱ, dixerunt: Non ita faciemus, sed nobis quæsumus licentia tribuatur ponendi, quæ exinde iterum assumamus. Tunc partem pallii serici pensatam super beatum sepulcrum posuerunt, dicentes: Si invenimus gratiam coram expetito patrono, quæ posuimus **1014** plus insequenti pensabunt, eruntque nobis in benedictionem posita, quæsitæ i per fidem. Vigilata ergo una nocte, facto mane, quæ posuerant pensitabant. In quibus tanta beati viri infusa est gratia, ut tandiu elevarent in sublime æream libram, quantum habere poterat **C** quo ascenderet momentana. Cumque elevatae fuissent reliquæ cum magno triumpho, audierunt voces psallentium qui erant in civitate detrusi in carcerem, et admirantes suavitatem sonorum, interrogant custodes quid hoc esset? Qui dixerunt: Reliquæ domni Martini in Gallæciam transmittuntur, et ideo sic psallitur. Tunc illi flentes invocabant sanctum Martinum, ut eos sua visitatione de ergastulo carceris liberaret. Exterritisque custodibus, et in fugam versis, disruptis obicibus retinaculorum, liber populus surgit a vinculo, et sic usque ad sancta pi-

ⁱ Lintea scilicet seu panni, qui aliquandiu super beati viri tumulo impositi fuerant; quomodo Romæ fiebat ad Apostolorum sepulcra, ut ex Gregorii Magni epistolis notum est, qui ejusmodi lintea brandea appellabat. — Fallitur, ut vel ex sola Gregorii narratione patet, Mariana libro v de rebus Hispaniæ cap. 9, ubi scribit Theodemiri legatos a Turonensibus Pallii, quo Martinus superstes utebatur, partem obtinuisse. Nec aliud quam ejusmodi pallium aut linteam fuisse puto celebrem sancti Martini cappam, quam reges nostri e tumulo sancti antistitis allatam secum in itineribus, potissimum in bellicis expeditionibus deferri curabant a clericis, qui exinde capellani dicti fuerunt. Porro ecclesiam sancti Martini, quam hic Gregorius in Gallæcia exstructam commemorat, nonnulli, ut loco laudato Mariana observat, ad Aquas calidas, hodie Auriam, seu Orensem, constitutam fuisse volunt, sed nullo firmiter argumento, quam ejus urbis templi maximi, quod a sancto Martino nomen habet.

ⁱ Plerique Mss., eruntque nobis in benedictione quæsitæ. Confer cum cap 28 lib. i de Gloria mart.

gnora, plebe inspectante ^a, venerunt, osculantes A flendo beatas reliquias, simulque et gratias beato Martino pro sui absolute reddentes, quod eos dignatus fuerit sua pietate salvare. Tunc obtentis per sacerdotem ^b a iudice culpis, incolumes dimissi sunt. Quod videntes gestatores reliquiarum, gavisus sunt valde, dicentes: Nunc cognovimus quod dignatur beatus Antistes nobis peccatoribus propitium se præbere. Et sic gratias agentes, navigio prospero, præsequente patroni præsidio, undis lenibus, temperatis flatibus, velo pendulo, mari tranquillo, velociter ad portum Gallicie pervenerunt. Tunc communitus a Deo quidam, nomine Martinus ^c, de regione longinqua, qui ibidem nunc sacerdos habetur, advenit. Sed nec hoc credo sine divina fuisse providentia, quod eo die se commoveret de patria quo beatae B reliquie de loco levate sunt, et sic simul cum ipsis pignoribus Gallicie portum ingressus sit. Quæ pignora cum summa veneratione suscipientes, fidem **1015** miraculis firmant. Nam filius regis, dimissa omni ægritudine, sanus properat ad occursum. Beatus autem Martinus sacerdotalis gratiæ accepti principatum ^d, Rex unitatem Patris et Filii, et Spiritus sancti confessus, cum omni domo sua christumatus est. Squalor lepræ a populo pellitur, et omnes infirmi salvantur, nec unquam ibi postea usque nunc super aliquem lepræ morbus apparuit. Talemque gratiam ibi in adventu pignorum beati patroni Dominus tribuit, ut virtutes, quæ ibidem illa die factæ sunt, enarrare perlongum sit. Nam tantum in Christi amore nunc populus ille promptus est, ut omnes C martyrium libentissime susciperent, si tempus persecucionis adesset.

CAPUT XII.

De Ulrogotha Regina.

Nam et Ulrogotha ^e regina, auditis miraculis quæ ad locum sunt quo sancta membra quiescunt, tanquam si sapientiam Salomonis veniret audire ^f, ex-

^a Mss., populo expectante; alii, spectante.

^b Id est, episcopum, scilicet Turonensem, ubi hæc agebantur.

^c Mss.: Tunc communitus a Deo beatus Martinus. Confer quæ in Historiæ libro v cap. 58 de eo dicuntur, et notas ibidem appositæ. Cæterum hæc Suevorum conversio anno circiter 560 contigit, sub initio Theodemiri regis. Martini Elogium vide apud Isidorum in libro de Viris illustribus, cap. 55.

^d Primo quidem Dumiensis monasterii, quod sub regula Benedictina considerat, episcopus fuit, postea ad metropolim Braccarensem evectus est. Utrique Martino Suevorum conversionem tribuit Fortunatus in epistola ad lib. v. Carm. præmissa, quæ est ad eundem Martinum eam Carm. 1 seq. illumque non semel alias laudat.

^e Mss. fere omnes, *Ulrogotha*. Sic quoque dicitur apud Fortunat., et in can. 15 concilii v Aurelian. Bec., *Ulrogothis*. Hæc fuit Childeberti I uxor, de qua et duobus ejus filiabus Greg. I. iv Hist. cap. 20, et Fortunatus lib. vi eam. 8. Sepulta est in sancti Germani a Pratis monasterii basilica. Eam inter sanctas reginas laudat auctor Vitæ sanctæ Bathildis, his verbis: « De Ulrogotha fertur regina, Childeberti videlicet christianissimi regis conjugæ, quod matris

petiit ea corde devoto prospicere. Abstineas ergo se a cibis et somno, præcurrentibus etiam largissimis eleemosynis, pervenit ad locum sanctum, ingressaque basilicam, timens et tremens, nequaquam audebat beatum adire sepulcrum, indignam se esse proclamans, nec ibidem posse, obstentibus culpæ accedere. Tamen deducta in vigiliis et orationibus ac profuis lacrymis una nocte, mane oblati muneribus multis, in honore beati Confessoris missas expetiit revocari ^g. Quæ dum celebrarentur, subito tres cæci, qui ad pedes beati Antistitis longo tempore privati lumine residebant, **1016** fulgore nimio circumdati, lumen, quod olim perdidderant, receperunt. Quo facto, clamor in cælum attollitur magnificentium Deum. Ad istud miraculum currit regina, concurrunt et populus, mirantur omnes fidem mulieris, mirantur gloriam Confessoris: sed super omnia collaudatur Deus noster, qui tantam virtutem præstat sanctis suis, ut per eos talia operari dignetur, tale inter reliqua luminaria huic mundo beatum Martinum immensum sidus attribuens, per quem ejus tenebræ refulgerent [*Al. refulgeant*]: qui vere sicut oliva fructifera, per singulos dies fructus exhibet Domino de conversionibus miserorum ^h.

CAPUT XIII.

De eo qui a pustula in extremis ⁱ positus laborabat.

Sed nec prætereundum est ^j, quod venerabilem conservum meum Fortunatum presbyterum retulisse commemoro. Quidam in Italia, dum veneno pustulæ ^k pervasus in discrimine sic ageretur, ut vivere desperaret, aliquos interrogat ad templum beati Martini quis fuerit ^l. Tunc quidam ex astantibus asserit se fuisse. Requirit ægrotus quid inde pro benedictione detulerit. Qui negat se aliquid præsumpsisse. Quem iterum interrogat qua tunc veste indutus sit, cum ad templum Sancti occurrerit. Respondit, quod ea qua super se ipso tempore utebatur. Tunc abscissam fideliter indumenti particulam imposuit super pustulam.

esset orphanorum; consolatrix pupillorum, sustentatrix pauperum et Dei servorum, atque adjutrix fidelium monachorum. ^m

^l Mss. fere omnes, tanquam si sapientiam Salomonis audiret. Alludit Gregorius ad reginam Saba, quæ Jerusalem accessit audiendi Salomonis gratia.

^g Editi cum Clarom., *celebrari*. Retinenda cæterorum omnium Codicum lectio: ea enim loquendi forma alias usus est Gregorius. Vide lib. 1 de Gloria mart. cap. 51. Hanc etiam adhibuit non semel Fortunatus, uti a nostro Mabillonio observatum est lib. 1 Liturgiæ Gallic. cap. 6, ubi ea retractat vir eruditus, quæ de missa revocata alias scripserat, nihil aliud hæc voce significari monens quam *missa celebrata*. Quod et ex hoc loco confirmari potest.

^h Sic omnes Mss., præter Clar., qui habet, *de conversatione miserorum*. Editi vero, *dies factis exhibet gloriam Domino, et conversionibus iustorum*.

ⁱ Mss. plerique, *in exercitu positus*.

^j Mss., *sed nec hoc præterito*.

^k Mss. plerique, et quidem antiquiores, *pustula*, et sic fere semper quoties ista vox recurrit.

^l Id est, accesserit. Quo sensu verbuntur cæcæ frequenter apud Gregorium occurrit.

Mox ut ægri membra tetigit, vulnus pustulæ veneni **A**
vim perdidit : quæ tali medicamine et virtutem
1017 Sancti protulit, et infirmum refert incolumem.
Hanc apud Italos asserens specialem vigere medelam,
ut si quis pustulæ percutiatur vulnere, ad propinquum
quod fuerit beati Martini oratorium habeatur [*At.*,
abeatur] perfugium, et aut ex velo ^a januæ, aut pali-
liolis, quæ pendent de parietibus, quidquid primum
raptum fuerit, si ægro superpositum adhæserit, fit
salubre. Hæc medela genitorem suum carnalem ab
interitu pustulæ, ut ipse patris sui testis asserit, li-
beravit.

CAPUT XIV.

De castello Italiæ, Tertio nomine.

Idem his verbis retulit, in cacumine castelli regio-
nis Italiæ, quod dicitur Tertium, oratorium beati **B**
Martini fundatum est; ibique turri vicinæ, quoties
incursione barbarorum per fraudem ^b hostis accederet
nocturnis insidiis, quisquis de vigilantibus habuisset
in turre lanceam, aut spatam, vel cultellum, seu gra-
flum protulisset ex theca, fere per ^c horæ spatium
tale lumen reddebatur ex universo gladio, tanquam
si illud ferrum verteretur in cereum. Et mox ex ipso
signo custodes admoniti, magis intenti vigiliis, hostes
latebrantes lapidibus exturbabant. Quod ope sancti
Martini recto iudicio reputatur, qui vicinitate sua
sibi devotis populis sedulam exhibuit præsentemque
custodiam. Et hanc virtutem a supra dicto cognovi-
mus Fortunato.

CAPUT XV.

De oleo cicendilis super picturâ Beati.

1018 Sibi quoque in Ravenna ^d atque in rhetorica
socio suo Felici, ex oleo, quod sub imagine picturæ
beati Martini in cicendili ardebat, dum tetigerunt
oculos, lumen rediisse [*Forsan, reddidisse*] confessus
est.

^a Laudat Nepotianum Hieronymus ob studium in
ecclesiis impensum, et inter alia recenset vela quæ
in ostiis erant. *Velum sacrarii* memorat Gregorius
noster libro IV Histor. cap. 31. De quo et concilium
Narbon. can. 15. De his quoque passim Anastasius in
Vitis pontificum. In majoribus ecclesiis etiam nunc in
Gallia certis diebus velum extensum chorum a sa-
crario seu loco in quo est altare majus separat; et
vela circa altare, cortinas vulgo appellamus, pendent.
Sic et parietes velis etiam tegebantur, quæ hic Gre-
gorius *palliola* appellat; et in his ut plurimum sacræ **D**
aliquot historiæ depictæ erant, ad rudium eruditio-
nem.

^b Cod. Coib. a, pro fraude.

^c Mss. quinque, *super horæ spatium*.

^d Hoc caput deest in Colb. b et Bec. Lectionem
Gat., Clar. et Vinc., reünimus. Alii Mss. habent :
Sibi in Ravenna... socii sui Felicis. Editi, et Felici et
Rhetorico sociis suis. Sed locus iste facile illustrari
potest ex Paulo Diacono, qui capite 15 libri II de
Gestis Langob. idem miraculum narrat, quod conti-
gisse ait Ravennæ cum ibi Fortunatus cum Felice,
postea episcopo Tarvisiano, ut cap. præcedenti dixe-
rat, rhetoricæ studiis incumberet: « Hic, inquit, cum
oculorum dolorem vehementissimum pateretur, et
nihilominus Felix iste ipsius socius pari modo oculos
doleret, uterque ad basilicam beatorum Pauli atque
Joannis, quæ intra eandem urbem sita est, perrexe-
unt, in qua etiam altarium in honorem beati Mar-

CAPUT XVI.

De Placido procuratore.

Similiter in prædicta urbe dum Placidus procura-
tor, desperatus a medicis, ad aliud ^e puellarum ora-
torium sibi vicinum confugeret, et in atrio recubaret,
venit noctu ad abbatissam beatus Martinus per som-
nium, quam requires quid faceret, ait, se requie-
scere. Dicit Sanctus ad illam : In Gallias habui jam
redire, sed propter istum, qui foris jacet in atrio,
me remoratum profiteor. Tunc surgens abbatissa,
et referens visionem, fidem fecit homini quia de pe-
riculo liberaretur, quod certe meruit obtinere. Sed
ut [*Forsan, et*] prædictus presbyter asserit, multum
desiderabilius in locis Italicis Martini gloriam vene-
rari quam, si licet dici, quo ^f propria membra re-
cubant tumulata : in tantum ut frequentia miracula
nec sparsa colligantur in verbis, nec tam infinita re-
condantur in paginis.

CAPUT XVII.

De his quæ Ambianis gesta sunt.

1019 In porta Ambianensi, in qua quondam vir
beatus pauperem algente chlamyde decisa contexit ^g,
oratorium a fidelibus est ædificatum, in quo nunc
puellæ religiosæ deserviunt ob honorem sancti An-
tistitiis, parumper habentes facultatis, nisi quod eas
devotorum alit sæpe devotio. Erant tamen eis quo-
dam tempore pauca apium alvearia, quæ eis fuerant
data, quæ cum quidam invidus conspexisset, ait
intra se : Utinam aliquid de his vasis possem auferre.
Secuta autem nocte instigatus a dæmone, ablatiis
tribus vasis, navim onerat, ut scilicet transito amne
sibi facilius quæ abstulerat vindicaret. Sed, credo,
ei impedimentum fuisse hoc furtum, sicut postea
manifeste probatum est. Igitur cum sole oriente ad
portum fluminis causa transmeandi homines propere-
rarent, navium ad littus aspiciunt, apesque ex alveariis

tini confessoris constructum propinquam habet fene-
stram, in qua lucerna ad exhibendum lumen est
constituta; de cujus oleo mox sibi isti, Fortunatus
scilicet et Felix, dolentia lumina tetigerunt. Illico
dolore fugato, sanitatem quam optabant, adepti sunt.
Atque occasio hæc fuit Fortunato, ut Paulus prose-
quitur, qui in loco dicto *Duplavillis*, haud procul a
Cenitensi castro, seu *Tarvisiana civitate*, ortus, et Ra-
vennæ educatus fuerat, in Gallias accedendi ad sancti
Martini tumulum. Dehinc Pictavum profectus primum
presbyter, tum episcopus ejusdem urbis creatus est.

^e Plerique Mss., *alium. Mart., arium. Ed., ad illud.*
Vetus erat monasterium Ravennæ sub titulo sancti
Martini, quod a Theodorico rege constructum fuisse
dicebatur, postea sancti Apollinaris Novi dictum. Ibi
fortasse Gregorii tempore habitabant sanctimoniales,
quibus monachi ordinis nostri, qui hunc locum diu
possesserunt, successerunt. Tandem anno 1514 locus
Franciscanis cessit, reditus vero abbatie sancti Pauli
Romæ attributi fuerunt.

^f Editi : *Italicis veneratur quam ubi propria membra*
recubant; in tantum.

^g Facinus istud tantopere in Ecclesia celebre nar-
rat Severus Sulpicius in Vita beati Martini; locus
vero ille ubi id contigit, nunc a RR. PP. Coelestina
habitar, in quorum ecclesiæ chori medio erecta est
columna, cum inscriptione quæ rem gestam exponit.
Ambianum urbs est notissima, vulgo *Amiens*, Picar-
diæ caput, sub metropoli Rhemensi.

catervatim emergere, hominemque seorsum jacere A prostratum. Sed putantes cum a somno occupatum, sicut didicerant jam a puellis furtum factum, quantocius properant ad alligandum eum, sed accedentes mortuum reperiunt. Statimque puellis notum faciunt factum, et quod furto raptum [Al., furatum] fuerat cellulae restituunt, admirantes tam velociter in homine divinae ultionis accessisse sententiam.

CAPUT XVIII.

De Siroialense oratorio.

Sic et apud Siroialense a oratorium, cujus altarium sancti Confessoris manus alma sacravit, dum plerique beneficia expetita mererentur, quidam paralyticus adveniens, et cersum 1020 in status sui altitudinem nocte tota vigilans retinisset, mane facto, ut lux reddita est mundo, ipse absolutis gressibus, populo teste, incolumis exsilivit. B

CAPUT XIX.

De Bella caeca.

Nec hoc silebo, quid caecitati contulerit, cum beati sepulcrum devota mulier expetisset. Quaedam de Turonico territorio femina, Bella nomine, amisso oculorum lumine gravior laborabat. Et cum die noctuque incessabilibus doloribus urgeretur, dicit suis: Si ad basilicam domni Martini ducta fuisset, continuo sanitatem recepissem. Confido etenim, quod possit oculis meis lumen infundere, qui potuit pauperis lepram osculo libante sanare b. Deinde, adminiculo deducante, venit ad sanctum locum, ibique jejuniis et orationibus crebris insistens, visum quem amiserat recipere meruit. Et ita sanata est, ut quae caeca venerat alio perducente, caecis affatim dux futura regressa sit. Quae postea virum accipiens, et filios generans, recuperatori gratias rependit incolumis. C

CAPUT XX.

De Ammonio praecipitato.

Et quia bis aut tertio de sola gloriosi nominis invocatione, et virtutes factas, et pericula sedata narra- vimus, qualiter cuidam pereunt in ipso mortis praecipitio beatus Pontifex invocatus sustentaculum praebuisset, evolvam. Ammonius quidam agens e sanctae basilicae, dum de coena madefactus vino veniret, de rupe excelsa, quae viae conjungitur, inimico impingente, praecipitatur. Erat autem [profundum] loci illius fere ducentorum pedum. Cumque per profunditatem 1021 praecipitii illius rotaretur, et deorsum sine alarum remigio volitaret, sancti Martini auxilium per singula descensionis suae momenta cla-

a Sic Mss., praeter Colb., qui habet *Sirmalense*. Bec., *Sirmalensim*; et Victor., *Sirogalense*, quam lectionem etiam Bell., Colb. a et Colb. tut. habent in indice capitum libro praefixo, ubi Gat. *Siroialensi*; Mart. *Sirojarensi*. Editi vero hic *Sirojabensa*. Hunc locum Marollius putat esse *Siran la Late*, haud procul a Severiaco et Bellismo apud Turones; aliis tamen videtur esse *Saint-Ciran du Sambot*, vicus ad Angerem inter Castellionem et Luccas.

b Id in Parisiaca urbis porta contigisse testatur

mabat. Tunc quasi manibus aliorum de jumento suo excussus, super arbores, quae valli inerant, dejecit. Et sic paulatim per singulos ramos descendens, sine mortis periculo ad terram usque pervenit. Tamen ut opus insidiatoris non usquequaque videretur casatum, quod fuerat inchoatum, unum pedem ejus leviter laedit. Sed veniens ad gloriosi domni Martini templum, orationi incumbens, omnem vim doloris amisit.

CAPUT XXI.

De alio appenso.

Non credo haberi superfluum, si inseratur lectioni qualiter invocatio nominis ejus vitam praestiterit morturo. Quodam loco unus propter furti scelera comprehensus, atque gravibus verberibus actus, ductus est ad patibulum, ut condemnaretur suspendio. Cumque in hunc exitum, morte jam appropinquante, venisset, orandi spatium petiit. Tunc sicut erat ligatis post tergum manibus, jactavit se pronus in terram, et coepit cum lacrymis invocare nomen beati Martini, ut etsi in hac necessitate ei non succurreret, vel a culpis eum in posterum excusaret. Cumque completa oratione suspensus fuisset, recesserunt milites [Gat. ministri] a loco illo: ipse autem ore semiaperto parumper labia movens, sancti Martini semper nitebatur auxilium implorare. Discendentibus tamen illis, statim solutae sunt manus et pedes ejus. Et sic per biduum pendente eo, revelatum est cuidam religiosae d ut eum tolleret. Quae veniens invenit eum adhuc viventem. Tunc adjutorio beati Martini de patibulo depositum, incolumem adduxit ad ecclesiam: ibique eum videntes stupescebant, et admirabantur, dicentes: Quomodo vivit? Et interrogabant eum qualiter liberatus esset. Ille autem dicebat: Beatus Martinus me de praesenti morte liberavit, et hucusque perduxit. Vere hanc ego virtutem 1022 in hoc homine ostensam, juxta sensus mei intelligentiam, non inferiorem censo, quam mortuum suscitatum: quem sic beatus Confessor, contracto, ut ita dicam, mortis liatu, et ejus ab ore retractum vitae restituit. Qui usque hodie ad testimonium virtutis beati viri vivus habetur in saeculo.

CAPUT XXII.

De Leomere contracto.

Quid etiam in Condatensi diocesi e actum sit, non praeteribo. Locus autem ille crebris virtutibus illustratur. Ab hoc enim vir beatus, sarcina carnis abjecta, migravit ad Dominum. Leomeri; ergo quidam nomine, servus cujusdam hominis Andecavini a san-

Severus Sulpicius in beati viri Vita. Quod miraculum postea occasionem praebuit oratorii in ejus honorem construendi, de quo alibi dictum est.

e Editi, *vices agens*. Sed melior est Mss. lectio. Agentes quippe saepius memorat Gregorius, eos scilicet qui sic et hodie appellantur, gerendis ecclesiae aut virorum illustrium negotiis deputati.

d Mss. aliquot cum Editis, *cuidam religioso...quis*. e Id est vico. Haec vocem saepius usurpat Gregorius ad designandum pagum seu parvam regionem.

guine ^a percussus, contracta manu, ligataque lingua A virtute dignaretur manifestare beatus Confessor, ut sic solveret meorum ligamina peccaminum, sicut super eum contrivit vasta pondera catenarum.

rigebat; multoque tempore in hac debilitate detentus, neque sibi, neque domino aliquid operis exercebat. Illic fide commotus, cum ad beati basilicam vigilasset, directa manu, deliberataque ab omni impedimento lingua, beati Martini miraculum populis testabatur, dicens: Ecce quid in hac nocte sanctus Dei operatus est, me teste, probate. Reversus autem ad dominum suum narravit ei omnia quæ acta fuerant. Sed ille minime virtutem gloriosi Pontificis credens, ad solitum eum adaptat servitium. Qui cum operari cœpisset, rursus in debilitatem redigitur. Intelligens autem dominus ejus Dei hoc esse mysterium, transmisit eum iterum ad locum sanctum, ad quem prius abierat, in quo ille cum maxima devotione pernoctans, dato die, sanitati quam prius me- B rocerat instauratur.

CAPUT XXIII.

De Wiliachario soluta a catenis.

Dignam existinavi et illud non omittere in relatu, quid Wiliacharium presbyterum referentem audivi Tempore quo idem Wiliacharius per perfidiam Chramni Clotarii 1023 regem iratum incurerat ^b, ad basilicam sancti Martini confugit, atque ibidem in catenis positus custodiebatur, sed virtute beati Præsulis comminutæ catenæ stare non potuerunt. Nescio autem qua imminente negligentia foris atrium comprehensus est. Quem oneratum ferro, vincisque post tergum manibus, ducebant ad regem. At ille voce magna clamare cepit, et ut sibi beatus Martinus C misereretur orare, nec eum sineret abire captivum, cujus devotus expetierat templum. Statimque in ejus vocibus, orante beato Euphronio episcopo de muro civitatis contra basilicam, dissolutæ sunt manus ejus, et omnes hæc catenarum contractæ ceciderunt. Perduetus autem usque ad regem, ibi iterum in compedibus et catenis restrictus retinebatur. Sed invocato nomine sæpe dicti patroni, ita omne ferrum super eum comminutum ^c ut putares illud fuisse quasi lutum siguli. Hoc tantum erat in spatiis, ut non solveretur a vinculo, quoadusque nomen illud sacratissimum invocasset; invocato autem, omnia solvebantur. Tunc rex altioris ingenii, videns virtutem sancti Martini ibidem operari, et ab onere vinculo- rum ^d absolvit eum, et pristinæ restituit libertati. Hæc ab ipsius Wiliacharii presbyteri ore coram multis testibus factum esse cognovi. Utinam se mihi in tali

^a Sic Mss. omnes, id est apoplexi correptus. Editi tamen, ab angue.

^b Hunc locum sic ex Gat., Mart., Bec., Coib. tut. et aliis restituimus. Editi, cum Clar. et aliquot aliis: Tempore quo propter perfidiam Chramnus, seu Chranus iram Clotarii regis incurerat, et in capitis titulo, de Chramno, seu Chranio, etc. Wiliacharium, aliquot Codices Wiliacharium, seu Vilatharium, nonnulli Miliatharium appellant.

^c Bec., Charigilius; Editi, Charigisitus.

^d Mss. aliquot, contraxerant. Quæ vox in sequioris ævi auctoribus passim occurrit pro, contracti erant.

^e Ex hoc loco probat Labbeus in Miscellaneis historicis domestici et referendarii dignitates omnino

CAPUT XXIV.

De Alpino comite debili.

Alpinus quoque comes Turonicæ civitatis cum per totum annum graviter ab unius pedis dolore consumeretur, et die noctuque requiem non haberet, atque inter ipsas torturæ 1024 suæ voces beati Martini jugiter auxilium imploraret, apparuit ei beatus Confessor in visu nocte, hilari vultu arridens, et consueta deferens arma; ut beatum signaculum sanctæ crucis super pedem infirmum imposuit, mox omni dolore fugato, sanus surrexit de lectulo.

CAPUT XXV.

De Charigisilo contracto.

His expertis Charigisilus ^e referendarius regis Clotarii, cui manus et pedes ab humore contracti erant ^d, venit ad sanctam basilicam, et orationi incumbens per duos aut tres menses, a beato Antistita visitatus, membris debilibus sanitatem obtinere promeruit: qui postea antedicti regis domesticus ^e fuit, multaque beneficia populo Turonico vel servientibus beatæ basilicæ ministravit.

CAPUT XXVI.

De Aquilino amens.

Narrabo et illud, qualiter diabolicæ artis insensæ ad ejus basilicam denudentur. Quidam, Aquilinus nomine, dum venationem cum patre suo in silvis Franciæ exercebat, pavorem possimum, inimico insidiante, incurrit. Erat enim ei tremor cordis, et interea videbatur exsensus ^f. Parentes vero ejus intelligentes eum diaboli immissione turbari, ut res rusticorum habet, a sortilegis et ariolis ligamenta ei et potiones deferabant. Sed cum nihil valerent ex more ^g, illi sancti Martini auxilia prompti, dolore cogente, requirunt, dicentes: Potest hic insidiarum nudare malitiam, qui detexit umbram multam, ut audivimus, falso religionis nomine adoratum ^h. Quem de regione commotum miserunt ad 1025 sanctam basilicam, ibique in oratione cum summa paritate se continens, opem Sancti posebat assidue. Cumque in hac fide diutius commoratus ibi fuisset, omni pavore dempto, sensum ut habuerat ante, recepit, oblitisque parentibus in eo loco usque hodie pro beneficio accepto deservit.

diversas fuisse.

^f Id est amens, quasi extra sensum, quod qui priores editiones curarunt non attendentes, hic et alias sæpe ubi hæc vox repetitur, posuere extensus.

^g Alii Mss. cum Ed., valeret mos ille.

^h Alludit ad historiam quam Sulpicius Severus narrat in beati viri Vita, ubi detexisse dicitur falsi martyris larvam, qui cum fuisset latro et ob scelera supplicio affectus vitam finisset, pro martyre tamen a populo habebatur. Sed beati viri oratione pressus sub umbræ sordidæ et truci specie apparens imposturam fateri coactus est. In plerisque Mss. deest vox multum.

CAPUT XXVII.

De Charivaldo debili.

Sed et Charivaldus quidam per venationem similes incurrens insidias, latus unum, debilitata manu ac pede, perdidit. Qui ad gloriosum templum famulorum manibus deportatus, jejuniis et orationibus se subdens assiduus, per totum ferre annum. Quod cum fecisset, omnium membrorum sanitate recepta, gaudens remeavit ad propria. Et ideo monemus ut nullus sollicitetur ab ariolis, quia nihil unquam proderunt infirmis. Plus enim valet parumpere de pulvere basilicæ, quam illi [Al., mille] cum medicamentis insania.

CAPUT XXVIII.

De fune absiugo.

De pulvere, aut cera loci illius, vel quidquid rapere quis potuit de sepulcro, quantas virtutes aut assidue flant, aut factæ sint, quis unquam poterit investigare aut scire? Unum tamen manifestum miraculum, quod a fidelibus comperi, putavi crimen ducere taceri. Unus fide plenus expetiit ut aliquid pignoris de Sancti basilica secretius deportaret; et multis conatus vicibus, nunquam potuit, dum publice non præsumpsit. Reverti autem cupiens, nocte ad funem illum de quo signum commovetur advenit; ex quo fune decisam cultro particulam, secum detulit. Regressusque ad domum, multis exinde infirmis sanitatem accommodavit, ita ut non dubium esset ægrotum evadere, qui pignus illud meruisset fideliter oculari. Ecce quid, Sancte, præstas fidelibus qui tua mœnia expetunt a pie. Per te salvantur, qui pignora votive detulerint, et 1026 subsequente tuo auxilio, liberantur. Sed hæc omnia fides strenua operatur, dicente Domino: *Fides tua te salvum fecit* (Luc. xviii, 42).

CAPUT XXIX.

De Chariberto rege, qui res ecclesiasticas pervasit.

Videtur nec illud sileri, qualiter vir beatus præsidia famulis ad res suas defendendas quaqua jubet accommodet. Charibertus rex, cum, exosis clericis, ecclesias Dei negligeret, despectisque sacerdotibus, magis in luxuriam declinasset, ingestum est ejus auribus locum quemdam, quem basilica sancti Martini diuturno tempore retinebat, fisci sui juribus redhiberi. Loco autem illi Navicellis^b nomen prisca vetustas indiderat. Qui accepto iniquo consilio, pueros velociter misit, qui reiculam illam in suo dominio subjugarent. Cumque hæc recte non possidens, videretur habere, jussit in locum illum stabularios cum equitibus [Idest, equis] dirigi, ibique sine æquitatis ordine præcepit equos ali. Accedentes ergo pueri fenum quod coacervatum fuerat accipiunt in equorum expensas. Cumque injunctum studiose ageretur servitium, atque equites appositum fenum cœpissent expendere, corripuntur a rabie. Et fremen-

^a Mss. fere omnes, *proprie*.

^b Locus est ad Siceram (la Cisse) fluvium, vulgo dictus *Nazelles*.

A tes ad invicem, disruptis loris, per plana prosiliunt, et in fugam vertuntur; et sic male disperai, alii excæcantur [Bec., exæcantur], alii rupibus præcipitantur, alii se sepibus ingrentes, palorum acuminibus ultro transfodiuntur. Tandem stabularii iram Dei intelligentes, paucos extra terminum loci, quos assequi potuerunt, expellunt, sanosque recipiant, nuntiantes regi rem illam injustissime retineri. Et ideo hæc cum fuissent perpepsi, dixerunt: Dimitte eam, et erit pax tibi. Qui furore repletus sic dixisse fertur: Sive juste, sive injuste reddi debeat^c, regnante me, hanc basilica non habebit. Qui protinus divina jussione transitum accipiens requievit. Adveniente autem gloriosissimo Sigiberto rege in ejus regnum, ad suggestionem beati Eufronii^d episcopi hoc in dominio 1027 sancti Martini restituit, quod usque hodie ab ejus basilica possidetur. Audite hæc omnes potestatem habentes. Sic vestite alios, ut alios non spolietis: hoc adjungite vestris divitiis, unde damnus [Al., ut damna] non inferatis ecclesiis. Vindex est enim Deus velociter servorum suorum. Et ideo monemus ut qui de Potestatibus hæc legerit, non irascatur. Nam si irascitur, de se confitebitur dictum.

CAPUT XXX.

De Eustochio Pictavensi.

Simili conditione beatus Confessor in rebus sibi injuste ablatis apparuit. Eustochius quidam cum plerumque contra injustitiam sanctum Eufronium episcopum de hæreditate Baudulfi cognati sui pulsaret, qui hæredem basilicam sancti Martini instituerat, commotus ab eo per assiduas injurias beatus pontifex aliquid ei de rebus illis reddidit. Portante autem illo hoc ad domum suam, protinus illius ejus unicus in febrem corrumpit, unaque die et nocte graviter exæstuans, exspiravit. Cui tam præsens fuit mortis occursum, quam velociter pater ejus de rebus sibi non debitis effectus est dominus. Qui in exemplum Giezi possedit aurum, et argentum, sed, quod illi erat pretiosius, acquisita animæ lepra, amisit et filium: nec unquam meruit deinceps alium adipisci.

CAPUT XXXI.

De eo qui in sancta porticu perjuravit.

Quam præsens et super alium ultio divina processerit, qui in sancta porticu perjuraverat, ad commendam perfidorum audaciam non silebo. Cum ad matraculam illam quam Sanctus suo beneficio de devotorum eleemosynis pascit quotidie a fidelibus necessaria tribuantur, consuetudinem benedicti pauperes habent, ut cum multi ex his per loca discesserint, custodem inibi derelinquant, qui quod fuerit oblatum accipiat. Quidam ergo 1028 devotus unum triantem mercedis intuitu detulit, quem custos loci collectum fratribus occultare non metuit.

^c Bell., Clar. et Laud., *redhibeatur*. Bec., Colb. tres, Victor. et cæteri, *retineatur*.

Convenientes autem pauperes ad sextam, sciscitati A
sunt antedictum custodem quid sibi beatus pastor
solita pietate respiciens transmisisset, audierant
enim ibidem aliquid fuisse largitum. Qui ait cum
sacramento : Per hunc sanctum locum, et virtutes
domni Martini, quia hic amplius non venit, quam
unus argenteus. Necdum enim verba compleverat,
sed adhuc in ore sermo pendeat, cum statim tre-
mens corruit in terram, suoque lectulo aliorum ma-
nibus redditus, coepit graviter singultire. Interro-
gatus autem a circumstantibus quid sibi esset, re-
spondit : Triantem illum quem pauperes require-
bant, perjuravi, et ideo me praesens vindicta fla-
gellat : sed rogo ut eum accipientes reddatis matri-
culæ. Quo reddito, statim emisit spiritum. O infelix ^a,
qui sic ab iniqua cupiditate praeventus periit, B
ut et lucrum vitæ perderet, nec damna adeptæ pec-
uniæ possideret. Sed ad quid non mortalia pectora
cogit execranda cupiditas? Quæ invida quondam
viduæ duobus minutis cœleste regnum mercanti
fueras ^b, modo hunc per unum triantem ad ima
praecipitas. Et quæ Judam appendisti laqueo in Ma-
gistri pretio, hunc per parvum numisma demergis
in tartara. Satis ergo hæc ad comprimeudam malo-
rum temeritatem dicta sufficiant.

CAPUT XXXII.

*Qualiter me virtus ejus ab infirmitate restauravit
incolumem.*

Ergo his exactis, quæ circa alios gesta sunt, ag-
grediar quæ circa me indignum virtus praesentis est
operata patroni. Anno 103 post assumptionem sancti
ac praedicabilis viri beati Martini antistitis, re-
gente ecclesiam Turonicam sancto Eufronio episcopo
anno 7, anno 2 Sigiberti gloriosissimi regis ^c, irru-
it in valetudinem cum pustulis 1029 malis et febre,
negatoque usu potus atque cibi, ita angebar, ut
amissa omni spe vitæ praesentis, de solis sepulturæ
necessariis cogitarem. Obsidebat enim membra fe-
bris assidua ^d cum ardore, animam cupiens expu-
gnare de corpore. Tunc jam valde exanimis, invo-
cato nomine beati Martini antistitis, parumper con-
valui, et lento adhuc conamine iter incipio præpa-
rare; insederat enim animis ut locum venerabilis
sepulcri visitare deberem. Unde tanto desiderio affe-
ctus sum, ut nec vivere me optarem ^e, si tardius
dirxissem. Et qui vix evaseram ex ardore incom-
modi, coepi iterum desiderii febre succendi. Nec
mora, adhuc parum fortis iter cum meis arripio,

^a Quæ sequuntur ad finem capituli desunt in Colb. b.

^b Editi cum aliquot Mss., *mercandi causa fueras, hunc per, etc.*

^c Annus Sigiberti regis secundus est æræ vulgaris 563 et juxta hunc calculum annus 400 fuit beati Martini extremus. Nulla quippe est in Editis aut scriptis hoc loco lectionis varietas: unde Cointius legendum censet supra an. 166 post assumptionem, etc.

^d Sic Germ. Alii vero: *Obsidebat enim me mors assidua*. Pith., ex Colb., sed recent. manu: *Obsidebat enim me vis assidua*.

^e Cod. Laud., *oporteret*. Pith., ut supra, manu

actisque vel duabus vel tribus mansionibus ingressus
silvas, corruui rursus in febrem, et tam graviter
agere coepi, ut omnes me autumarent vitam amit-
tere. Tunc accedentes amici, et videntes me valde
lassum, dicebant: Revertamur ad propria; et si te
Deus vocare voluerit, in domo tua morere; si autem
evaseris, votivum iter facilius explicabis. Satius est
enim reverti ad domum quam mori in eremo. Ego
vero hæc audiens, vehementer lacrymabar; et plan-
gens infelicitatem meam, locutus sum cum eis, di-
cens: Adjuro vos per omnipotentem Deum, et reis
omnibus metuendum judicii diem, ut ad ea quæ
rogo consentiatis. De coepto itinere non desistite;
et si mereor sancti Martini videre basilicam, gratias
ago Deo meo; sin aliud, vel exanime corpus defe-
rentes ibidem sepelite, quia deliberatio mea est,
non reverti domum, si non ejus sepulcro meruero
praesentari. Tunc una pariter flentes, iter quod coe-
peramus aggredimur. Praecedente ergo praesidio glo-
riose domni, ad basilicam ejus advenimus.

CAPUT XXXIII.

De clerico nostro amente.

Eo tempore unus ex clericis meis, Armentarius
nomine, bene eruditus 1030 in spiritualibus Scri-
pturis, cui tam facile erat sonorum modulationes
apprehendere, ut eum non putares hoc meditari,
sed scribere, in servitio valde strenuus, et in com-
misso fidelis. Hic vero, inficiente veneno, a pustulis
malis omnem sensum perdidit, et ita redactus fue-
rat, ut nihil penitus aut intelligere posset, aut agere.
C Tertia autem nocte postquam ad sanctam
basilicam, vigilare disposuimus, quod et implevimus.
Mane autem facto, signo ad matutinas commoto ^f,
reversi sumus ad metatum [Ed., dormitum]: qui le-
tulis quiescentes, usque ad horam prope secundam
dormivimus. Expergefatus ergo, amota omni lan-
guoris et cordis amaritudine, sentio me pristinam
recepisse sanitatem, et, gaudens, puerum familiarem,
qui mihi serviret, evoco. Exsurgens autem Armentarius
velociter coram me stetit, et ait: Domine ego
parabo ^g quod jusseris. At ego existimans adhuc
esse eum exsensum ^h: Vade, aio, si potes, voca
puerum. Et ait: Ego quæcunque præceperis adim-
plebo. Obstupefactus interrogo quid hoc esset. Qui
ait: Intelligo me valde sanum, sed unus error est
animo, quod nescio de qua parte huc advenerim. Et
incipiens ita mihi impendit servitium, sicut erat so-
litus ante tædium ⁱ. Tunc ego exsultans et flens præ-

rec., putarem.

^f Codd. Gath. et Colb. tut.: *Signo matutinis horis commoto*. Laud., Bel. et Colb. a, *commonito*. Bec., *commorato*. Nota hic Matutinas a Vigiliis nocturnis distingui. Vigiliis hodie Matutinas appellamus, Matutinas vero Laudes dicimus. Easdem, ut hic Gregorius, distinguit S. P. Benedictus in Regula sua.

^g Cod. Laud., Clar. et Bec., *parebo ad quod jussuris*.

^h Aliquot Mss., *exsensim*, et sic cum ista vox repetitur.

ⁱ Editi, *triduum*. Cod. Clar., *sicut erat solitus ante. Tunc.*

gaudio, gratias omnipotenti Deo tam pro me, quam pro ipso refero, quod intercedente patrono incolumem me corpore, illum mente reddiderit, et unus occursum ex fide etiam alteri amenti, qui nec petere noverat, salutem præstitisset. Sed nec hoc præteribo, quod post dies quadraginta eodem die primo vinum delectatus sum bibere, cum illud, faciente incommodo, usque tunc exosum habuerim.

CAPUT XXXIV.

Quod virtus ejus ab agro nostro tempestatem prohibuit.

Nos vero revertentes tres cereolos pro benedictione beati sepulcri **1031** portavimus: de qua cera quam multæ virtutes factæ sunt super frigoriticis et aliis infirmis, longum est enarrare. Sed unum e multis miraculum proferam. Agrum quemdam possessionis nostræ grando annis singulis vastare consueverat, et tam graviter sæviebat, ut nihil ibidem cum venisset relinqueret. Tunc ego in vineis illis arborem unam, quæ erat excelsior cæteris, eligens, de sancta cera super eam posui. Post illam autem diem usque in præsens tempus nunquam ibidem tempestas cecidit, sed veniens, locum illum tanquam timens præterit.

CAPUT XXXV.

De ligno beati cancelli ad nos delato.

Fide commovente, quidam ^a ex nostris lignum venerabile de cancello lectuli, quod est ad monasterium sancti Domni, me nesciente, detulerat, quod in hospitio suo pro salvatione retinebat. Sed, credo, quia non sic honorabatur, aut diligebatur, ut sibi decuerat ^b, cœpit familia ejus graviter ægrotare. Et eum penitus nesciretur quid hoc esset, nec emendaretur aliquid, sed quotidie ageretur deterius ^c, vidit in visu noctis personam terribilem, dicentem sibi: Cur sic tecum agitur? Qui ait: Ignoro prorsus unde hoc evenerit. Dicit ei persona. Lignum, quod de lectulo domni Martini tulisti, negligenter tecum hic retines, ideo hæc incurristi. Sed vade nunc, et defer illud Gregorio diacono, et ipse illud secum retineat. At ille nihil moratus mihi exhibuit. Quod ego cum summa veneratione collectum loco digno reposui. Et sic omnis familia in domo ejus sanata est, ita ut nemo ibidem deinceps aliquid mali perferret.

CAPUT XXXVI.

Quod virtus ejus nobis inimicos inhibuit.

Factum est autem quodam tempore, ut visitationis studio ad venerabilem **1032** matrem meam in Burgundiam ambularem. Cum autem silvas illas quæ

^a Germ.: *Inde quidam ex nostris.* Voce lectuli hic tumulum designari observat Mabillon. lib. 1 Liturg. Gall. c. 8, n. 11. Nonnunquam altare significat, ibid., num. 3.

^b Editi, *decorabatur, ut decuerat.*

^c Codd. aliquot cum Editis, *nec emendaretur aliquid, sed quotidie augetur deterius.*

^d Aliquot Mss., *Verberem*; alii *Berberim*. Dicitur a nonnullis *Barberus*, vulgo *le Barberon*, qui in dolonem egerit, et hic in sinistram Rhodani ripam infra Viennam, ut ex Chorerio in descriptione flumi-

A trans Berberem ^d fluvium sitæ sunt præterire, latrones incurrimus. Qui circumdantes nos, volebant spoliare et interficere. Tunc ego ad auxilia consueta confugiens, sancti Martini præsidium flagitabam. Quod mihi protinus dignanter assistens, ita eos conterrituit, ut nihil contra nos agere possent. Sed versa vice qui venerant ut timerentur, timere cœperunt, et cursu velocissimo fugere. Sed ego non immemor Apostoli dicentis, inimicos nostros potu ciboque debere satuari (Rom. xii, 20), potum eis offerri præcipio. Qui nequaquam expectantes, quantum poterant, fugiebant. Crederes eos fastibus agi, aut invitos contra possibilitatem caballorum suorum currere cogi; et sic, tribuente Domino, et juvante patrono, quo dirigebamus ^e advenimus. De quantis mihi tribulationibus B et ærumnis eripuit, in quantis mihi necessitatibus sua pietas astitit, vel quantas in nie amaritudines sua virtute compescuit, non dicam ad scribendum, sed etiam ad referendum perlongum est.

CAPUT XXXVII.

De dysentericis.

Quid de dysentericis dicam, ubi tam velociter invenitur medela, quam fideiter fuerit inquisita? Nam vidi mulierem a dysenteria per quinque menses graviter laborantem, ita ut cum necessitas commoveret, inter manus ad loca necessaria transferretur, quæ simul et confortationem cibi, et virtutem corpusculi superflue digerendo perdiderat; me indice novi hanc ad basilicam vigilasse. Reddito autem post nocturnas tenebras die, abraso beati tumuli pulvere ^f, et remedium hausisse simul et poculum; eamque domi propriis gressibus fuisse redditam, quæ veniens ab aliis fuerat sustentata.

CAPUT XXXVIII.

De energumenis et frigoriticis.

1033 Vel quid ego de energumenis vel frigoriticis referam, quibus si vere fuerint parcitas et fides conjunctæ, mox adminiculante patrono, cunctæ [Ed., mente] submoventur insidiæ? Sic multi ex frigoriticis, dum vi febris pessime quatiuntur, tota die inter altarium et sanctum tumulum decubantes [Al. debacchantes], ad vesperum autem hausto ex beati sepulchri pulvere, continuo promerentur accipere sanitatem. Nam Paulus energumenus, qui legionem dæmoniorum dicebatur habere, insistens inimico, machinam, quæ sanctæ cameræ erat propinqua, conscendens, dixisse fertur: Pereat vasculum, quod exustus ^g inhabito. Et exæstuans, et præcipitans se deorsum, ita beati virtute leviter in pavementum depositus est, ut nullum membrorum damnati corpusculi collideret.

num Delphinatus observat Cointius ad annum 574. Vide notas in cap. ultimum libri iii, infra.

^e Sic plerique Mss. Et quidem sæpius occurrit in mediæ ævi scriptoribus hoc verbum sic expressum. Alii habent, *ubi dirigebamur.* Mart., *diligebamur.*

^f Plerique Mss., *Abrasum pulverem.* Addit Colb. b., *ferunt et remedium, etc.*

^g Sic plerique mss. Editi: *Parcatur vasculo quod exustus inhabito.* Codd. Colb. a, Land., et cæteri, simpliciter, *fertur.* Vasculum quod exustus inhabito. Et præcipitans.

CAPUT XXXIX.

De Leomeria cæca.

Leomeria [*Bec.*, *Deomena*] quædam cæca atque contracta, longo tempore miserabiliter vivens, dum iter illud per manus aliorum crebris occurribus utitur, quo ad Beati basilicam itur, tandem ab ejus pietate respecta, jaceus ad sanctum ostium, lumen pariter gressumque recepit. O si totum proderetur in publicum, quod singuli quique, dum fideliter poscunt, latenter accipiunt, et retinet occultum multorum conscientia, quod fideliter poscendo clam quæsitâ sanitas est adpta! Quod si hæc, ut diximus, cuncta publicarentur, non solum 1034 libros, sed nec ipsum mundum, ut ait evangelista de Domino, arbitror potuisse recipere (*Joan. xxi, 35*).

CAPUT XL.

De Securo contracto.

Et quoniam sermo clausulam petit, unum vobis adhuc præclarum miraculum priusquam liber finem accipiat, enarrabo. Adolescens quidam, nomine Seurus, ex utero matris egrediens, inanum aridam pedemque protulerat, et ita omnium membrorum sic-

^a Cod. Germ. : *Pro delictis, eo præstante, qui judicaturus est vivos et mortuos in sede supernæ majestatis. Amen.* Et hic desinit codex.

Explicit liber primus.

LIBER SECUNDUS.

DE VIRTUTIBUS QUÆ FACTÆ SUNT POSTQUAM VENIMUS NOS.

Prologus.

1037 Quoniam perscriptis virtutibus sancti Martini, quas vidimus, vel a fidelibus viris de anteacto tempore reperire potuimus, ardentes valde in hac siti, ut non traderetur oblivioni quod Dominus exercere dignatus est in laudem Antistitis sui ^a, libellum primum explicuimus; narrare etiam ea cupimus quæ nostro tempore agi miramur, relinquentes non parvam materiam eloquentioribus, sumentes autem magnalia virtutum in nostris operibus, ut quod peritia non dilatat in paginis, numerositas virtutum extendat in cumulis.

CAPUT PRIMUM.

Qualiter a febre et dysenteria erutus sum.

Anno 572 post transitum beati Martini 1038 antistitis, Sigiberto gloriosissimo rege duodecimo anno ^b regnante, post excessum sancti Eufrouii episcopi, non meo merito, cum sim conscientia telerrimus, et peccatis obvolutus, sed tribuente fideli Deo, qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, onus episco-

^a Colb. b, *superest ea narrare quæ nostro.* Plerique alii mss., *Antistitis sui, narrare, etc.*, ut Editi.

^b Si hos omnes numeros referunt omnes Mss. et Editi. Porro Sigiberti annus 12, vulgaris æræ fuit 573. Et hos calculos secuti sunt clerici Turonenses, seu potius Odo abbas in Vita beati Gregorii. Cointius tamen Sigiberti annum 12 vult cum anno 476 post

A cata compage dirigerat, ut monstrum aliquod simularet: erat autem et jugo servitutis innexus. Quem cum viderent domini sui jam per septem annos nihil omnino posse proficere, manibus deportantes posuerunt eum ante beatum sepulcrum, ut vel a prætereuntibus pasceretur, qui labore proprio ali non poterat. Jacente autem eo in loco illo per multos dies, directus est pes ejus qui fuerat debilis, manusque ejus sicca, infectis sanguine venis, sanata est: et ita omni corpore, accepta beati Confessoris ope, formatus est [*Ed.*, sanatus], ut putares eum denuo fuisse renatum. Qui puerulus a Justino comite redemptus, et ingenuus dimissus est: et postea baptismum consecutus, usque hodie sub patrocinio sanctæ ecclesiæ persistit incolumis. Quis unquam ista sic ex ordine inquirere, aut referre poterit, ut ex æquo laudare sufficiat? Tamen nos, quantum investigare potuimus, scribere fideliter studuimus, hanc sperantes retributionem mercedis accipere, ut dum hæc leguntur in laudem sanctissimi Sacerdotis, nobis fortasse tribuatur refrigerium pro delictis ^a, dicente poeta:

Forsan et hæc olim meminisse juvabit.

C patus indignus accipi. Mense autem secundo ordinationis meæ, cum essem in villa ^c, incurri dysenteriam cum febre valida, et taliter agi cœpi, ut imminente morte vivere omnimodis desperarem. Emittebam autem assidue digestionum officia, quæ accipere non poterant in expensa, et erat horror cibi; cumque ab inedia deficeret virtus stomachi, febris tantum erat victus corpori ^d. Nam nullatenus accedebat confortatio

sancti Martini transitum debere illigari.

^e Sic omnes omnino Mss. Editi tamen, *cum issem in urbem.* Et quidem ex hujus capituli sine patet nisi eodem in loco a presbytero rusticano fuisse celebratam.

^d Aliquot Scripti cum Editis, *virtus corporis.*

sumptuosa : erat autem et dolor gravis totam alvum A penetrans, et descendens ad illa, non me minus con-
sumens tortura sua quam febris exegerat. Cumque
sic ageretur mecum, ut non remansisset spes vitæ,
1039 sed cuncta deputarentur in funere, nec vale-
ret penitus medici antidotum, quem mors mancipave-
rat ad perdendum, ego ipse de me desperans, vocavi
Armentarium archiatrum, et dico ei : Omne ingenium
artificii tui impendisti, pigmentorum omnium vim
jam probasti, sed nihil proficit perituro res sæculi.
Unum restat quod faciam, magnam tibi theriacam
ostendam. Pulverem de sacratissimo domni Martini
sepulcro exhibe, et exinde mihi facito potionem. Quod
si hoc non valuerit, amissa sunt omnia evadendi per-
fugia. Tunc misso diacono ad antedictum beati Præ-
sulis tumulum, de sacrosancto pulvere exhibuit, B
dilutumque mihi porrigunt ad bibendum. Quo hausto,
mox omni dolore sedato, sanitatem recepi de tumulo.
In quo tam præsens fuit beneficium, ut cum id actum
fuerit hora tertia, incolumis procederem ad convi-
vium ipsa die hora sexta ^a.

Visum est et hoc inserere lectoni, qualiter me Deus
arguerit, ne ante me permitterem stultos et faciles de
beatis ^b solemnibus obirectare. In crastino autem
postquam convalui, die Dominico ad missam veniens,
nolensque me fatigare, uni presbyterorum gloriosa so-
lemnia celebrare præcepi. Sed cum presbyter ille
nescio quæ rustice festiva verba depromeret ^c, muli
eum de nostris irridere [Ed., increpare] cœperunt,
dicentes : Melius fuisset tacere, quam sic inculte lo-
qui. Nocte autem insecuta, vidi virum dicentem mihi :
De misteriis Dei nequaquam disputandum. Testor
enim Deum, quia hoc a me non est compositum, sed
ipsa verba quæ audivi, vobis exposui. Unde, dilectis-
simi, nullus de hoc mysterio [Mart., ministerio],
etiam si rustice videatur dici, disputare præsumat,
quia apud Dei majestatem magis simplicitas pura
quam philosophorum valet argutia.

CAPUT II.

De infirmitate Justini.

Gratum arbitratus sum et illud non omittere, quod
mihi in libro anteriore excidit. Nam cum retulerim
1040 de cereolis illis quos de sepulcro beati Anti-
stis sustuli ^d, a quibus et tempestates sedatas, et
alias infirmitates prohibitas dixi, hos cum mecum de-
tinerem, Justinus vir sororis meæ in valetudinem
irruit. Nani, in valescente febre, cum doloribus mem-
brorum omnium, valde ad extremum agi ^e cœpit.
Nuntius hæc ad me delatus retulit, efflagitans ut si
quid medicamenti reperire possem, morituro trans-
mitterem, ne obiret. At ego in virtute beati Antisti-
tis confisus, unum ex cereolis transmittito per puerum,

^a Mss. fere omnes, ipsa die ad sextam. Hora ter-
tia, secundum nostrum computandi morem in æqui-
noctio, horæ, ut vocamus, novæ matutinæ respondet,
sexta vero meridiei.

^b In Ed. de-st, de. Bec., de Beati.

^c Bec., nescio quid rustice depromeret festiva verba.

^d In libro præced., cap. 34.

^e Aliquot Mss., valetudo ad extremis agere; alii

dicens : Accendite illum coram eo, et in contempla-
tione luminis orationem fundat ad Dominum, et de-
precetur omnipotentiam [Rom., potentiam] Antistitis,
ut ei succurrat. Missus autem puer quod dederam
deportavit. Quo accenso ante lectum ægroti, favillam
scirpi, quem jam ignis consumpserat, cultro eradunt,
dilutumque aqua ægroti porrigunt ad bibendum. At
ille ut hausit, sanitatem protinus recepit, incolumis-
que redditus est. Nobis postea qualiter sibi virtus
beati Antistitis subvenit, exposuit. Nam referre erat
solitus, quod ubi primum oculis ejus jubar luminis
progressum a cereo pepulit tenebras noctis, protinus
in contemplatione flammæ febris recessit a corpore,
ac stomachus qui diu languerat inedia, cibum conso-
lationis efflagitat, et qui tantum aquam puram ad
B restinguendum febris ardorem haurire consueverat,
nunc vinum desiderat. Facit hæc virtus Antistitis,
quæ sæpe miseris opem proflua miseratione tribuit,
et infirmis medicamenta largitur.

CAPUT III.

De Maurusa chiragrica.

Vereor ne nimium progredi præsumens, obsoleat
paginam sermo rusticior. Maurusam quamdam gravi-
ter chiragrici humoris dolor affecerat, ita ut retortis
ad crura pedibus, nullatenus se erigere posset. Erat
enim et oculorum luce muletata; quæ longo tempore
graviter agens, tanquam mortua putabatur superstes,
nec erat ei 1041 spes alimentæ, nisi aliquis ei ma-
num misericordiæ porrexisset. Quotidie autem respec-
tum intuens devotorum, victus necessaria deprec-
C bat. Factum est autem ut quodam tempore extra so-
litum gravius ageret, nec poterat quemquam judicare
membrorum, nisi tantum in pectore flatus spiraminis
discurrebat ^f. Quæ jam valde exanimis rogavit ut
eam ad pedes sancti Martini deferrent. Ad quem
locum cum manus fidelium fuisset illata, dolore
cogente, vociferans beati Viri auxilium, ut sibi
misereretur orabat. Tandem pietas illa respiciens,
quæ pauperes dimittere nunquam consuevit inanes,
in festivitate sua laxata sunt illa nervorum arentia,
et sic de dextera, quam per sex annos non judicave-
rat ^g, signum beatæ crucis ad os faciens, in pedibus
restituta est, ita ut ad hospitium suum nullius usa
adjutorio remearet, oculorum lumine non recepto.
Post annos autem duos iterum veniens ad beati pa-
troni tumulum, cœpit attentius, sicut erat opportu-
num, orare : mox apertis oculis, in rediviva luce
surrexit. Hanc virtutem ideo hic scripsimus, quia
postquam huc advenimus, illuminata est. Nam antea
a debilitate sanata fuerat.

CAPUT IV.

De servo Simonis presbyteri.

Simonis fidelissimi compresbyteri nostri servus,
vergere cœpit.

^f Sic omnes omnino Scripti. Editi vero habent :
Quoquam modo juvari membrorum officio, nisi quod...
decurrebat. Judicare paulo inferius item sumitur pro
movere, seu levare, et sic alibi.

^g Id est, levaverat, ut Editi. Colb. b, exererat. Pith.,
moverat. Bec., dicaverat.

Veranus nomine, qui erat ei in commissis promptuariis probatus ^a, dum ad custodiam sibi dispositam ^b resideret, superveniente humore podagrico, pedum gressu mulctatur. Qui cum per totum annum talibus doloribus vexaretur, ut etiam viciniam in proximo positam commoveret, contractis subito nervis, ad plenum debilitatur. Quod videns dominus ejus, dolens exitum fidelis vernaeculi, jussit eum ad pedes beati Antistitis deportari, promittens votum, et dicens: Si eum reddideris sanitati, piissime **1042** domne Martine, in illa die absolutus a mei servitii vinculo, humiliatis [Ed., incis] capillis tuo servitio delegetur. Po-itus ergo ad pedes pretiosissimi Domini, cum per quinque dies ibidem jaceret immobilis, sexta die sopore comprimitur; et obdormienti visum est ei, tanquam si in lectulo solitus sit homo pedem **B** extendere ^c. Expergefactus autem sanus ab omni debilitate surrexit. Qui tonsurato capite, et accepta libertate, ibidem beati Domini usibus nunc deservit. O admirabilem beati viri redemptionem! Quis unquam de mille talentis sic redemit, sicut præsens nostrorum criminum suffragator? qui uno ictu, unoque momento, sine numismate auri, et corpus a debilitate, et conditionem absolvit ab onere.

CAPUT V.

De paralytico Autisiodorensi.

Quidam ex Autisiodorensi oppido, Mantulfus ^d nomine, deferentium manibus ad beati Martini sepulcrum: jactatus est. Qui jugi oratione et jejunio incumbens, pedes quos intortos exhibuerat, reddita subito sanitate retulit in usum consuetum directos; **C** et ita Sancti virtute, quodammodo reformatus est, ut qui aliorum manibus deportabatur, propriis firmatus veatigiis, præsentibus nobis, consurgeret sospes.

CAPUT VI.

De paralytico Aurelianensi.

Alius autem paralyticus ex Aurelianensi territorio carruca devectus, venit ad sanctam basilicam: qui diebus multis jacens ad ostium illud, quod secus baptisterium ad medium diem [Al., meridiem] pandit egressum, beati Antistitis implorabat auxilium. Factum est autem, ut una die jacens gravius extra solitum torqueretur, ita ut vicini de proximo ad ejus voces concurrerent ^e. **1043** Dissolvebantur autem ligaturæ nervorum ejus, et dirigebantur, propterea erat dolor intolerabilis; et sic, tribuente patrono,

^a Editi cum aliquot Mss., *prælibatus*. Bec., *promptuarii*. Observa hic Simonem presbyterum a Gregorio episcopo compresbyterum appellari. Vide conc. Turon. II can. 7.

^b Plerique Mss. cum Edit., *depositam*. Bec. et Colb. b., *commissam*.

^c Sic Mss. omnes, excepto Colb. b., qui habet: *Ei tanquam si in lectulo solitus erat pedem extenderet*. Editi: *Visum est sibi quasi in lectulo suo solito pedes extendere*.

^d Laud. et Bell., *Mantulfus*; alii, *Mallulfus*.

^e Aliquot Codices, *vicinia... concurreret*.

^f Bec., *sine consilio*, utraque lectio vera est. Hanc historiam narrat Iose Gregorius lib. IV Historiæ cap.

erectus super plantas, flens præ gaudio, populo teste surrexit. Qui continuo clericus factus, et in sospitate firmatus, ad domum regressus est.

CAPUT VII.

De paralytico ex Biturigo.

Sed et alius gressu debilis, nomine Leubovens, jam clericus adveniens, super terram se trahens, quia paupertate faciente non habebat qui eum ferret, de die in diem beati Martini limina requirebat. Qui dum quadam die a foris ad Sancti pedes fieret, directis genibus atque pedibus, spectante populo sanitatem recepit. Tres virtutes istas ipsa die factas fuisse constat quo Sigibertus gloriosissimus rex, Sequanam transiens, sine collisione ^f exercitus pacem cum fratribus fecit (An. 574). Quod nullus ambigat hanc etiam [Ed., tertiam] beati Antistitis fuisse victoriam.

CAPUT VIII.

De cæco illuminato.

Eo quoque tempore cæcus quidam ab eleemosynariis postulans stipem, cui non erat aliud in victu, nisi aliquis ei manum porrexisset pietatis intuitu, nec erat domi præsidium, nisi miseratio devotorum, die una, dum ante sanctum sepulcrum fixis staret vestigiis, subito corripuit eum dolor in oculis; et cum graviter ab hoc dolore consumeretur, cœperunt ejus oculi spumam emittere. Et sic erumpente a palpebris ejus sanguine, in redivivam lucem renascens, lumen, quod olim perdididerat, videre promeruit.

CAPUT IX.

De alia cæca.

1044 Gunthetrudis ^g quædam, de Viromandense ^h territorio, oculorum lumen perdididerat: quæ relinquens domum et patriam, fide commone, venit ad sanctam basilicam, ibique diebus multis deserviens, unius oculi meruit recipere visum. Quæ mox oblita virum et filios, vesteque mutata, ad religionem ecclesiasticam, Domino inspirante, transivit.

CAPUT X.

De muliere a profluvio sanguinis liberata.

Sed nec hoc silebo, qualiter velut ex veste Redemptoris nostri, ad beatum sepulcrum fluxus sanguinis sit siccatus ⁱ. Mulier quædam ex Arverno

50, ubi etiam et ista tria miracula commemorat, et pacem hanc beati Martini patrocinio tribuit.

^g Alii, *Gundetrudis*, vel *Gunthetrudis*.

^h Veromandui, olim populi celebres Belgicæ, hodiernæ Picardiæ partem occupant, vulgo *le Vermandois*, quorum caput est Augusta Viromanducorum, vulgo dicta *Saint-Quentin*. Vide lib. de Gloria mart. cap. 75. Ceterum Mart. cum Clict. habet *in vico Mandense*, et Chol. *Vico Madense*. Bign., *Vicomandensi*. Sed librorum error est.

ⁱ Alludit ad mulierem hæmorrhoidis, quæ ad tactum vestimenti Domini nostri curata est, ut narrat Matthæus cap. IX, et alii evangelistæ.

veniens cum viro suo, de pago Transaliensi ^a, profluvio sanguinis ægrotabat, secus autem atrium basilicæ mansionem habebat. Quæ diebus singulis ad sancti Confessoris limina jacens, prostrata opem sanitatis posebat. Factum est autem ut quadam die accedens ad sanctum sepulcrum, orans, et osculans, de palla quæ super est posita, aures et oculos sibi tangeret. Protinus siccato rivo sanguinis, ita sanata est, ut putaret se Redemptoris simbriam contigisse. Cujus vir in valetudinem irruens, ad ostium basilicæ manibus depositus aliorum, fideliter exorans, restincta febre, convaluit. Et sic pariter hic ab incommodo, hæc a profluvio sanata, magnificantes Deum ad propriam domum regressi sunt.

CAPUT XI.

De muliere clauda.

Conjux Animi ^b tribuni, nomine Mummola ^c, nocte conterrita a 1045 pavore, usum unius pedis perdidit; et ita in debilitatem corruerat, ut aliorum manibus sustentaretur erecta, sicubi disponderet progressura ^d. Quæ ad beati Martini pedes deposita, nocte tota cereum manu pro voto detinuit, nobis in basilica vigilantibus. Mane autem facto, moto ad matutinos signo, super pedem debilem constitit, ita ut omni debilitate sedata, ad metatum suum propriis gressibus, nullo sustentante, libera remearet.

CAPUT XII.

De dysenterico sanato.

Quodam autem tempore cum beatus Germanus, Parisiæ urbis pontifex, ad festivitatem Antistitis gloriosi accederet, Ragnimodus ^e tunc diaconus, nunc episcopus, in servitium ejus accessit, graviter a dysenteria laborans. Sed beatus Germanus prius ad villam ecclesiæ suæ ^f, quæ in hoc territorio sita est, venit. Igitur cum ante noctem vigiliarum solemnitate ejus Turonis advenire cœpisset, diacouem in villa residere jubet, dicens: Ne forte fatigeris eando, et aliquid tibi deterius contingat. At ille: Potestas, inquit, Dei est, quæ nos jubet juxta meritum pati: nam ego non exeo aliter, nisi ad basilicam beati Antistitis eam; confido enim quod si tumulum ejus attigero, salvus ero. Et statim, ascenso equite [*id est*, equo], ad basilicam venit. Mane autem accepta portione de pulvere sepulcri, sedata protinus infirmitate, convaluit.

^a Sic vetustiores Codices scripti. Aliquot, *Trasaliensi*. Editi cum Clar., *Transiliensi*. Victor., *Trasalerensi*.

^b Sic Mss. omnes præter Bell. et Clar., qui habent *Animiti*. Editi tamen *Aniani*.

^c Sic plerique Mss. Bec. et Colb. b, *Nummela*; Vinc., *Nummola*; et Clar., *Nummula*. Editi vero *Unimola*.

^d Editi duo, si quo proposuisset accedere.

^e Editi, *Ragnimundus*, vel *Ragiamundus*. Is ipse est qui beato Germano in Parisiensi sede successit.

^f Hæc est, ut quidem mihi videtur, *Sevriacum*, vulgo *Sevray* in Turonibus, de qua Fortunatus in Vita sancti Germani, cap. 65, ubi pro *villam sanctæ Ecclesiæ*, etc., sic legendum puto: *Cum de basilica sancti Martini ad villam suæ Ecclesiæ Severiaco recurret*. Bal., ad urbem suæ, etc., urbe residere.

^g Clar., *Ursulfus*. Vinc., Bec. et Colb. b, Ar-

CAPUT XIII.

De cæco illuminato.

Ursulfus ^g autem quidam ex Turonica civitate, de pago trans Ligerim, cæcus, beati Martini suffragia devotus expetiit. Qui duobus assidue mensibus ad ejus tempum deserviens, in jejniis orationibusque perdurabat. Factum est autem in una 1046 die resurrectionis dominicæ ^h dum esset ad pedes Domini, et cum reliquo populo missarum solemnia spectaret ⁱ, subito apertis oculis cuncta clare cernere cœpit, ita ut ad sanctum altare communicandi gratia, nemine ducente, veniret. Quæ autem fuerit causa cæcietatis, edicam. Primo die Paschæ jussus est a domino suo ut agrum circumiret, inventumque aditum unde pecora introibant obseraret. Dum eum claudere conatur, excæcatus est. Tunc, ut diximus, ad sepulcrum veniens, flens et ejulans, visum, quem perdidit, flagitabat. Die autem illa dum populo gratia dominici corporis traderetur, et ei beatus Antistes lumen reddere dignatus est, ac elucente sole luminum suorum refulserunt stellæ. Quis unquam, rogo, talis medicus poterit inveniri, qui in una infirmitate duas contulerit medicinas? Ecce in uno cæco duæ virtutes ostensæ, cui corporales oculos ad contemplanda terrena prius aperuit, et nunc cordis oculos ut ea non concupiscat illuminavit; et ad summam dignatus est dicare servitium, quem, ut ita dicam, renasci denuo fecit in mundum.

CAPUT XIV.

De puella paralytica.

Sed neque hoc reticebo quid in sua festivitate operatus sit hic patronus. Palatina quædam puella, paralysis humore percussa, usum gressuum male redacta perdidit, ita ut contractis in poplitibus nervis, calcaneos ad crura jungeret. Quam pater Turonis deferens, ante pedes beati Martini devotus exposuit, ibique tribus mensibus jacens, stipem a prætereuntibus postulabat. Factum est autem in die insignis solemnitate beati Viri, ut illa, nobis missam dicentibus, in loco quem superius nominavimus fideliter exoraret. Cumque nos rite sacrosancta solemnia celebrantes, 1047 contestationem ^j de sancti domini virtutibus narrarem, subito illa vociferari cœpit, et flere, indicans se torqueri. At ubi, expedita contesta-

^k *nulfus*.

^h Sic omnes dies, ut vocamus, Dominicas ejus ævi auctores frequenter nuncupabant, quod sic a præcipua Dominica, qua resurrectionis solemnitas in Ecclesia celebratur, appellatæ fuerint.

ⁱ Aliquot Mss., *expectaret*. Sed hoc ex modo pronuntiandi ^g quasi *es*. Nam alias frequenter Gregorius missas spectare pro his interesse scripsit. Unde nihil refert quod ille cæcus fuerit.

^j Alias illatio seu immolatio dicebatur, hodie præfationem appellamus. Olim cuique festo sua erat propria, in qua sancti cujus erat festivitas præclare gesta recensebantur. Vestigium hujus rei superest etiam nunc in majorum festivitatum præfationibus, in quibus mysteria quæ celebrantur paucis verbis exponuntur. Contestationem quam hic laudat Gregorius dabimus in appendice.

tionem, omnis populus Sanctus ^a in laudem Domini proclamavit, statim dissoluti sunt nervi qui ligati erant, et stetit super pedes suos, cuncto populo spectante, et sic, propitiante Domino, usque ad altare sanctum ad communicandum propriis gressibus nullo sustentante, pervenit: quæ usque hodie incolumis perseverat.

CAPUT XV.

De cæco illuminato.

Merobandus ^b quidam ex pago Pictavensi, dum esset laborans in opere, cæcitate pessima, insidiatore immittente, percussus est. Qui cum per sex annos male agens in hac infirmitate duraret, advenit ad sanctum templum beati Martini, ibique assidue orationi incumbens, in crastina die de sancta festi-
tate, dum ad pedes beati Martini staret, subito visum ^B est ei, circa se tanquam coruscatio resplenderet; et statim, apertis oculis, cuncta prospexit. Qui continuo clericus factus in eodem loco, sanus abscessit.

CAPUT XVI.

De his quæ nauta retulit.

Fuit et illud insigne miraculum, cum Dominus in die Epiphaniarum obtento beati Antistiti ex aquis Falerna produxit, ac de alvei fundo vinum elicuit pauperi, qui quondam latices in vina mutavit. Igitur cum quodam tempore iter ageremus ^c in pago Balbiacensi ^d ad Ligerim usque fluvium pervenimus. Cumque a nauta, qui nos ripæ alteri transponere debebat, sollicite requireremus loca in quæ piscaturi procederemus, locum indicat, **1048** dicens: Sit vobis beatus Martinus in adiutorium. At nostri ingræte hæc susceperunt, dicentes quod in ejus nomine nunquam visa est evenisse captura. Ille autem: Haud dubium sit, quia præstat hoc virtus ejus. Nam referam, inquit, vobis quæ mihi hoc anno contigerunt, vel qualiter per invocationem nominis ejus, opitulante Domino, quod optavi promerui. Denique dies erat Epiphaniarum, et ingressus in promptuario, nihil potius quod haurirem inveni, egressusque oravi, dicens: Sanctissime Martine, trans mitte mihi in hac sacra solemnitate aliquid vini, ne epulantibus aliis, ego jejunos remaneam. Dum autem hæc tacitus orarem, vocem in ulteriori ripa audivi me vocantem, ut navim homini qui iter agebat adducerem. Verum ubi, acceptis contis, eo versus impetum ^e fluminis sulcare cœpi, et ut in medio an ne perveni, subito excussus magnus ex gurgite piscis in navim cecidit: quo confestim oppresso, transpositis hominibus, domum regressus sum, venditoque pisce uno vini modio, cum cæteris sum reffectus. Ergo noveritis quam

^a Id statuerat an. 529 conc. Valense II can. 3.

^b Mss. aliquot, *Merobaudis*. Colb. h, *Geroblandus*. Clar., *Gerobaudus*. Rec., *Meroblandus*.

^c Hæc et quæ sequuntur in singulari persona plerique Mss. efferunt.

^d Sic omnes Mss., editi autem *Belvacensi*. Est forte locus *Beauvais* ductus hanc pr. eul a Cainone et Ligeri. Savaro, in Sidon. lib II, ep. 14, ex paucharta nigra sancti Martini: *Belvacens ad calciamenta fratrum*, etc., pro qua *subdole decepi Martiacum villam*

A velociter in illud quod invocatus fuerit, si petatur fideliter, apparebit. Testor autem Deum quia hæc ab ipsius nautæ ore cognovi.

CAPUT XVII.

De Gunthramno duce.

Quodam die dum Gunthramnus Boso contra vicum Ambaciensem ^f Ligerim fluvium transmearet, ac irruentibus jam tenebris mundum nox horribilis retineret, subito adversante vento nautæ turbantur in pelago, separatisque navibus quæ pontem illum sustinebant, et aqua usque ad summum repletis, descendunt euncti usque ad cingulum cum ipsis navibus in profundum, nequaquam tamen navibus subductis **1049** a pedibus. Exterritis autem omnibus, Boso non rauce vociferans beati Martini auxilium proclamabat, et ut eis ad liberandum festinus occurreret, precabatur, dicens fidenter suis: Nolite timere, scio enim quod dextera sancti Viri ad auxilium porrigendum maxime in necessitatibus sit parata. Hæc eo dicente, directis a Deo navibus, mutatoque vento contrario in secundum, nullo pereunte, pervenerunt in littus, ubi tam præsens occurrit beati Confessoris suffragium, ut etiam argentum quod rapiente fluvio perdiderant, ipso denique fluvio in littus restituate, reciperent.

CAPUT XVIII.

De Landulfo lunatico.

Quidam ex Viennensi ^g territorio Landulfus nomine, graviter a lunatici dæmonii infestatione vexabatur, ita ut plerumque ab hoste se vallari putans in terram corrueret, cruentisque ex ore spumas emittens, tanquam mortuus habebatur. Quod genus morbi epilepticum ^h peritorum medicorum vocitavit auctoritas; rustici vero cadivum ⁱ dixere, pro eo quod caderet. Cumque se antedictus in hoc exitu videret affligi, audita beati Præsulis fama, sanctam ejus adiit basilicam, ut sibi præsentia cunctis suffragia subvenirent. Sed cum eodem in loco plenus fide venisset, ardentius eum sævi dæmonis pulsata audacia: nec ei licebat atrium egredi propter publicam dæmonum infestationem: in atrio tamen nihil nocebatur. Nam visibiliter cum magno armorum strepitu venientes, conabantur eum cassis telorum acuminibus perfodere. Quod si se subderet terræ, ranarum super eum multitudo horribilis desiliere videbatur. Sed et voces publicæ ab eo audiebantur exprobrantium, et dicentium: Martinus, quem expetisti, nihil poterit tibi subvenire, quia nostris es ditionibus mancipatus. Sed ille ad hæc fidenter et immobilis **1050** signum

in pago Arvernensi in concambium fratres dederunt.

^e Plerique Mss., *contis*, *tunsorum etiam impetu fluxit secare*.

^f Plerique Mss., *Ambiacensem*, vulgo *Amboise*. De Gunthramno Bosque plura habet Gregorius in Historia, ubi etiam de Ambaciacensi oppido diximus.

^g Editi, *Vianensi territorio Landulphus*. Rec., *Landulfus*.

^h Plerique Mss., *epilepticum*.

ⁱ Sic Mss. At Editi, ut hodie loquimur, *caducum*.

crucis opponens, terribiliter eos per aerem tenuem ^a effugabat. Post has autem vacuas et inanes immisiones, cum videret inimicus eum sibi vindicare non posse, dolis eum tentavit illudere. Componens namque se in specie veterani ^b venit ad eum, dicens: Ego sum Martinus, quem invocas; surge, et adora coram me, si vis recipere sanitatem. Cui ait ille: Si tu es dominus Martinus, fac super me signum crucis, et credam. At ille audito nomine signi sibi semper contrarii, tanquam fumus evanuit. Post hæc autem stans ad pedes gloriosi Domini factus est in stupore mentis, et vidit beatam basilicam novo lumine effulgere; ex qua egrediens Sanctus dixit ad eum: Exaudita est oratio tua, et ecce eris sanus ab infirmitate quam pateris. Et sic beatæ crucis signaculum super caput ejus faciens abscessit. Ille vero in se reversus, amotis ^B omnibus insidiis, salutem se sensit integram recepisse. Tamen post receptam sanitatem, cum cœpisset vino uti superflue, corpusque ejus diu abstentum imbre maduisset ^c latus ei cum uno pede manumque contrahitur. Sed parcimonix se iterum deputans, caputque tonsurans, rursum Beati virtute redditur sanitati.

CAPUT XIX.

De Theodomeo diacono cæco.

Dum ^d singula quæque miracula beati Viri succincte scribimus, nec ea in ampliorem sermonem expandimus, verendo valde, atque timendo iter carpinimus inchoatum, ne forte dicatur a prudentioribus: Multum hæc poterat peritus extendere ^e. Sed nobis in ecclesiastico dogmate versantibus videtur ut historia quæ ad ædificationem Ecclesiæ pertinet, postposita verbositate, brevi atque simplici sermone texatur; ut et virtutem beati Antistitiis prodatur, et sapientibus fastidium non imponat. Quo facto et lector provocetur in lectione, et Sanctus prodatur **1051** in opere. Theodomeus ^f diaconus cum præ humore capitis, decidentibus [*Al.*, claudentibus] cataractis, oculorum aditus haberet per quatuor annos graviter obseratos, venit ad cellulam Condatensem, in qua vir beatus transit. Prostratusque ad ejus lectulum, nocte tota lacrymis et orationibus deducta, immobilis madefecit terram fletibus, tepuitque suspiriis ejus venerabile lignum cancelli; lucescente autem die, reseratis cataractis luminum, lumen videre promeruit. Quid nunquam tale secrete cum ferramentis medici, cum plus doloris negotium exerant quam medicinx, cum distento transfixoque spiculis oculo, prius mortis tormenta figurent quam lumen aperiant? In quo si

^a Sic Colb. a; alii *per aera tenerum*.

^b Militis, sci licet: quod jam foris tunc temporis beatus vir, ut nunc fit, in militis chlamydem suam cum paupere dividens speciem depingeretur, ob præclari facinoris celebritatem.

^c Sic Codd. Gat., Rom., Colb. tut. et Vinc. At Mart. et Clar., *diu absente imbre maduisset*. Bell., Laud., Colb. a, *abstento imbre maduisset*. Vict., *abstentum maduisset*. Colb. b, *diu attenuatum imbre maduisset*. Editi Chol., Cluet. et Col., *diu absente imbre aluisset*. Ba'esl., *abluisset*.

^d Hæc usque ad verba *Theodomeus dicans*, etc.

A cautela fefellerit, æternam misero præparat cæcitate. Huic autem beato Confessori voluntas ferramentum est, et sola virtus unguentum.

CAPUT XX.

De Desiderio energumeno.

In qua cellula cum Desiderius energumenus ex Arverno veniens, nocte integra debacchasset, mane facto, cœpit declamare quod eum beatus Martinus incenderet. In his vocibus evomens purulentum nescio quid cum sanguine, dæmone ejecto, purgatus est; infectumque sanie pulverem derelinquens, cellulam egressus est sanus.

CAPUT XXI.

De homine manum contractam habente.

Quidam in eodem loco manum debilem contractis digitis detulit, ita ut unguis in palma ejus affixi, decurrente interdum sanguine, dolorem ei nimium generarent. Hic projiciens se ad antedictum gloriosi domni lectulum, flens et deprecans, tam dolore instigante quam fide, postera die directis digitis, manum recepit incolumem.

CAPUT XXII.

De Remigia matrona.

1052 Similem infirmitatem Remigia matrona incurrens, ad beatam cellulam valde devota pervenit. Quæ vigiliis et orationibus insistens, cum matriculam, quæ ibidem congregata est, pasceret, aridum braccium cum contractis digitis sanum extulit ad miscendum ^e.

^C Et sic tota die benedictis pauperibus deserviens, sospes remeavit ad propria. Hæc in posterum annis singulis antedictis fratribus alimentum sufficiens exhibebat. Factum est autem, ut quadam vice una puellarum suarum male a quartani typhi febre quateretur. Dum autem secundum consuetudinem veniens, pauperibus illis exhibebat victum, sancti Viri implorat auxilium. Et per quatuor dies ad beatam cellulam continuatione orationis atque jejuniis ^h decubans, ab omni febre sanata puella, cum familia ⁱ magnificans Deum domum regressa est.

CAPUT XXIII.

De Vinaste cæco.

Talia exercens quidam, ^j Vinaste nomine, lumen recepit, dum scilicet pauperibus illis victus necessaria ministravit. Hic autem cæcitate maxima per annos plurimos aggravatus, habebat in consuetudine, ut veniens de regione sua ad antedictam Sancti cellulam,

Desunt in Bec. et Colb. b.

^e Editi, *multum hoc poterat peritius extendi*.

^f Alias, *Theodomeus*, seu *Theodomeus*.

^g Hoc est ad præbendos vini haustus, id quippe significat vox *miscere*, ut fusius probatur in præf. ad partem primam Sæc. iv Act. sanctorum Benedictinorum.

^h Editi cum aliquot Mss., *continua orationi atque jejuniis*. Colb. b et Bec., *continua oratione in jejuniis*.

ⁱ Plerique Mss., *sanata, cum famula magnificans*.

^j Sic vetustiores Mss. alii, *Vivastus*, aut *Vinastus*.

pauperibus illis amplissimum alimentum exhiberet, A vigilisque devotissime celebratis, eos in satietate reficeret: quibus ipse, juxta possibilitatem, tanquam famulus serviebat. Dum igitur hæc per multos, ut diximus, annos impenderet, quadam vice impleto voto, servitioque simul, prosternitur ad cancellum sancti lectuli, et orans ac valedicens, regredi cupiebat. Post completam autem orationem exurgens, apertis parumper oculis, intuetur cortinam sericam de cancello pendere; et ait: Video tanquam pallium sericum hic appensum. **1053** Cui aiunt sui: Veritatem te videre cognoscimus. Ipse autem cœpit iterum flere atque orare, ut beatus Confessor opus cœptum dignanter expleret. Qui dum orat attentius, obdormivit; apparuitque ei vir per visum, dicens: Vade ad basilicam domni Martini, et ibi plenam obtinebis sanitatem. Qui nihil moratus, famulorum manibus deductus, ut limina beati Confessoris attingit, lumen integrum, opitulante fide, recepit.

CAPUT XXIV.

De homine omnibus membris contracto.

In Biturigo quoque fuit quædam mulier, quæ concipiens peperit filium, cujus poplites ad stomachum, calcanel ad crura contraxerant^a: manus vero ejus erant adhærentes pectori, sed et oculi clausi erant. Qui magis monstrum aliquod quam hominis speciem simillabat. Qui cum non sine derisione multorum aspiceretur, et mater argueretur cur talis ex illa processerit filius, confitebatur cum lacrymis, nocte illum Dominica generatum. Quem interimere non audens, ut mos matrum est^b, tanquam sanum puerum nutriebat. Adultum vero tradidit mendicis, qui eum accipientes posuerunt in carrucam, et trahentes ostendebant populis, multum per eum stipendii accipientes. Dum hæc per longa tempora gererentur, anno ætatis suæ undecimo [*Bec.*, quadragesimo] advenit ad festivitatem beati Martini, projesusque a foris ante sepulcrum miserabiliter decubabat. Transacta autem festivitate, visum auditumque recepit. Inde reductus ad solitam consuetudinem, postulabat stipem. Post annum fere aut eo amplius venit iterum ad solemnitatem, positusque est in loco in quo prius jacuerat, decursisque solemnitatis festis, directis omnibus membris, plenissimam obtinuit sanitatem. Quæ ne incredibilia fortasse videantur, ego **D** eum sospitem vidi: nec audita ab aliquo, sed ab ejus ore narrata cognovi^c. **1054** Sed quia dixi, parentibus ejus hoc ob peccatum evenisse per violationem noctis Dominicæ; cavete, o viri, quibus sunt conjuncta conjugia. Satis est aliis diebus vo-

luptati operam dare; hanc autem diem in laudibus Dei impolluti deducite. Quia^d qui in ea conjuges simul convenerint, exinde aut contracti, aut epileptici, aut leprosi filii nascuntur. Sitque hoc quod diximus, documentum, ne malum quod una nocte committitur, per multorum spatia annorum pereratur^e.

CAPUT XXV.

De Paralytico sanato.

Illud præ cæteris admirandum miraculum, vobis orantibus^f, explicabo, quod post immensum mæroris cumulum magnum nobis gaudium patefecit, dum et virtutem Beati protulit, et quod titubabat erexit^g, cordaque nutantia populorum larga stabilitatis firmitate munivit. Nam cum in venerabili dominicæ Nativitatis nocte sacrosanctis deducta excubiis, procedentes de ecclesia^h, ad basilicam Sancti ire disponeremus, quidam ex energumenis, atrocior cæteris, cœpit nimium debacchari, et discernens se, atque collidens, claniabat: Frustra appetitis limina Martini, casso ejusdem ædem aditis, quia vos propter multa crimina dereliquit, et ecce vos abhorrens, Romæ mirabilia facit. Ibi cæcorum oculis lumen infundit, ibi paralyticorum gressus dirigit; sed et aliis quoque morbis sua virtute finem imponit. Ad hanc diaboli vocem omnis populus exturbatur, et non solum obruta membrorumⁱ minorum corda, sed etiam nos ipsi pavore concutimur. *Inredientibus* autem nobis cum fletu magno basilicam, omnes pavimento prosternimur orantes, ut sancti Viri præsentiam mereamur. Et ecce unus, Bonulfus nomine, cui ante tres annos præ nimia multitudinis febris^j, manus ambæ cum **1055** uno pede contraxerant, et ad festivitatem beati Viri manibus directis, pede adhuc debili claudicabat, ante sanctum altare sternitur, orans ut qui sibi manus aridas restituerat, pedem quoque contractum simili virtute dirigeret. In hac autem oratione a febre nimia circumdatur, et tanquam extensus in eculeum nervorum dolore torquetur. Interea de supplice dolor excitat contumacem, et qui venerat inquirere medicinam, cœpit inferre calumniam. Aiebat enim: O domne Martine, sanitatem a te, non tormenta quæsi. Quam si non mereor, vel doloribus non affigar. Cumque nos cum detibus circumstantes beati præstolaremur adventum, et inter hæc dum sancta solemnia agerentur, oblatis super altare sacris muneribus, mysterioque corporis et sanguinis Christi palla ex more cooperto, molliuntur contracturæ nervorum, et disrupto post infirmi poplitis corio, defluente sanguinis rivo, pe-

^a Editi, *contracti erant.*

^b Bal., *ut monstrum, tanquam.*

^c Hic Colb., *b* habet *Explicit liber II Miraculorum sancti Martini*; nec habet sequentes, sed sequitur *Vita Pelagiæ pœnitentis.*

^d Vict., Colb. *tut. et alii, quia plerumque evenit, ut erinde aut, etc.*

^e Hic desinit *Bec.*, sicut et *Vinc.*, cum hac clausula, *Explicit de Miraculis sancti Martini episcopi et Confessoris.*

^f Ed., *nobis, etc. Rom., vobis orationibus.*

^g Gal., *et quod timebatur avertit.*

^h Id est de majori ecclesia seu cathedrali, ubi ex Perpetui instituto, ut dicitur lib. x *Historiæ cap. ult.*, vigiliæ celebrabantur, ad basilicam sancti Martini.

ⁱ Plerique Codices non habent *membrorum*. Aliquot, *Non solum bruta minorum corda, etc.*

^j Rom., *per nimiam valetudinem febris*

dem extendit incolumem. Quod videns ego, Deo omnipotenti gratias agens, liminaque stertibus madefaciens ^a, in hac ad populum voce prorupi: Timor a cordibus vestris omnis abscedat, quia beatus Confessor nobiscum inhabitat, nec omnino credite diabolo, qui nihil unquam protulit verum. Ille ab initio mendax est, et in veritate non stetit (*Joan. viii, 44*). Me autem ita dicente, omnium luctus laxatur in gaudium. Ipse etiam infirmus coram nobis assurgens, in pedes constitit absolutus. Videns autem hæc omnis populus, in cælum clamore prolato, plaudebat dicens: Gloria in excelsis Deo, qui sicut quondam pastores angelico lumine, ita nos hodie præsentia Confessoris beati clarificavit, et eum nobis adesse præsentis virtute monstravit. Et sic a timore inimici omnes erepti, Christi præsidio roborati sunt.

CAPUT XXVI.

De Piolo muto.

Nec dissimili in virtute per sanctum Epiphanium diem vir beatus apparuit, cum os muti cujusdam obstruunt coram populo reseravit. Piolus ^b quidam Condatensis clericus, a **1056** nativitate procedens manus clausas laborioso mundo protulit, in usu laboris inertes. Et hoc cur acciderit, utrum hic, aut parentes ejus peccaverint (*Joan. ix, 2*), ut sic mancus nasceretur, non est nostræ discretionis exsolvere. Unum tantum scimus, quod in eo, sicut et in reliquis infirmis, est ostensa gratia Sacerdotis. Nam cum factus esset decem annorum, accrescentibusque unguibus graves dolores manuum pateretur, eosdemque ferre non toleraret, limina beati Confessoris adivit. Ibi que diebus multis cum summa parcimonia demoratus, digitos directos, manusque retulit sanas. Post annos autem fere quinque pessimum incurrit incommodum, et dum vi nimix febris atteritur, vocis elocutione mulctatur, ereptusque a febre sine loquelæ officio permanebat: sed taliter fuerat aditus oris ejus obstrictus, ut nec qualemcumque mugitum posset emittere; sed annectens cum corrigia tres tabulas manu ferebat, easdem inter se collidens, sonumque, quem ab ore non dabat, tabulis proferebat. Hoc opus vinitoribus utile est, cum vineta ab infestantium avium catervis defensare conantur. Cum autem venisset antedictus ad Sancti basilicam in ea nocte in qua Dominus noster Jesus Christus fluentia laticum hauriens Falerna porrexit, ad Beati pedes vigilare disposuit. Transacto autem tempore mediæ noctis, obdormivit. Qui cum nescio quid per visum periculi cerneret, pavore conterritus, in hanc vocem primum obseratum aperuit os: Domne Martine, libera me. Et sic erumpens ab ore et faucibus ejus sanguis, auditum pariter et eloquium recepit.

CAPUT XXVII.

De muliere paralytica.

Cum vero interempto Sigiberto rege (*An. 575*),

^a Aliquot Mss., *liminaque... madefacta*, pro, *liminibus vel liminibus... madefactis*.

^b Sic omnes Mss., præter Clar., qui habet *Piolus*. Editi vero, *Paulus*, et sic in titulo.

Chilpericus regnum, exemptus ab imminente morte, cepisset, Rucrolenus cum Cenomanicis graviter civitatem Turonensem opprimebat ^c, ita ut cuncta devastans, nullam spem alimonix in domibus ecclesiarum, vel pauperum hospitaliis relinqueret. Postera autem die legatos ad civitatem mittit, **1057** ut homines qui propter culpam minime nobis incognitam ad Sancti basilicam residebant extraherentur a clericis: quod si differretur fieri, universa promittit incendio concremare. Et nos hæc audientes, mæsti valde basilicam sanctam adimus, et Beati auxilia flagitamus. Statinque paralytica, quæ per duodecim annos fuerat contracta, dirigitur. Ipse vero Rucrolenus ulteriorem ripam aggressus, morbo confestim regio sauciatur, atque ab infirmitatibus Herodianis, quas enarrare longum videtur, allisus, et sicut cera a facie ignis guttatim defluens, quinquagesima die ab hydropo inflatus interiit. Sed nec hoc silebo, quod illo tempore alveus fluvii nutu Dei, vel [*Id est, et*] virtute beati Viri, absque pluviarum inundationibus repletus, hostem, ne civitatem læderet, transire prohibuit.

CAPUT XXVIII.

De muliere cæca.

In die autem illa recurrentis solemnitatis, qua Dominus pro salute mundi mox passurus ^d, confuso proditore discipulo, epulum apostolis ministravit, cum omnes ad ecclesiam properarent desiderabilia Domino vota dissolvere, quædam mulier diuturna cæcitate gravata, cum esset in villa, flere cœpit, et dicere: Væ mihi, quia cæcata pro peccatis non mereor hæc festivitatem cum reliquo populo spectare. Tunc cum fletu magno solo prostrata, nomen beati invocat Confessoris: completa autem oratione luci pristinx restituitur. Porro recepto lumine, ob reddendas Deo gratias ad beatam basilicam cum admirabili oculorum claritate pervenit. Sed et unus ex energumenis die illa Sancti virtute curatus est.

CAPUT XXIX.

De duobus cæcis.

Duo cæci ex Biturigo venientes, arefactis palpebris, et glutino conjunctis, ad pedes beati Domni orantes decubabant. Factum est autem in die festivitatis suæ astante populo, **1058** dum virtutes de vita illius legerentur (*Vid. infra, cap. 49*), factus est super illos splendor corusco similis, et contractis ligaturis quæ palpebras obseraverant, defluente ex oculis sanguine, lateque visu patente, cuncta cernere meruerunt.

CAPUT XXX.

De muliere muta.

Mulier quædam, cujus os patulum humor [*Ed., dolor*] nimius cum febre ligaverat, ut nec linguam regere posset, sed tantum mugitum ut animal, non vocem ut homo poterat emittere, fide instigante,

^e Vide quæ habet Gregorius lib. v Historiæ cap. 2 et 4, ubi hæc fusius enarrantur.

^d Sic Mss. Colb. tut. et Vict. Alii, *perpeusus*. Editi, *propensius*.

cum magna animi confidentia, atria beati Confessoris A aggreditur; ibique multis diebus residens, et stipem simul atque oris apertionem postulans, tandem a Sancti virtute respicitur. Nam quadam die Dominica dum missarum solemnia celebrarentur, hæc in sancta basilica cum reliquo populo stabat. Factum est autem cum Dominica oratio diceretur, et hæc aperto ore cœpit sanctam orationem cum reliquis decantare ^a. Ipsa autem cum jugo servitutis haberetur vincita, de rebus beati Confessoris redempta est: et nunc cum vocis officio ingenua perseverat.

CAPUT XXXI.

De alia muliere debili.

Nec minori miraculo se beatus Vir adesse invocatum ostendit. Apra [Al., Abra] quædam religiosa, vi B febrium oppressa, omnem usum membrorum, sola tantum lingua famulante, perdiderat. Nam cum manibus simul ac pedibus contractis jaceret, et die noctuque Beati flagitaret auxilium, visum est ei quadam nocte venisse ad se senem, qui molli tactu membra ejus cuncta attractaret. Expergefata mane sentit pedes cum una manu redditos sanitati, et stupens ignorabat qui casus hæc fecerit. Alia vero die admonita per soporem, ad beatam basilicam nihil retardans proficiscitur. Nox autem illa erat vigilia de transitu Confessoris. Mediæ autem noctis tempore jam transacto, 1059 vigilans nescio quo terrore concutitur, et subito manus ejus contracta dirigitur. Stupente autem populo, cuncta quæ prius pertulerat enarrabat: cognoscens ipsius eandem fuisse virtutem prius in illa erectione pedum, quæ nunc in manus suæ directione clarebat.

CAPUT XXXII.

De oleo ad sepulcrum Sancti crescente.

Cum talia miracula, quæ scripsimus, quotidie cernamus, quid illi miseri sunt dicturi qui Severum in Vita sancti Antistitis mentitum esse pronuntiant? Nam audivi quemdam, nequam, ut credo, spiritu repletum, proloquentem non potuisse fieri ut oleum sub Martini benedictione crevisset. Sed nec hoc, quod elapsa ampulla super stratum marmoris corruens, perstisset illæsa ^b. Quod ergo nuper actum est, multos in testimonium exhibens, declarabo. Quidam de diaconibus nostris male a quartani typi febre cruciabat, quem cum plerumque arguerem, cur segnis ad basilicam Sancti non proficisceretur, nec ex corde oraret, ut ei virtus Pontificis subveniret; tandem a nobis compunctus, ad beatum tumulum provolvitur tremens. Dehinc cum paulisper ignis febrium quævisset, rogat sibi exhiberi ampullam cum rosaceo oleo semiplenam. Jam enim ad ipsam febrem, exinde licet parum profecisset, multum tamen expenderat, et erat valde media. Perungensque ab hoc liquore frontem et tempora, postulat ut et vasculum

^a Etiam apud Græcos omnes simul orationem Dominicam cantabant, qui ritus a Romano discrepabat, testante Gregorio Magno lib. vii, ind. 2, epist. 64. Vide Liturg. Gallic. lib. 1, cap. 5, num. 22.

secus Beati tumulum poneretur. Quarta vero die cum eum febris urgeret, basilicam petiit, provolutusque diutissime oravit. Apprehensam autem ampullam, quam reliquerat mediam, invenit plenam, admiransque virtutem beati Antistitis, eam domum cum timore et veneratione reportat. Ex qua rursus cum esset perunctus, protinus omnis ardor quievit incommodi, nec ab eodem ultra contractus est. Quid etiam de eadem ampulla post hæc actum sit, non sine gravi suspitio atque miraculo memoramus. Nam cum in antedicti diaconis hospitio de pariete penderet, incurstantibus insidiis inimici, percussa est, atque 1060 in frustra decidit comminuta, effusumque oleum velociter terra absorbit. Tamen puer qui aderat, cum vidisset factum, accepto vasculo, ipsam terram exprimens parumper olei elicuit, rosamque quæ effusa fuerat, cum effracto vitro colligens, nobis exhibuit. Quod ego accipiens, diligenter in vasculum alterum transmutavi. Erat enim mensura olei quasi dimidii calicis parvuli: et tamen in vasculo duorum digitorum tantum altitudinem fecit. In crastino autem prospiciens, erat altitudo olei quasi quatuor digitorum. Obstupefactus ego ob virtutem sancti liquoris, hoc signaculo meo munitum atque coopertum reliqui. Post dies autem septem iterum prospiciens, plus ibi quam unum sextarium reperi. Advocans autem diaconem, et hoc ei ostendens admirabar. Ille vero affirmabat cum juramento, tantum tunc in effracta periisse ampulla, quantum tunc in ista cerneretur. Quæ usque hodie in Dei nomine beneficium C petentibus præstat. Ipse quoque postea ab hoc unguento similem infirmum perungens, oleo crescente, sanavit, et multos deinceps per illud sanitati restituit.

CAPUT XXXIII.

De Allomere contracto.

Proferat et Andegava regio miraculum suum, de qua Allomeris ^c quidam procedens cum contractis pedibus ac manibus, lingua etiam debilis, beati Confessoris templum expellit. Ubi cum tota Quadragesima resedisset, assidue orans ac deprecans, ut eum virtus sancti Antistitis visitaret, advenit dies illa Dominica ante sanctum Pascha, in qua Dominus noster Jesus stratas ab arborum spoliis [Ed., foliis] vias D incedens, Hierosolymis venit, turba prosequente, ac clamante: Hosanna, Benedictus qui venit in nomine Domini (Matth. xxi, 9). Illa ergo die cum sero jam factum esset, et ipse solus a foris ante tumulum decubaret, subito factus est in ecstasi, et pavore perterritus jacebat ut mortuus. Qui cum, ut ipse refert, per duarum horarum spatium aut amplius fuisset oppressus, tanquam de somno evigilans, subito ad sensum suum revertitur: 1061 elevatusque sursum, sanum se esse miratur; ibique tota nocte vigilans, mane nobis quæ acta sunt ore proprio rese-

^b Hæc duo miracula simul refert Severus Sulpicius initio dialogi 3, de virtutibus beati Martini.

^c Aliqui Codd. cum Editis, *Allomeris*, vel *Elomeris*, seu *Leomeris*, et sic in indice capitum

ravit : clericusque factus, incolumis ad hospitium A suum rediit.

CAPUT XXXIV.

De clerico cæco.

Denique eodem anno, cum festivitas, quæ in æstivo celebratur ^a, desiderabilis populis advenisset, clericus quidam, cujus oculus nubes tetra contexerat, ac ne lumen videre posset arcebat, ædem beati Confessoris adivit. Vigilata cum reliquis nocte, illucescente cælo, dum de basilica procedit, visum, quem olim perdidit, recipere meruit. In eadem vero festivitate tres energumini multum se collidentes, ac beatum Antistitem declamantes, fatentes crimina, et ut sibi Sanctus pacem redderet ^b deprecantes, tandem purulentum nescio quid ex ore projiciunt, et sic virtute Sancti mundati sunt.

CAPUT XXXV.

De carcerariis dimissis.

In proximo autem, id est post tertium de festivitate diem, erant quatuor vinciti in carcere. Cumque eos sævitia iudicis ita constringeret, ut nec victus necessaria ulli præbere liceret, Antistitis beati præsidia corde puro precantur. Dum hæc igitur devote agerent, medio die subito scinditur trabs, qua pedes eorum conclusi coarctabantur, contractisque catenis liberatos se sentiunt. Nec mora ostium petunt, quo aperto, ecclesiam Sancti nemine prohibente, ingressi sunt. Custodes autem in tantum obstupefacti fuerunt, ut nec verbis eos quidem increpare præsumerent : qui etiam sequentes eos, cum eisdem in ecclesia se abdiderunt. Illi autem admirantes maximas gratias Deo referunt, quod eos **1062** obtentu Pontificis dignatus fuerit liberare.

CAPUT XXXVI.

De pignoribus, quæ Leodovaldus episcopus detulit.

Multi etiam fide pleni reliquias beati Viri portantes, virtutes multas experiuntur. Nam Leodovaldus Abrincatinæ civitatis episcopus ^c, sancti Domni reliquias per presbyterum suum devotus expetiit. Quibus acceptis, cum terminum antedictæ civitatis ingressus fuisset, occurrit ei adhuc inter deserta ^d sito paralyticus deferentium illatus manibus ; osculatus autem fideliter velum quo capsula sanctorum pignorum cooperta erat, mox in pedes constitit, ac propriis gressibus domum regressus est. Hæc enim agis, beatissime Confessor, nec tibi sat est propriam ædem exornare prodigiis, nisi etiam diversos saltus

^a Die 4 Julii, quo ejus ordinatio et translatio celebrantur simul cum basilicæ dedicatione.

^b Sic Colb. a, cæteri cum editis, *parceret*.

^c Ecclesiam Abrincensem, *Avranches*, in Lugdunensi secunda, quam hodie Normanniam appellamus, rexit inter Sinerium, seu Senatorem et Chiloaldum, ex Cointio.

^d Aliqui Codd., *cum multis se cruciatibus dæmonium*, etc.

^e Omnes ferme Scripti, *devolutus terræ*.

^f Plerique Mss., *quas cunabulorum tempus exigit*.

^g Mss., *quæ exhibita se. um puella, pergit intrepidum*.

quos pedibus non adiisti virtutibus tremendis istas. Sed et deinceps cæcus quidam, adminiculo deducente, in occursum earum velociter properat. Adveniens autem quando Beati pignora in sanctum locabantur altare, expedita solemnitate, visum recipere meruit oculorum. Sed et alia nihilominus mulier, quæ diu muta fuerat, sermonis usum recepit.

CAPUT XXXVII.

De energumeno sanato.

His etenim diebus ad beati Viri basilicam quidam ex energumenis, cum multos se cruciatus dæmonum ^d perferre declamaret, et vi se ejici de acquisito vasculo per beatum Antistitem fateretur, dejectus in terram ^e sanguinem fetidum per os cœpit ejicere. Qui duarum fere horarum spatio jacens, expulso dæmone, purgatus ac erectus est.

CAPUT XXXVIII.

De puella muta.

1063 Puella quædam parvula, indigena Turonicæ civitatis, ab utero matris suæ muta processit. Cujus os in tantum operatum fuit, ut nec illas, quæ cunabulorum tempore eduntur ^f voces posset emittere. Mater vero de tam tristi fetu anxia, cum lugeret assidue, commonetur per visum, ut beati Præsulis sepulcrum adiret. Quæ excitata ad templum sancti cum puellula pergit ^g intrepida ; expositaque ante sepulcrum Sancti, cum diutissime orasset, iterum eam secum assumit. Accenso vero thymiamate, cum eam desuper retineret, interrogat eam, si bonum ei odorem faceret ? Illa respondit : Bonum. Hanc primam vocem filiæ mater mœsta cognovit. Imposita vero ori ejus aqua, quam quondam de fontibus acciperat benedictis, interrogat iterum qualem ei saporem præberet. Illa respondit : Bonum. Tunc mater cum gaudio sospitem domum filiam refert, quam tristis ad Beati tumulum fide fida detulerat (*Vid. lib. II de Gloria Mart. c. 26*).

CAPUT XXXIX.

De eo quod Aredius presbyter pro benedictione portavit.

Aredius ^h vir religiosus ex Lemovicino causa tantum devotionis Turonis advenit, et beatum sepulcrum orando deosculans, ad monasterium sanctum ⁱ amne transito pervenit. Qui dum singula loca visitat, quæ Vir beatus aut orando depresserat, aut psallendo sanctificaverat, ac ubi vel fesso corpori somnum, vel inedia deficienti cibum præberat ; dumque

^h Aliquot Mss., *Aridius*. Editi, *Aridus*. Sed hic est sanctus Aredius de quo passim agit Gregorius. Ejus vitam ex Gregorio dabimus, aliam ad ea quæ in sæculo i Benedictino edita est.

ⁱ Hodie dicitur Majus monasterium, vulgo *Marmoutiers*, de quo alias egimus. — Præter cellulam in rupe incisam, quæ hodieque intra basilicæ majoris muros inclusa visitur, ubi sanctus Martinus dicitur quievisse, haud procul exstat in rupis concavo fons, quem ex traditione a sancto viro effossum fuisse aiunt. Et quidem facile crediderim hunc ipsum esse qui hic a Gregorio memoratur.

cuncta circuit, cuncta peragrat, venit ad puteum, quem Sanctus Dei proprio labore patefecit, fusaque oratione aquam haurit, impositamque in ampullula, domum regrediens deportavit. Cuique exinde **1064** infirmis multis tribueret sanitates, quadam vice Renosindus frater^a ejus vi febrium impulsus, decubuit lectulo. Octava vero die cum jam oculis clausis in hoc jaceret, ut spiritum exhalaret, atque omnis familia perstrepere mortem condolens patroni, vel funeri necessaria præpararet, venit in mentem presbytero, ut de aqua beati putei in ore defuncturo guttam inferret. Qua illata, ubi primum os ejus attingit, mox oculos ægrotus aperuit, absolutaque etiam lingua, rogat sibi adhuc exinde ministrari: acceptoque calice, ut bibit, statim omnis febris effugit; et sic, admirante familia, sanus a lectulo in quo jacebat erectus est.

CAPUT XL.

De Sisulfo manco.

Quid autem de istis miraculis mea parvitas poterit^b enarrare, cum assumptus Sanctus Dei de mundo adhuc prædicator habeatur in mundo? Et cum se palam populis ostentare nequeat, jugiter se patefactis virtutibus manifestat, dum cæcos illuminat, dum paralyticos sanat, dumque et reliquos ægrotos pristinae sospitati reformat. Sed ego, ut sæpe testatus sum, indignum me censeo tanti viri signa depromere. Tamen quia audax audeo, veniam peto a legente. Quia enim me impellit amor patroni, et quia esse adhuc eum denuntiavi prædicatorum, dicam quid contigerit nuper. Sisulfus ex Cenomanicis pauperulus, dum in hortulo suo meridie obdormisset, nescio quid nequitiae perpessus est. E somno autem exsiliens, contractis in volam digitis, cum magno dolore manus debiles elevavit, ipso quoque dolore premente, rursus solvitur in soporem: et vidit per visum, et ecce vir stabat ante eum nigris vestibus, cano autem capite. Qui conversus: Quid sic, inquit, tu fletibus commoveris? Et ille: Ecce, venerabilis domine, dum parumper obdormivi, cum dolore expergefactus opus manuum **1065** mearum perdi, et nescio quid sceleris commissem. Tunc vir ille, tanquam discipulis Dominus de cæco nato, quia neque ille peccaverat, neque parentes ejus, sed ut manifestaretur opus Dei in illo (Joan. ix, 2), ait: Debilitas tua tormentum indicat populi delinquentis. Vade ergo nunc per vicos et castella, et ad civitatem usque pertende; et prædica, ut se omnis homo a rapinis, perjuris et usuris abstineat, et in die Dominico nullum opus, absque solemnitatibus mysticis, agat. Ecce enim coram Domino in lacrymis decumbemus veniam pro

A populo deprecantes, et adhuc spes est obtinendi, si emendatio subsequatur in plebe. Nam hostilitates, et infirmitates, et alia multa mala, quæ perfert populus, indignatio Domini commovet^c. Et ideo annuntia velociter, ut se emendare studeant, ne crudeliter in scelere suo depereant. Tu vero his peractis quæ imperavi, Turonis ad basilicam meam propera; ibique te visitans, obtinebo apud Dominum ut saneris. Cui ille: Dic, quæso, domine, quis es, vel quod est nomen tuum? Cui vir: Ego sum, inquit, Martinus Turonorum sacerdos. In his Sancti verbis pauper surrexit a somno, apprehensoque bacello, iter imperatum aggreditur, et quæ sibi fuerant imperata populis nuntiavit. Mense autem septimo postquam hæc acta sunt, beatam basilicam adiit, ibique prostratus per triduum, quarta die a Sancti virtute visitatus est. Jam enim computruerat in eo caro palmarum ejus, quæ clausa^d detinebatur. Et cum digiti ejus directi fuissent, sanguis ab eisdem erupit. Sed eis omnibus medicatis, ore proprio quæ retulimus enarravit.

CAPUT XLI.

De cæco illuminato.

Facis ergo, beatissime Confessor, tuo more, propitiaris iniquitatibus populi, et sanas languiores omnium, cunctosque te fideliter invocantes tuis medicamentis illustras; nec fraudas extraneos, quod propriis libenter indulges. Homo ergo incola territorii Turonici, annorum quasi viginti quinque^e, **1066** cum a febre lippitudinis gravaretur, deciditibus cataractis, obstrictisque palpebris valde cæcatus est. Super quod malum adjiciebatur et illud, quod a fuste percussus, disrupto visu, unus ei crepuit oculus. Jam enim per viginti quinque annos in hac cæcitate degebat. Admonitus ergo per visum, ad Beati tumulum venit, ubi orationi incumbens, die tertia unius oculi lumen recepit. Dehinc animatus hoc medicamine, attentius cœpit orare. Quarto autem die oculus qui crepuerat, reformato visu, aperitur. Qui licet non tam clarus cernatur [At. clare cernat] quam alter, luninis tamen beneficium præbet.

CAPUT XLII.

De manu hominis contracta.

D Debilis quidam, cujus manus contracta dirigerat, dum in atrio, quod ante Beati sepulcrum habetur, oraret attente, in sancta ejus vigilia visitatus est, directisque digitis, manus ejus ad usum pristinum restituta convaluit.

CAPUT XLIII.

De puero suscitato.

O quoties hic prophetarum, et sublimium virtutes

^a Sic Colb. duo, Loul., Bell., Vict. SB. et Clar. Editi vero, *Rinosindus pater ejus*, mendose, nam in utraque Vita sancti Aredii pater Jocundus appellatur, sicut et in Chronico Gaufrædi Vosiensis cap. 15.

^b Editi duo sic caput istud inchoant: *Verum istud miraculum quod nuper apparuit quis poterit enarrare, cum assumptus sanctus Dei adhuc prædicator habeatur*

in mundo. Qui si se palam, etc.

^c Aliquot Scripti et Editi, *indignationem... commovent.*

^d Editi, *caro vel nervi palmarum, qua de causa detinebatur.*

^e Rom., *quasi quinque.* Et infra Bell. et Colb. a, *per quinque.*

virorum, quas olim gestas legimus, renovari miramur? Sed quid inquam? Quod hi multi fecerunt viventes in sæculo, hic solus renovat quotidie, etiam post sepulcrum. Quid ergo agimus? quid silemus? quid occultamus pauci quod populi declamant multi? Non diutius in hac statione moremur. Proferamus novum Elisæum sæculo nostro, qui cadaver defuncti vivum remisit a monumento (IV Reg. XIII, 21): id quoque beatus Confessor nobis præsentibus operatus est. Quæ enim causa fuerit, adjutorium individuae Trinitatis efflagitans, explicabo. Puer genitus, lacte materno deficiente, nutrici ad alendum datur. Quæ hoc liquore sterilis dum non copiose, ut illi ætatulæ opportunum est, lactis alimentum ministrat, cœpit qui proficere debuerat, die prætereunte, decrescere, et ita minui, 1067 ut nihil in eo amplius quam pellis tenuis, quæ ejus osula sola contereret, remaneret. Qui, matre mortua, unum prope in hoc exitu duxerat annum. Erat enim unicus patri, et de uxoria dilectione a quoddam memoriale. Cui, victu, ut diximus, minuento, jam deficiente ex inedia febris accessit. Ut autem hic eum fervor attingit, concurrat pater ad ecclesiam, ne proles absque baptismi regeneratione moreretur. Qui baptizatus, nec confortatus corpore præter illud spiritale remedium, jam suffossis oculis, palpebrisque laxatis atque demissis, nullum jam flatum spiraminis habens, super beatum sepulcrum, patre ejulante deponitur. Nec defuit virtus illa cœlestis, quæ quondam parvulum inter manus Confessoris beati vivificavit. At ubi primum ejus vestimentum coopertorium tumuli attingit, illico parvulus respiravit. Mirum miraculum! videres pallentes genas gradatim, virtute divina insidente, rubescere, et sopitos oculos in lumine red vivo laxari. Tunc a Sancto vivificatus, et a patre receptus, sospes usque hodie in testimonium virtutis habetur.

CAPUT XLIV.

De alio cæco illuminato.

Sed et de Pictavo quidam cæcus, per sex annos lumine viduatus, tridua prostratione ad beatum tumulum orans, lumen quo diu caruerat, operante solita virtute, recepit. Actum est autem hoc per festivitatem sancti patroni, in qua Maroveus a Pictavis antistes aderat, non immerito Hilarii beatissimi discipulus præconandus. Qui, solemnitate explicita, cum illuminato concive gaudens remeavit ad propriam urbem.

CAPUT XLV.

De duobus puerulis sanatis.

Apud Vultaconnum a quoque vicum Pictavensem,

^a Aliquot Scripti, unicum patri de uxoris dilectione, etc.

^b Narrat hoc miraculum Severus Sulpicius initio dialogi 2, qui est de sancti Martini virtutibus. Hoc contigit in itinere, quod Carnotum vir beatus confecit.

^c Editi, Meroveus, seu Meroneus; notus est quod tunc sederet cum turbæ in monasterio Pictavensi

dum duo pueruli 1068 nocte Dominica in uno stratu quiescerent, visum est eis quasi signum quod matutinis commoveri solet sonantem audissent; et surgentes de cubili suo, direxerunt ad ecclesiam. Cumque in atrium ecclesiæ pervenissent, invenerunt ibidem choros mulierum canentium. Exterritique valde, cognoscentes catervam esse dæmoniorum, dum ad terram corruunt, nec se, ut est ætatis infirmitas, signo salutari præmuniunt, unus lumine, alius et lumine et gressu mulctatur. Cumque per multorum annorum curricula in his infirmitatibus gravarentur; unus, qui tantum lumine caruerat, ad beati Martini basilicam devote veniens, ut orationem explevit, statim visum recepit. Alius, in eodem sancto loco lumine recepto, ad propria rediens, adhuc debilis claudicabat. Veniensque ad cellulam Condatensem, in qua lectum beati Viri habetur, dum ibidem nocte Dominica vigiliæ celebrarentur, subito, orante populo, sensit divinam virtutem adesse. Et spectante plebe se per terram trahens, contra parietem se erexit, in quo fenestra retinetur, quæ fuit quondam Beati corporis porta. Et orans, atque præ gaudio lacrymans, integræ sanitati restituitur, nec ulterius pertulit de malis infirmitatibus gravitatem.

CAPUT XLVI.

De claudo directo.

Puerulus quidam, Leodulfus nomine, pede sinistro debilis, dum cum reliquis petentibus stipendia quærendo circuiret, Turonis advenit. Et cum parumper moratus, iter quod agere cœperat conatur explere. Et progressus claudicando cum satellitibus, decimo ab urbe milliario vi doloris opprimitur. Relictus vero a sociis, solus super ripam alvei ejulabat, multis ad festivitatem concurrentibus proclamans, et dicens: Væ mihi quia solemnitatem gloriosi Viri spectare nolui, ideo me virtus ejus allidit. Qua de re 1069 rogo vos, fidelissimi Christiani, qui Deum timetis, subvenite ignorantie meæ, subvenite oppresso et debili; et, si timor Dei manet [Al., movet], me usque ad sanctum locum deportate. Igitur cum hæc a multis prætereuntibus imploraret, quidam plastro suo superpositum usque ad sanctam basilicam duxit. Ubi triduanam orationem continuans, redintegratis pedibus, incolumis abscessit.

CAPUT XLVII.

De contracto, quem bos trahebat.

Erat quidam contractus, qui in similitudinem eremite, cui bos quondam solatium fuit, bovem unum habebat. Quo bove plastro conjuncto per domos

sanctæ Radegnadis excitatæ sunt, de quibus Gregorius in Historiæ lib. ix et x disserit.

^d Gat., Multaconnum; Vict., Multacomium. Laudat Valesius in notitia nunnum Teudomeris, in cujus aversa parte legitur Vultaconno.

^e Mss. plerique, et parumper moratus. Editi, et parum remoratus.

trahatur, stipem postulans devotorum. Igitur cum imminente festivitate Pontificis Turonis advenisset, prostratus coram sepulcro, et orationi incumbens, devotissime beati Antistitis auxilium flagitavit, deportatusque iterum a suis ante sanctam absidam tumuli ponitur. Cumque expletis missis, populus cœpiisset sacrosanctum corpus Redemptoris accipere^a, illico dissolutis nodis qui genua nexa tenebant, in pedes erigitur. Admirantibus cunctis, gratias agens, proprio gressu usque ad beatum altare, nemine sustentante, processit, sanus deinceps degens.

CAPUT XLVIII.

De eo qui manus ac pedes contractos habebat.

Ex pago autem Carnonensi^b, qui in Andegavo territorio habetur insitus, vir quidam, nomine Floridus, manibus pedibusque contractis, ad sanctam cellulam Condatensem, de qua beatus Confessor ad Christum migravit, allatus est. Ubi dum in vigiliis et oratione paucis diebus vacare studuit, omnis ægritudo a corpore ejus fugata discessit. Sicque directis membris, incolumis ad propria remeavit.

CAPUT XLIX.

De eo qui contractum brachium detulit.

1070 Venerat dies festus solemnitatis, in qua catervæ populorum multæ convenerant, et ecce debilis quidam contracto brachio adfuit. Dumque beatum sepulcrum labiis osculatur, lacrymis rigat, voce beati Confessoris auxilium implorat, fide non diffusum solitum præstolabatur auxilium. Denique sacerdotibus qui advenerant, ad agenda solemnia procedentibus, cum lector, cui legendi erat officium, advenisset, et arrepto libro, vitam sancti cœpiisset legere Confessoris (Vid. supra, cap. 29), protinus hic directo brachio sanus erigitur, et spectantibus cunctis, præsidia quæ fideliter petiit impetravit.

CAPUT L.

De cæco illuminato.

Sic et cæcus in eadem festivitate supplex implorans receptionem visionis, ut pallulam attingit, quæ a foris ad pedes Sancti de pariete dependet, mox erumpente a palpebris sanguine, testo populo, visum recepit.

CAPUT LI.

De dysentericis.

Cum autem morbus ille dysentericus cum oculis pustulis multas attereret civitates, ac inter reliqua loca urbs Turonica gravius laboraret, multi abraso a beato tumulo pulvere et hausto, sanabantur. Plerique, de oleo quod inibi habetur delibuti, liberabantur; fuitque nonnullis remedium aqua illa unde

^a Missa censebatur finita, priusquam communicantibus porrigeretur. Vide notas ad cap. 3 libri 1x Historiæ.

^b Sic habent Bell., Laud., Colb. et Ed. Cluet. At Gat., Mart., Colb. tut. et Clar., cum Balesd., habent *Carnotensi*; Chol. et Col., *Carnoensi*; ac denique SB., *Croviensi*, ut in libro 1v, infra, capp. 47 et 25, ubi Editi habent *Croniensi*. Qui locus putatur

A sepulcrum ablutum est ante Pascha^c. Igitur, cum multis multa tribuerentur beneficia, vidi unum in desperatione a dysenteria jacentem, huncque ad basilicam ductum, aliis vigiliis celebrantibus, noctem inquietam **1071** duxisset; diluculo vero accedens ad tumulum, potato cum vino pulvere, sanus rediit e sepulcro.

CAPUT LII.

De alio ab humore gravi sanato.

Alter quoque arreptus a febre valida, dejiciens ore venenum, et per inferiorem partem extra modum solutus, lectulo decubabat. Igitur grassante veneno, laboranti oritur vulnus in inguine, et incredibili modo movet se visibiliter usque ad plantam. Erat enim in magnitudine ovi auserini. Deinde sursum^B repetens, cum nimio dolore discurret per latera, per brachia, et usque ad cervicem progreditur; deinde per aliud latus ad plantam usque deducitur; exinde retrorsum revertens, ad eum locum unde primo ortum fuerat venit. Cumque taliter per membra vagaretur ægroti, quo miser tenderet, quid ageret nesciebat, nisi tantum voces cum floribus dabat. Exigebat enim dolor gemitum, cum in uno corpusculo tanti dolores irruerent. Tandem cum hæc nobis nuntiata fuissent, indico solitam theriacam a vero requiri medico, ex quo vitam moriturus haberet: suadeo fidenter pulverem assumi de tumulo. At satellites cum magna festinatione currentes, elevatum pulverem monumenti deferunt ad ægrotum, delibutumque cum vino bibendum porrigunt. Quo^C hausto, ita omnis dolor fugatus est, ut ipsa hora redderetur incolumis.

CAPUT LIII.

De exense redintegrato.

Sine numero populi talia audientes, de longinq. is regionibus beati expetunt præsidia Confessoris. In quo illud est præ cæteris admirandum, qualiter sensus hominum diaboli arte fraudati restituantur. Quidam ergo Bajocassensis civis, dum vino nimium hausto **1072** turbatus per viam incederet, subito diversis flantibus ventis pulvis campi commovetur, et mixtus, ut solet, cum stipulis in sublime levatur, fitque totus aer una nubes pulveris, de qua hic opertus, amisso sensu, equo dejicitur. Igitur post paululum a suis inventus domum turbulentus adducitur. Hinc effrenis factus conabatur fugere, nemine persequente. Quid plura? Arctatur vinculis, constipatur catenis, et in custodia detinetur. Qui dentibus fremens ob negatam sibi fugæ libertatem, propriis se morsibus lacerabat. Dum autem hæc agerentur, admoniti parentes ad Beati eum basilicam perduxerunt: ibique oratione per longum tempus facta sanus

esse *Credo*, vulgo *Craon*. Vide quæ diximus in notis ad lib. de Gloria confessorum cap. 96.

^c Die scilicet cœnæ Domini, quo, uti mos est etiam nunc in aliquot ecclesiis Gallicanis, solemniter post majus sacrum altaria cum aqua et vino a sacerdotibus lavantur. Vide Menardi notis in Sacramentarium Gregor., pag. 88; et infra, lib. III cap. 34.

abscessit, vovens ut singulis annis veniens, vota sancto redderet Confessori. Deinde ad monasterium sibi proximum, humiliatis capillis ^a, ac presbyter ordinatus, cepit Deo strenue deservire, non tamen reddens quæ promiserat beato Pontifici. Quarto igitur anno data, ut credo, iterum inimico in eum potestate, rursus ruit in redvivam amentiam, et constrictus, ut fuerat prius, catenis, ad sanctam reducitur ædem: ubi per sex dies ^b, et eo amplius, degens in vigiliis et orationibus, et reddens quæ prius ignave fraudaverat, sanus domum regreditur. Sed peccatis facientibus, iterum vino sæpius madefactus, in eadem tribulatione obiit.

CAPUT LIV.

De puella Lixoviensi cæca.

Si singula quæque vel quæ aguntur, vel quæ acta sunt prosequamur, magnum cumulum congeremus de mirabilibus Confessoris. Puella ^c vero ex Lixoensi jam adulta, lumen amiserat oculorum: quæ Sancti limina devote adiens, per omne tempus festivitatis orabat humo prostrata. Tertia autem die post sanctam festivitatem, cum sui eam redire urgerent, rogat se ad sepulcrum Beati deduci. Ibi quoque iterum **1073** atque iterum prostrata, de palla, quæ sanctum tegit tumulum, oculos abstersens, et valedicens discessit. Cumque jam in navi ascenderet, ait: Gratias tibi ago, beate Confessor, quod etsi videre non merui tua sancta limina, vel tactu præsen-
B
C

CAPUT LV.

De puerulo manum contractam habente.

In eadem vero festivitate alius de Senonico puer manum aridam detulit. Post quartam autem diem solemnitatis beatæ, dum stans ad pedes oraret, spectante populo directi sunt digiti ejus; viditque omnis conventus plebis magnalia Dei, qualiter inficiebatur manus a sanguine, ascendebatque gradatim per aren-
D

^a Sic Editi cum Mss., præter Colb. tut. et Victor., qui habent, *humilitatis causa capillos abscedit; ac presbyter*. Nostra lectio Gregorio familiaris est, et quidem non inde inferendum censemus hunc hominem veste monastica donatum fuisse. Id enim ut dicamus non patiuntur quæ de eo referuntur infra, ex quibus patet eum sui juris remansisse. In monasterium itaque secessit, ut clericali officio erudiretur, exercitiisque spiritualibus aliquandiu vacaret, ut de Meroveo habet Gregorius lib. v Historiæ cap. 14.

^b Codd. Colb. tut. et Clar. Vict., *per sex menses, aut eo*. Laud., Bell. et Colb. a, *per sex menses aut dies*.

CAPUT LVI.

De muliere quæ contractis in palma digitis veni.

Pari quodammodo ordine Pictavensis mulier meruit obtinere medelam. Nam hæc contractis in volam digitis, unguibusque defixis in ipsis, ut ita dicam, ossibus, tota jam manu putrefacta, venit ad Sancti festivitatem devota, optabilem expetens medicinam. Igitur, spectatis ex more solemnibus ^d, dicit suis: Integro quidem corde ad deprecandum Beati præ-
B
C

CAPUT LVII.

De ea quæ dum in festivitate sancti Joannis operabatur, debilitata est.

In festivitate vero beati Joannis cum populus ad missarum solemniam conveniret, mulier quædam accepto sarculo, agrum adiit, ut scilicet evulsa mali seminis zizania, messem sola purgaret; nec enim poterat esse vallata divino ^f solatio ob reverentiam dominici Præcursoris. Cumque operari cœpisset, protinus manus ejus divino igne sunt apprehensæ. facies quoque ejus quasi emittens flammam, tota vesicis ac pusulis ebullivit. Urebatur misera non minus pudoris dolore, quam corporis, quando ea quæ clar-
D

^e Laud., Gat. et Colb. a, *Paula vero*, etc. Inferius vero Laud., *Lesoensi*; unde Editi, *Leuensi*; Vict., *Luxoviensi*, quæ omnia eandem urbem designant episcopalem in secunda Lugdunensi seu Normannia, vulgo *Lisieux*.

^d Quidam Mss. cum Edit., *solemnibus sancti diebus, dicit suis*.

^e Aliqui Mss. cum Edit. Bal., *Cari*. Fluvius est in Ligerim influens paulo infra Turones, vulgo *le Cher* dicitur.

^f Sic Cod. Victor.; at SB.; *humano solatio*; cæteri Scripti, *vallata solatio*.

cujusdam civis Turonici, qui medietate pretii concessa, aliam requisivit.

CAPUT LVIII.

De cæco et contracto.

1075 Puer Parisiacus, cujus artis erat vestimenta componere, incremente melancholia, id est decocti sanguinis fece, quartanarius efficitur, atque effervescente humore, ita omne corpus ejus minutis pustulis coarctabatur, ut a quibusdam leprosus putaretur. Sed et per omnia membra dolores pessimos sustinebat, amborum oculorum luce multatus. Igitur auditam beati Antistitis famam, et virtutes ubique vulgatas^a, Turonicam expetivit civitatem; accedensque ad basilicam Sancti, per dies multos jejunans et orans, recepto lumine, pristinae restituitur sospitati. Erat enim ingenuus genere. Audiens autem Leodastis^b, qui tum Turonicum gerebat comitatum, quod talis esset artifex, calumniari cepit, dicens: Refugas tu dominorum, nec tibi licebit ultra per diversa vagari. Et vinctum in domum suam custodiendum dirigit. Sed nec ibidem defuit virtus angelici Confessoris. Nam cum apprehensus fuisset, statim ab infirmitate qua caruerat coarctatur; et cum pessime ageret, videns comes nihil se in eum prævalere posse, relaxatum a vinculis liberum abscedere jubet. Ille vero ad basilicam regressus, sanatus est denuo.

CAPUT LIX.

De alia muliere, quæ post ingenuitatem est vendita.

Simile est huic et illud, quod mulier post emeritam libertatem rursus a patroni filiis barbaris venundatur. Sed virtute Sancti, quo facilius defensaretur, contractis ad plenum debilitatur **1076** membris. Nam et poplitum nervi ita retorsi sunt, ut suræ [Al., sub] crura contingerent. Tunc relicta a dominis, quibus fuerat inique distracta, patrociniâ beati expetit Confessoris. Ad cujus ædem non multo tempore commorata, libertati simul ac sospitati donatur.

CAPUT LX.

De oculorum et capitis mei dolor.

Et quia prior libellus ab eo tempore initiatus est quo Paulinus reliquit^c, et sub quadraginta capitulis constabat impletus, destinavi hunc inceptum sub sexaginta complere. Scilicet ut beatus Martinus^d, qui viduatus ab hoc mundo virginitatis custodivit in-

^a Accusandi casum pro sexto, ut sæpe alias adhibet.

^b Is est Leudastes qui Gregorium apud Chilpericum accusaverat, de quo plura in libro v historiæ capp. 48 et seqq. Ejus vero mors funesta refertur libro seq. cap. 52.

^c Primum quidem caput de Severo agit, sed nullo ibi miraculum narratur; ideoque secundum, ubi de Miraculis a Paulino descriptis, initium libri de Miraculis dici potest.

^d Per tres fructuum gradus ex semine parabola evangelicæ Mathæi xiii, 23, procreatos sanctus Augustinus viduarum, virginum, et martyrum coronas designari voluit, quas omnes in Martino inveniri persuasus Gregorius, illas capitum operis sui numero significare conatus est. Etenim in priore libello quadraginta sunt capita, quæ exæquant viduarum coro-

nam; secundi vero libri sexaginta capita fructum virginum expriment, quæ simul conjuncta centum, id est martyrii coronam, complent. Viduatus; ab hoc mundo Martinus, ut loquitur Gregorius, viduarum merita adeptus est, Virginitatis decus continentia meruit, ac martyrii palmam injuriis publicis affectus, et insidiis occultis appetitus, obtinuit.

1077 protinus et pulsus venarum, et lacrymarum fluxus stetit. Post triduum vero dextram capitis partem similis attingit dolor. Pulsabant venæ, atque ubertim lacrymæ defluebant. Iterum manse consurgens, pari ut prius modo contacto velo, capite sanus abscessi. Transactis vero decem diebus, visum est mihi minuere sanguinem: tertia autem die post sanguinis diminutionem, subiit mihi cogitatio, et, ut credo, per insidiatorem injecta, quod hæc quæ pertuleram a sanguine evenissent, et si vena protinus fuisset incisa, confestim ista cessassent. Dum hæc cogito, ac revolve, amborum temporum venæ profluere, renovatur dolor qui prius fuerat, et jam non unam partem capitis, sed totum arripuit caput^e. Commotus ergo doloribus, ad basilicam propero, ac pro cogitatione prava deprecans veniam, pallaque, quæ beatum operit sepulcrum, caput tetigi; mox, dolore sedato, sanus recessi de tumulo.

Multa quidem sunt et alia quæ vir beatus quotidie operatur, quæ insequi longum est. Tamen si adhuc meremur videre miracula, placet ea alteri conjungi libello. Nam, ut diximus, hi duo libelli in hoc numero teneantur. Ego quoque pietati dominicæ maximas refero **1078** gratias, quod mihi per suffragium Antistitis gloriosi concessum est, ut quod in initio tractavi, potuerim usque ad finem perducere^h; de-

nam; secundi vero libri sexaginta capita fructum virginum expriment, quæ simul conjuncta centum, id est martyrii coronam, complent. Viduatus; ab hoc mundo Martinus, ut loquitur Gregorius, viduarum merita adeptus est, Virginitatis decus continentia meruit, ac martyrii palmam injuriis publicis affectus, et insidiis occultis appetitus, obtinuit.

^e Editi, sexagesimi; centesimo fructum in his... autus est.

^f Editi, ipsum scilicet librum... ceptum in me iterum finire. Quæ igitur toto hoc libro ii narrantur, octo prioribus episcopatus Gregorii annis peracta sunt, id est ad annum 581.

^g Laud., totum arripit corpus.

^h Editi, est, quæ in initio promisi, usque ad finem perducere posse.

precans, ut quod sæpe Confessor tribuit populis, mihi peccatori largius indulgeat; purgetque me ab erroribus ^a, quos sæpe conspicit et intendit, restituaque mihi lumen veritatis, eruat me ab infidelitatis lapsu, mundet cor et mentem a lurida lepra luxuriæ, purget cogitationes a concupiscentiis pravis, atque omnem a me lacinorum molem diluat, atque prosternat; ut cum in iudicio in sinistra parte fuero locatus, ille me de medio hædorum sacrosancta dextra dignetur abstrahere, reservatumque me tenens post ter-

^a Mss. plerique, *me a morbis*. Editi, *a me morbos*.

^b Hunc adhuc catechumenum suscitavit beatus vir in monasterio prope Pictavos positus, priusquam ad

gum, sententiam Judicis præsoleatur. Cumque eo iudicante fuero flammis infernalibus deputatus, sacrosancto pallio, quo ille tegitur in gloria, me contactum excuset a pœna, dicentibus Regi angelis, quod quondam de monacho resuscitato dixerunt: *Iste est pro quo Martinus rogat* ^b. Fiatque, ut quia non mereor illa claritate vestiri, vel ab irruentibus tartarorum ministris merear liberari: nec tantum mihi noxa prævaleat, ut separer ab ejus regno quem fideliter sum confessus in sæculo.

episcopatum assumeretur. Quam historiam narrat Sulpicius Severus in libro de beati Martini Vita.

Explicit liber secundus.

LIBER TERTIUS.

Prologus.

1081 Tertium, ordinante Christo, libellum de virtutibus beati Martini scribere incipientes, gratias agimus omnipotenti Deo, qui nobis talem medicum tribuere dignatus est, qui infirmitates nostras purgaret, vulnera dilueret, ac salubria medicamenta conferret. Nam si ad ejus beatum tumulum humilietur animus, et oratio sublimetur, si defluant lacrymæ, et compunctio vera succedat; si ab imo corde emittantur suspiria, et pectora facinorosa tundantur; invenit ploratus lætitiâ, culpa veniam, dolor pectoris pervenit ad medellam. Nam sæpius tactus beati sepulcri profluviis imperavit sistere, cæcis videre, paralyticis surgere, et ipsam quoque pectoris amaritudinem longe discedere. Quod ego plerumque expertus indignum me iudico, ut inter tantorum miraculorum moles etiam illa hic inseram, quæ super me operari dignatus est. Sed iterum timeo ne noxialis appaream, si ea tanquam fraudulentus abscondam. Testor enim Deum, et spem illam, quam in ejus virtute posui, credens me ab illius misericordia non frustrari: quia quotiescunque aut dolor capitis irruit, aut tempora pulsus impulit, aut aures auditus gravavit, **1082** aut oculorum aciem caligo suffudit, aut aliis membris dolor insedit, statim ut locum dolentem, vel tumulo vel velo pendente attingi, protinus sanitatem recepi, mirans tacitus in ipso tactu dolorem recessisse cum cursu.

CAPUT PRIMUM

De dolore faucium mearum.

Quid autem nuper pertulerim, primum inseram huic libello miraculum. Dum ad convivium residentes post jejunium ederemus, piscis infertur in ferculo: quem dominica cruce signatum dum edimus, una mihi ex aristis ipsius piscis injuriosissime adhæsit in gutture. Quæ dolores commovens graves, incidebat fauces acumine, et ipsam gulam longitudine obserabat: impediabat vocis sonitum, et neque ipsum salivæ liquorem, qui sæpe a palato defluit, transire sinebat. Tertia autem die cum neque tussiens, neque excreans eam valerem projicere, recurri ad nota præsidia. Accedo ad tumulum, provolvor in pavimento, profusisque cum gemitu lacrymis, auxilium deprecor Confessoris. Dehinc erectus, velo, quod dependebat, gulam, faucesque et reliquum capitis attingi. Nec mora, sanitatem recepi; et priusquam **1083** limina sancta egrederer, nullam fatigationem sensi. Quid tamen aculeus malus devenerit, ignoro. Non

PATROL. LXXI.

B eum rejeci per vomitum, non discessisse sensi in alvum. Unum tantum scio, quod ita me in velocitate sensi sanatum, ut putarem quod injecta aliquis manu, illa quæ injuriam faucibus intulerant abstulisset.

CAPUT II.

De puella debili sanata.

Puella vero annorum duodecim, omnibus membris debilis, per sex annos tanquam mortua in domo parentum lectulo decubabat, non gressum faciens, non opus manuum implens, non lucem ceruens, non sermonem eloquens, non audiens elocutum. Ad Beati tumulum fundunt parentes pro filia preces, offerunt munera, et adhuc vota promittunt. Convenit autem populus ad solemnia, celebratur cum gaudio sacra festivitas. Tertia vero de festivitate die, vocat patrem puella, dicens: Sitio. Qui gaudens quod filia vocem, quam nunquam audierat, meruisset audire, cucurrit velocius, et assumptum paululum aquæ puellæ detulit ad bibendum. Qua hausta, ait: Porrige mihi manum. Apprehensa quoque pater ejus dextera,

levavit eam. Quæ stans super pedes suos, elevatis A ad cælum manibus oculisque: Gratias, inquit, tibi ago, omnipotens Deus, qui respiciens humilitatem meam, me per sanctum Antistitem tuum salvare dignatus es. Et sic redintegratis membris, visum auditumque recepit, ac domum læta regressa est.

CAPUT III.

De homine in cuius manu fustis adhæsit.

Ante duos autem annos quam hæc agerentur, quidam non metuens, neque honorans diem sanctum dominicæ resurrectionis, accepta annona, ad molam vadit, impositoque tritico, molam manu vertere cœpit. Expleto autem opere non poterat volam aperire, sed cum gravi dolore fustem quem apprehenderat tenebat invitus. Posthæc videns se non laxari, inciso B ab utraque parte fuste, ad Sancti basilicam 1084 venit, factaque oratione, et vigiliis celebratis, laxatis digitis, manus ejus ad opus pristinum restituta est. Alio vero anno, in hac die sancta, operam propter quam prius increpitus a Deo fuerat, apprehendit, rursumque ei lignum in manu ejus adhæsit. Ille autem cum dolore plorans ad basilicam sancti Confessoris repetiit, sed non protinus meruit exaudiri. Post duos vero annos, ad eandem festivitatem, qua puellam sanatham retulimus, et iste liberatus est ab onere ligni.

CAPUT IV.

De contracto sanato.

Ex Lemovicino autem adveniens contractus, qui nec gressum facere poterat, nec lumen oculorum habebat, deportatus manibus devotorum ante sanctum sepulcrum deponitur; deprecatusque misericordiam beati Antistitis, directis membris debilibus, sanitati donatur.

CAPUT V.

De cæco illuminato.

Quidam cæcus, qui longo tempore lumine caruerat oculorum, ad eandem festivitatem venit. Et facta oratione, dum ante sanctum sepulcrum staret, subito apertis oculis, recepto lumine jucundatur.

CAPUT VI.

De debili sanato.

Puer autem incola civitatis Turonicæ, dum valetudine nimia ac diuturna consumitur, omnibus membris debilitatur, et sine spe gressuum a febre relinquitur, cui tibie, ceu funes, intortæ, separari non poterant. Post discessum vero febris, expetiit a parentibus, ut eum ad sanctam basilicam deportarent. Quem exhibitum deponentes ad pedes Sancti, orationem faciunt, ut ei virtus solita subveniret. Tertia vero die cum ille vel parentes ejus in oratione ac jejunio perdurarent, exorto misericordiæ lumine, distortis tibiis, a parentibus incolumis est receptus.

^a Sic omnes Mss., præter Colb. a, qui habet Cracotunno. Editi 2, Cracotunno. Clit., Cracotunno.

^b De hac legatione lib. vi Hist. cap. 48.

CAPUT VII.

De eo qui clavem die Dominico faciebat.

1085 Sic et alius, Senator nomine, de Cracotunno ^a Andegavensi vico, dum die Dominico clavem facit, digiti ambarum manuum ejus contraxerunt, unguibus in palmam defixis. Sic qui ostium pandere voluit, manus reserare non poterat. Dehinc quatuor mensibus exactis, jam unguibus in carne defixis, computrescente palma, auxilia expetiit Confessoris, et per quatuor dies orationi ac jejunio vacans, manus sanas elevans, incolumis est regressus, collaudans virtutem Antistitis, et ut nullus aggrederetur quod ipse præsumperat prædicabat.

CAPUT VIII.

De mortuo suscitato.

Eo tempore quo talia apud urbem Turonicam gerebantur, legati de Hispaniis, id est Florentius et Exsuperius, ad Chilpericum regem veniebant ^b. Quos cum ad convivium ecclesiæ recepissem, epulantibus nobis, eo quod se assererent esse catholicos, Florentius, qui erat ætate senior, sollicitè flagitat aliqua de beati Viri virtute cognoscere. At ego Deo gratias agens, interrogo si vel nomen ejus in illis regionibus audiretur, vel Vita illius legeretur ab aliquo. Hæc me interrogante, ait in illis locis magnifice honorari nomen ejus; sed et se peculiarem alumnum Antistitis narrat, dicens super se magnam ejus virtutem ostensam fuisse. Avus, inquit, meus ante multorum curricula annorum basilicam construxit in honore beati Martini antistitis: perfectaque, ac eleganti opere exornata, Turonis ^c clericos religiosos destinavit, expetens Pontificis reliquias, ut scilicet locum, quem in ejus nomine ædificaverat, ejus reliquiis consecraret. Quod cum fecisset, per singulos dies veniebat, et prostratus solo cum conjuge, sancti Pontificis auxilium implorabat. Post multum vero 1086 tempus infans his nascitur. Cum autem trium mensium esset a febre pulsatus, in tantum exinanitur, ut neque papillam sugere, neque ullum alimentum valeret accipere. Interea perdurante morbo, cibo abnegato, palpitante tantum spiritu, solus transitus præstolabatur. Nec mora, ipse quoque exhalatur spiritus. Tum mater moesta, vel avia, de unicæ ac primogenitæ sobolis morte, apprehensum inter brachia ante altare beati Martini jam exanime corpusculum spe non incerta deposuerunt: et tanquam si Sanctum visibilibus cernerent oculis, anus [Al., avus] alloquitur, dicens: Spes nobis erat maxima, beatissime Confessor, tua huc pignora deportasse, per quæ morbi depellerentur, febres exstinguerentur, fugarentur cæcitatæ tenebræ, et aliæ quoque infirmitates emundarentur, pro eo quod de te legantur plurima, quæ vel vivens feceris, vel post transitum operaris. Nam audivimus te oratione inmortuos suscitasse, lepram osculo depulisse, energumenos curasse verbo,

^c Huc usque Cod. Martinianus, cæteris quæ sequuntur scabie et putredine exesis.

venenum digito compressisse, et alia multa fecisse : A hic apparebit virtus tua, si et nunc juxta fidem nostram hunc resuscitaveris parvulum. Quod si non feceris, non hic ultra colla curvabimus, luminaria accendemus, aut alicujus honoris gratiam exhibebimus. Et hæc dicens, relicto ante altare infantulo, ipsa, et qui cum ea erant, abierunt. Mane autem facto venientes, invenerunt eum ad altare conversum, et dum admirarentur, suscepit eum mater in ulnis, et cognoscens eum resumpsisse flatum, applicat ad papillam, qui protinus, hausto lacte, confortatus est. Tunc mater cum patre et omni domo, elevata in cælum voce, benedixerunt Deum, dicentes : Nunc cognovimus quia magnus Deus es, et facis mirabilia solus, qui nobis parvulum Confessoris tui oratione restituiti. Loco autem illi majorem deinceps B quam prius fecerant, reverentiam exhibebant. Hæc ab ipsius Florentii ore ita gesta cognovi.

CAPUT IX.

De eo qui pedem debilem habuit.

1087 Clericus erat ab urbe Pictava in agro illius regionis, qui ad sanctam basilicam pertinebat, unius usu pedis debilis, quem, ut ipse asserebat, per incursum dæmonii meridiani (*Vid. infra, lib. iv, c. 36*) perdidit. Qui inciso fuste ad mensuram geniculi, et pelle superposita ad ipsum geniculum, extenso retrorsum vestigio, gressum, quem pede nitebatur agere, fuste adminiculante perficiebat. Ad antedictam basilicam novem post annos advenit, fusaque oratione per triduum, ante tertium festivitatis diem C poplite directo surrexit. Adveniente autem ad Sancti solemniam populo, qualiter per virtutem ejus sanatus esset, edocuit.

CAPUT X.

De tibia matris meæ.

Matri vero meæ hoc ordine virtus Sancti subvenit. Tempore quo transactis parturitionis doloribus me edidit, dolorem in uno tibiæ musculo incurrit. Erat autem subitaneus, tanquam si clavus affigens, atque ita sictam ^b gravissimam dabat, ut plerumque eclipsim generaret, nec erat quod eum mitigare posset, nisi cum diutissime contra ignem tentus a vapore foci obstupesceret : sed et si unguentum aliquod parumper fuisset infusum, quiescebat. Quid plura ? Post ordinationem meam advenit Turonis vel ad occursum Antistiæ sancti, vel causa desiderii mei. Cum hic igitur per duos aut tres menses commorata fuisset, et assidue beati Pontificis auxilium precaretur ; tandem respiciente miseratione consueta, discessit dolor a tibia, qui per triginta quatuor annos ^c feminam fatigaverat.

^a In aliquot Mas. desunt hæc verba, ipsa, et qui cum ea erant.

^b Vide notas in lib. 5 Hist. cap. v col. 209.

^c Exinde colligi potest Gregorium anno saltem 34 suæ ætatis fuisse ordinatum. Hunc quippe dolorem, ex capitis initio, mater ejus incurrerat in partu quo ipse fuerat editus.

^d Sic Cod. Gat. Editi non habent sanctæ. Bell.,

CAPUT XI.

De mulieris manu sanata.

Sed et alia mulier de Andegavo territorio, digitis in palma defixis, **1088** ut ad locum sanctum preces effudit, digitis directis, sanata manu discessit.

CAPUT XII.

De puero a valetudine sanato.

Puer familiaris noster correptus a febre graviter urebatur. Ardebant enim extrinsecus membra, intrinsecus vero sitis valida erat ; et si potum aliquem recipiebat, mox rejiciebat a stomacho, nihil tamen capiens cibi. Cumque in hoc labore quarto aut quinto die [*Al.*, anno] fatigaretur, petiit ut ei parumper exhiberent pulveris de sepulcro ad bibendum. Quo exhibitio, vinoque diluto, ut hausit fideliter, recepta sanitate convaluit.

CAPUT XIII.

De Theodanæ pede sanato.

Theoda vero, Wiliacharii quondam presbyteri filia, dum ab humore pedum frequentius laboraret, unius pedis usum, qui in debilitatem redactus fuerat, perdidit. Post hæc ad beatam advenit basilicam, in qua dum crebras effunderet preces, amota debilitate, incolumitati donatur.

CAPUT XIV.

De homine inclinato.

Erat tunc temporis in villa [*Ed.*, urbe], quæ sub tuitione sanctæ matris ecclesiæ ^d habebatur, homo quidam, qui, tanquam effractis renibus, inclinatus ambulabat. Hic juxta illam Evangelicæ seriei mulierem (*Luc. xiii, 11*) deorsum proclinus nequaquam sursum poterat erigi, sed duobus in ascellis fustibus additis, incurvus agebat gressum. Ad festivitatem autem adveniens, tertia die post acta solemniam erectus, ab omni incursione diabolica mundatus, sanus abscessit.

CAPUT XV.

De Gundulfo debili.

Gundulfus vero quidam ipsius urbis civis, ab infantia sua cum **1089** Gunthario, Clotarii ^e regis filio, habitavit. In cujus dum haberetur servitio, et, ordinante rege, ascenderet in arborem, ut matura decaperet poma, effracto ramo corrui ; collisioque ad lapidem pede, debilitatus est. Post multos vero annos dum in hac debilitate persisteret, et ascenso equite [*id est*, equo] velociter eum impelleret ad eundem, lapsante gressu, præcipitatur, compressumque pedem alium, qui sanus erat, graviter læsit. Dehinc portari se ad sanctam basilicam postulat, projectusque ad pavementum, orationem fideliter fundit. Nec morata est pietas ^f, quæ semper tribulantibus subvenire consue-

Laud., Colb. duo et Clar., sanctæ matriculæ. Mater ecclesia appellatur ecclesia cathedralis, quam hic potius designari puto quam matriculam.

^e Is erat ex Ingunde regina Clotarii Magni filius primogenitus, qui vivente adhuc patre defunctus est, ut testatur Gregorius ipse lib. iv Historiæ cap. 3.

^f Rom., nec moratus est effectus, qui.

vit, sed protinus, ablato omni dolore, incolumis a pavimento surrexit. Igitur per triginta circiter annos, de alio pede, sicut superius diximus, jugiter claudicabat. Tandem inspectis propriæ conscientiæ noxis, converti decrevit, scilicet, ut humiliatis capillis ipsi sancto deserviret Antistiti. Sed prius a rege præceptum elicit, ut res suas omnes basilicæ traderet vivens. Quo facto, capite tonsurato, impletoque bonæ deliberationis voto, pes ejus, qui effractis ossibus fuerat breviatus, est elongatus. Et qui ante a duobus pueris sustentatus ibat, nunc sine ullius hominis adminiculo, quo voluerit, absque aliquo debilitatis impedimento discurrit.

CAPUT XVI.

De cæco illuminato.

Post hæc puerulus quidam ex Lemovicino cæcus adveniens, lumen recepit oculorum hoc modo. Anno tertio nativitatis suæ cum jam gressum incipiens figere, erumpenteque lingua in verbis labra laxaret, dum matri alludit blande, dum oscula libat, dum collo ejus appenditur, durin in ulnis defertur, commota per immissionem diabolicam vi venti, pulvis a terra cum paleis elevatur, et super puerum ac matrem ejus cum magno turbine fertur: sed rustica mulier et incauta, **1090** non tractat se filiumque Salvatoris a vexillo munire, ideoque prævalentibus insidiis oculi adolescentis repleti pulvere obscurantur. Qui diu vociferans, tandem mitigatus a matre permansit cæcus. Adultus autem datus est mendicis, ut vel cum eisdem ambulans stipendii quiddam acciperet. Erant autem parentes ejus valde pauperes. Igitur duodecimo cæcitatibus suæ anno advenit Turonis ante diem solemnitatis, qua Deus Pater Verbum carni glutinans, mundo salutem invexit. Decursa autem festivitatis vigilia [*Laud.*, die], dum recedentibus aliis hic ad pedes Sancti decubaret immobilis, tunc sensit quasi pupugisset aliquis oculos ejus a spiculo, et statim sanguis ab his erumpens cœpit defluere per genas ejus, aversaque sursum facie, vidit super se cereum elucere, et exclamans voce magna, ait: Gratias tibi ago, sancte Confessor Dei, quia virtute tua lumen recipere merui. O admirabilis gratia! o virtus immensa! multimodis enim affectibus dona tua spargis in populis. Nam qui stipem penetrat, lumen recepit, et diu externa luce, virtutis tuæ lumine vultus ornatur. O si te multorum criminum tenebræ a nostris visibus non arcerent, nempe venires visibiliter, et infirmis voce Petri clamares: Aurum et argentum non habeo, sed quod habeo do vobis: in nomine Christi Jesu abite incolumes (*Act.*, III, 6).

CAPUT XVII.

De Siggonis Referendarii aure.

Fuerat causa quædam ut Remense oppidum pete-

^a Plerique *Mss.*, *salutari*. Id est signo crucis, quo a primis Ecclesiæ sæculis utebantur fideles ad arcendas dæmonum insidias.

^b *Clar.*, *nativitatis*. Editi, *ætatibus*.

^c Editi, *multis enim effectibus*.

^d Aliquibus, *Sigo*. De hoc vide supra lib. V Hist.

* Idem videtur esse sensus acsi legeretur: ...deportatoque (oleo) in domum, pecora... attigerat, intincto digito... signat. Edit.

A remus; cumque ab Ægidio episcopo, qui tunc Ecclesiam regebat, benigne fuisset excepti, illucescente in crastinum Dominica die, ad ecclesiam accessimus, residentesque in sacrario adventum præstolabamur Antistitis. Eo tempore sancti Martini reliquias, licet temerario ordine, super me tamen habebam. Igitur Siggo^d referendarius quondam Sigiberti, ad occursum nostrum accedit, osculatumque juxta me sedere deposco. **1091** Sed ille unam habens obturatam aurem, vix de alia poterat quæ loquebamur advertere. Verum ubi sufficienter colloquio usi sumus, ille in domum vocatur ecclesiæ. Protinus igitur ut a me discessit, disrupta auris surdæ claustra, et quasi magnum exinde ventum exire sentiens, auditum recepit: reversusque continuo mihi gratias agere cœpit, dicens: Tertia jam dies erat, quod de hac aure auditum amiseram, sed cum tecum loquerer, sensi velociter reseratam. Tunc ego confessus [*Al.*, confusus], ne mihi hæc ascriberentur, aio: Noli, dulcissime fili, mihi aliquid gratiarum referre, sed ei cujus tibi virtus auditum restituit. Nam scias beati Martini mecum haberi pignora, cujus tibi potentia auditus gravitas est depulsa.

CAPUT XVIII.

De infirmitate pecorum.

Quodam vero tempore dum sæva lues taliter desæviret in pecora, ut nec ad recuperandum genus putaretur aliquod remanere, quidam de nostris basilicam sanctam adiit, oleumque lychnorum, quæ cameræ dependebant, suscepit cum ipsis aquis in vasculo, deportatumque in domum, pecora quæ adhuc hic morbus non attigerat, intinctoque digito in liquore, per frontes et dorsa cruce dominica signat, ipsisque animalibus terræ dejectis, ac resupinatis, ex hoc unguine fide plenus infudit in ore. Mox dicto citius, clandestinâ peste propulsa, pecora liberata sunt.

CAPUT XIX.

De cæco illuminato.

Abrincatinus^f quoque incola, cui per sex annos videndi usus fuerat denegatus, beati Confessoris expetiit salvari præsidio. Ad cujus basilicam accedens, multoque tempore jejuniis et orationibus vacans, auxilium beati implorabat Antistitis. Denique adveniente sacrosancta festivitate, populis missarum sollempnia spectantibus, huic visus est redditus; rediitque in patriam **1092** videns, qui ad sanctam basilicam alio deducente pervenerat. Ipse autem pro tantæ pietatis gaudio vovit se ibidem tonsurari. Quod postea devotus rediens implevit.

CAPUT XX.

De alio cæco illuminato.

Nam et quidam de transmarinis partibus veniens, cap. 3. Hunc Gregorii locum laudat Frodoardus lib. II Hist. Rhemensis cap. 2, et lib. IV, cap. 50.

^o Hæc usque ad *Verum*, desunt in Rom.

^f *Clar.*, *Cembrincatinus*. Is erat ex urbe Abrincensi, *Avanches*, in Normannia.

dum operam exerceret in agro, subito orta super se A violentia venti cum pulvere, lumine caruit oculorum. Et qui diu cæcis via fuerat, ipse domum alio regente deducitur. In hac enim cæcitate per trium annorum curriculum detinetur. Post hæc basilicam beati confessoris expetiit, atque [Al., ad quam] per quatuor annos orationi incumbens, visitatus virtute divina, patefactis luminibus lucem videre promeruit.

CAPUT XXI.

De Juliano contracto.

Sed et hæc fama, ut sæpe diximus, non solum ad propriam urbem, verum etiam in aliis urbibus, et pene in toto mundo vulgata perpatuit. Julianus quidam ab Hispaniis veniens, manus et pedes habens debiles, ad hunc medicum devotus ingressus est, B dicens: Credo enim indubitanter, a sanctissime Præsul, quod poteris mihi ea medelæ adjumenta præbere, quæ cæteris in te sperantibus non es solitus denegare. In hac credulitate orationi assidue insistens, et de Domini miseratione non dubitans, directis pedibus manibusque, incolumis est redditus.

CAPUT XXII.

De muliere ad sancti lectulum illuminata.

Verum quia in superioribus libellis sæpius diximus et in loco illo de quo migravit ad cælos plerumque miracula celebrari, quid nuper gestum sit pandam. Mulier indigena urbis Turonicæ visus claritate multata, 1093 cellulam Condatensem, in qua lectulus beati Antistitiis habetur, expetiit, putans sibi præsidium fore, si cancellos ipsius lectuli tetigisset. C Lectulus autem non aliud dicitur, nisi quod in pavimento illud substrato cinere, et apposito capiti lapide, Israel nostri temporis flexa cervice recubuit b. Ergo ad hoc oraculum mulier viro adminiculante deducitur, in quo per multos dies orationem compuncta fundebat. Tandem pietas ad miserandum sæpe profusa eam respiciens, visum mulieri amissum restituit. Tantaque deinceps feminam fides accendit, ut usque ad diem sui obitus nunquam a loco illo discederet.

CAPUT XXIII.

De muto cui fratres abstulerant facultatem.

Incola autem Andegavensis urbis, turbatis membris morbo, caput convertit ad lectulum: dehinc per D singulos dies invalescente febre, cunctis artibus destitutus, auditu et locutione pariter privatur. Post paucos vero dies cum de febre convaluisset, et sine voce maneret, ablata sibi a fratribus facultatis parte, de domo paterna projicitur, dicentibus fratribus: Hic amens effectus est. Non patiatur Deus, quod aut facultati nostræ inhæreat, aut partem hæreditatis acquirat. Erant autem ingenui et possessionem propriam incolentes: sed nihil cogitantes de his quæ

a Plerique Scripti, manu et pede debilis... ingressit, dicens: Credo enim, sanctissime, etc.

b Vict. cum Edit. Bal. et Chol.: Lectulum autem non aliud dicunt, nisi in pavimento illo substratus cinis, et appositus capiti lapis, in quo nocturno tempore

Dei erant, ejecerunt mutum et surdum, quem potius fovere debuerant. Ille vero quanquam sine his usibus esset, sensum tamen in corde retinebat. Porro autem apprehensis manu tabulis, et inter se collisis, vocem quærentis imitabatur. Cum hoc enim artificio ad supradictum vicum advenit, ibique aliis stipem flagitantibus adjungitur. Sextus igitur jam effluerat annus, quod pauper iste a divitiis sanctæ cellulæ vescebatur. Factum est autem ut in una Dominicarum nocte, dum in domo hospitis sui decumberet, subito locus ille immenso repleteret lumine, et ecce hic pavore perterritus solo prosternitur. 1094 Et statim visus est ei vir quidam sacerdotali habitu comptus, qui tangens eum, et crucem Christi fronti ejus imponens, ait: Dominus te sanum fecit. Surge, et propera ad ecclesiam, et age gratias Deo tuo. Ipse autem elevata cum gratiarum actione voce, clamoribus viciniam complet. Illico concurrunt omnes ad spectaculum, et mirantur loquentem, quem pridie viderant mutum. Interea signum movetur horis matutinis: aggregatur et populus, vigiliisque celebratis, virtus Sancti clarificata perpatuit. His diebus duo enervumeni in hoc loco, ejecto dæmone, sunt mundati.

CAPUT XXIV.

De oleo crescente.

Sed revertamur ad Aredium d nostrum, imo etiam peculiarem, ut ita dicam, beati Confessoris alumnus, cui sæpius de suis pignoribus cernere miracula præstat. Hic ad festivitatem Sancti cum illa qua solitus est, benignitate, humilitate et charitate pervenit. Regrediens vero ampullam parvulam de oleo sancti sepulcri completam secum detulit, dicens: Forsitan infirmus aliquis in via adest, qui a beati Martini æde benedictionem, corde compunctus, accipere desideret. Denique in quodam loco devota mulier accessit ad eum, exhibens ampullam aliam cum oleo, dicens: Rogo te, serve Christi, ut tua hoc oleum benedictione sanctifices. At ille, ne vanitatis subjectus videretur, ait: Parva est virtus mea; sed, si placet, oleum de sepulcro beati Martini habeo, ex quo hoc oleum perfundatur. Tu vero, si credis ejus virtutem magnam, ex hoc salutem hauries. At illa gaudens, petiit expleri quæ presbyter loquebatur. Vas etenim illud medium erat. Cuiusque de hoc liquore, qui a basilica Sancti assumptus fuerat, perfunderetur, protinus ebulliens oleum ampullam usque ad summitatem implevit. Quod matrona cernens, admirans virtutem Confessoris beati, domum regressa est gaudens.

1095 CAPUT XXV.

De digitis cujusdam mulieris directis.

Alia vero mulier, cujus digiti in ipsam palmam contracti defixi erant, basilicam beati Martini anti-

flexa cervice recumberet.

c Editi tres: Erant autem inquilini, et possessioni propriæ incumbentes, sed inique cogitantes, etc.

d Et hic Editi Aridus. Vide libri præced. caput 39.

stitis expetiit. Paucis quoque interpositis diebus orationem fundens, et Sancti auxilium implorans, directis digitis, manum recepit incolumem.

CAPUT XXVI.

De muliere contracta.

Ante hos annos puella in infirmitatem pessimam ruens, membris omnibus debilitata contrahitur. Hæc auditis miraculis quæ Antistes gloriosus in singulis operabatur, nomen ejus invocabat devote. Post dies autem paucos rogat se ad ejus basilicam deportari, in cujus atrio diebus multis jacens, fusa sæpius oratione cum lacrymis, a virtute Pontificis visitatur; sicque subveniente divina misericordia, sanata discessit.

CAPUT XXVII.

De puero contracto.

Puer vero ex Andegavo territorio, dum in domo parentum resideret, per immissionem, ut ipse asserbat, artis diabolicæ, manuum pedumque perdidit usum, ita ut contractis intrinsecus digitis, unguæ in palmam defigerentur, nexusque [Al., nervique] poplitum arefacti calcaneos ad crura diverterent: sicque per sex annos a parentibus male bajulatus, ad templum sancti Antistitiis deportatur. Sed in oratione perdurans, restitutis membris, juxta nominis sui proprietatem quasi novus effloruit Floridus.

CAPUT XXVIII.

De cæco illuminato.

Clericus ex nativitate servus ipsius sanctæ basilicæ, per incursum insidiatoris lumine multatus, in hospitio proprio, nihil ibi laborare potens, residebat ægrotus. Tribus fere 1096 annis hanc sustinuit cæcitate, ædem beati sacerdotis expetiit; ibique deprecatus consuetam misericordiam, illuminatus rediit ad propria.

CAPUT XXIX.

De homine, cui fustis in manu adhæsit.

Ex Turonico vero territorio servus cujusdam, dum die Dominico sepem componeret, manus ejus ad lignum ipsum hærare cœperunt. At ille velociter extracta dextera, dum factum admiratur attonitus, manus ipsa cum dolore magno contrahitur, defixæ sunt quoque unguæ in palmam: contractisque totis digitis dextera, ad diversorium regreditur cum mœnore. Post quatuor vero annos ad basilicam Sancti advenit, orationeque facta sanatus est, prædicans popullis ne factum ejus quis imitaretur, ne tanti diei solemnia avarus agricola macularet, ne resurrectionis sacræ ac redemptionis nostræ^a cæleste mysterium humanitas infirma, terrena exercens opera, dissolveret.

CAPUT XXX.

De puero, cui stomachus infirmabatur.

Puerulus quidam ex Albigeni, tabescente diversis

^a Rom., macularet redemptionis sacræ, resumptio- nis nostræ.

^b Perseverabat adhuc sæculo ix pia hæc consue- tudo, qua fideles a vesperis Sabbati labori manuum

A morbis stomacho, cibum potumque exhorrebat; ipsum quoque quod accipere videbatur cum gravi rejiciebat amaritudine. Cumque per multos dies in hoc labore [Ed., languore] cruciaretur, fide plenus desiderium habuit veniendi ad basilicam beati Confessoris. In qua per triduum jejunans et orans, die quarta accipiendi cibi desiderium capit, vinumque ore delibans confortatus est: dehinc gratias ageus, sanus discessit.

CAPUT XXXI.

De dextera mulieris arida.

Mulier quædam, et ipsa, ut aiunt, ex Andegavo veniens, quæ omnibus quidem membris arida erat, sed præcipue dexteram cum digitis aridiorum cæteris artibus deferebat, ad sepulcrum Sancti prosternitur.

B Exinde 1097 egressa, per paucum tempus in atrio commorata est. Succurrente vero interventu Antistitis gloriosi, vena sanguinem, cutis ruborem, corpus reliquum fortitudinem recipiens, solidatum est. Cui hæc fuit causa ut ista perferret, quia die sabbati post solis occasum, qui nocti Dominicæ adiacebat, panem voluit conformare^b.

CAPUT XXXII.

De muliere cujus manus in se adhæserunt.

Simile huic alia mulier fecit, ejus manus introrsum contractæ et ad se invicem conjunctæ adhæserunt. Cumque doloribus maximis vexaretur, viam ingreditur, dicens: Si ad basilicam sancti Martini abiero, protinus hæc abscedet infirmitas. Confido enim quod et mihi subveniet, qui sæpe talia perferentibus est misertus. Hæc cum ita aieret, et inceptum, ut poterat, carperet iter, manus ejus illico separatæ sunt, non tamen directis digitis. At vero ubi ad locum sanctum accessit, et orationem fudit, protinus ablato omni dolore, solidatis digitis, manus liberas cum gratiarum retulit actione.

CAPUT XXXIII.

De morbo caballorum.

In Burdegalensi autem regione hoc anno gravis caballorum exstitit morbus. Apud villam [Ed., urbem] vero Marciacensem, quæ in hoc termino continetur, subdita ditionibus beati Martini, oratorium est ipsius et nomine et virtutibus consecratum. Denique adveniente supradicta clade, accedebant ad oratorium, vota facientes pro equis, ut scilicet, si evaderent, ex ipsis decimas loco conferrent. Cumque his hæc causa commodum exhiberet, addiderunt ut de clave ferrea, quæ ostium oratorii recludebat, characteres caballis imponerent. Quo facto, ita virtus Sancti prævaluit, ut et sanarentur qui ægrotaverant, et qui non incurrerant, nihil ultra perferrent.

CAPUT XXXIV.

De lue quæ cum vesicis fuit.

1098 Superiore quoque anno gravissime populus porcebant ob reverentiam subsequentis Dominicæ, ut patet ex Miraculis sancti Theoderici abbatis Remensis in sæc. i Benedictino, pag. 621.

Turonorum a lue valetudinaria vastabatur. Erat enim talis languor, ut apprehensus homo a febre valida, totus vesicis ac minutis pustulis scateret. Erant autem vesicæ albæ cum duritia, nullam habentes mollitiem, nisi tantum dolorem nimium inferentes. Jam si data maturitate crepitantes cœpissent defluere, tunc adhærentibus corpori vestimentis, dolor validius augebatur : in qua ægritudine nihil medicorum poterat ars valere, nisi cum dominicum adfuisset auxilium. Multi enim de basilica sancta benedictionem petentes, opem merebantur. Sed quid de plurimis memorare necesse est, cum id meruerint cæteri, quod unam vidimus meruisse? Uxor ergo Eborini comitis, cum ab hac lue detineretur, ita his operta vesicis est, ut neque manus, neque plantæ, neque ulla pars corporis ejus remaneret vacua, sed et ipsi quoque oculi ab his continebantur obiecti. Cumque jam in discrimine mortis haberetur, sancti sepulcri benedictionem expetiit. Tunc transmissum est ei de aqua, qua beati tumulus est in Pascha Domini ablutus (*Vid. supra, lib. II, c. 51*). Denique delibutis ex ea vulneribus, ipsa exinde potum sumpsit : mox igitur restincta febre, sine dolore decurrentibus vesicis, sanata est.

CAPUT XXXV.

De duobus paralyticis, et uno cæco sanato.

Sed quoniam multæ virtutes sunt, quas orbis totus experitur, de quibus ad nos nec minima, ut opinor, pars attingit, vel illa quæ vicinitas experitur indicemus. Invitatus itaque Badegisilus a Cenomanorum episcopus, ad quemdam locum diocesis suæ venit, ad basilicam beati Viri et nomine et reliquiis consecrandam. Celebrata solemnia^b, invocantes sancti Martini 1089 nomen, duo paralytici gressum, cæcusque unus visum recepit.

CAPUT XXXVI.

De Augusto contracto.

Augustus^c autem quidam civis urbis Turonicæ, dum nimio renum dolore laborat, contractis pedibus et prope ad ipsos renes redactis, pessime debilitatur : in qua infirmitate per duorum annorum curricula laboravit. Deinde a suis commonitus basilicam Sancti expetiit, ibique per septem dies jejunans et orans, dempto dolore, directisque pedibus, sanus abscessit.

CAPUT XXXVII.

De puella muta.

Hoc tempore et mulier quædam, dum discedentibus paribus, sola tantum remansit ad telam, apparuit ei sedenti unbra terribissima, quæ arripiens illam [*Al., puellulam*] trahere cœpit. At illa vociferans et plangens, cum nullum aspiceret auxilium, viriliter tamen resistere conabatur. Post decursa vero duarum aut trium horarum spatia, regressæ mulieres

^a De ejus electione vide lib. VI Historiæ cap. 9.

^b Sic Mss., casuum mutatione Gregorio familiari. Clar. habet, *post celebratu*, etc. Colb. tut., *celebratis*,

reliquæ, invenerunt eam semivivam humo jacentem, nihil penitus loqui posse. Imnebat quidem illa manu : sed nihil eis intelligentibus, hæc muta permansit. Umbra vero, quæ ei apparuerat, in tantum hominibus domi illius mediata est, ut relinquentes locum, alio commigrarent. Postea vero, duorum aut trium mensium diebus decursis, ad basilicam puella veniens, eloquium meruit recipere. Sicque cuncta quæ pertulerat ore proprio enarravit.

CAPUT XXXVIII.

De diacono Catalaunensi.

Interea Catalaunensis diaconus, ut mos illi genti est, aliis matutinales gratias celebrantibus, cum potum hauriret, oculorum amissione multatur; recognoscensque reatum suum, et se non dignam proposito suo rem gessisse, suspenditur a cibo potuque, pernoctans in vigiliis, orationibusque insistens. Interea dum hæc ageret, fama, quæ totum late compleverat orbem, ad ejus aures usque pervenit, esse scilicet apud Turonis Martinum antistitem, ad cujus sepulcrum sæpe talium infirmitatum clades depulsa quiesceret. Nec moratur diaconus, sed illico iter institui jubens, ad basilicam sanctam non dubius de virtute beati Viri pervenit, ibique prostratus solo, orationi subnixus, die tertia apertis oculis lumen recepit. Ego vero dum cautius nitor extorquere veritatem, cur ei hæc evenissent, hæc ab eo didici. Ante hos, inquit, septem menses, dum, commoto matutinis signo, ecclesiam peterem, obviam habui unum amicorum meorum; in cujus amplexus et oscula ruens, sciscitari cœpi, si cuncta domi prospera reliquisset. Tunc revocatus a via, potum cum eodem haurire cœpi. Postquam autem charitatem per pocula explevisse visum est, vale dicto abscessit. Quo abeunte, tanto oculi mei glutino conjunctis palpebris adhæserunt, ut eos nullatenus aperire possem. Denique cum in hac infirmitate tristis abirem, desiderium habui sepulcrum beati Antistitis visitare : die autem tertio postquam veni, cum ejus sepulcro assisterem, subito febris magna oculos meos arripuit. At ego ingemere vehementer cœpi, et Sancti auxilium fortiter deprecari : illico autem erumpens ex oculis meis sanguis noctem pepulit, diemque reduxit. Hæc nobis diaconus effatus, incolumis remeavit ad propria.

CAPUT XXXIX.

De muliere contracta et cæca.

Erat etiam mulier quædam cæca, quæ contractis retrorsum manibus ac pedibus, cum parentum solatio celebrare beatam festivitatem gloriosi Antistiti expetiit. Quæ cum die tertia post decursam festivitatem ad domum redire cuperet, prostrata in sancta basilica orare cœpit, ut ei Dominus solitam misericordiæ suæ opem dignaretur ostendere. Quod dum cum lacrymis peteret, illico directis manibus,

etc. Editi, *ubi autem celebrat solemnia.*

^c Mss., pro more scribendi eorum temporum, *Augustus.*

ac pedibus stabilitis, ad sanctum adducta sepulcrum, gratias pro accepta sospitate peregit. Post hæc rogat se deduci ad ostium, ubi prostrata iterum dicit **1101** suis : Non hinc consurgam, nisi prius mihi oculorum lumen reddat, qui pedum manuumque restituit usum. Hæc ea dicente, subito energumeni torqueri se proclamant, et Martini adesse præsentiam confitentur. Sed cum diabolus, qui ab initio mendax est (*Joan. viii, 44*), ad credendum minime admittatur, rebus tamen ipsis beati Viri præsentia declaratur. Nam femina hæc, quæ paulo ante directa fuerat, nunc illuminata, adesse beatum Antistitem approbavit.

CAPUT XL.

De paralytico sanato.

Modico autem succedente spatio, jacebat paralyticus unus in grabato, qui ex Biturico plastro devectus advenerat. Ipse etiam pari modo virtute beati Antistitis visitatus surrexit incolumis, suisque reditus gressibus, parentum a spectante caterva, sanus excipitur.

CAPUT XLI.

De catenis super puellam constrictis.

His diebus puella quædam, jam ex libertis^b parentibus procreata, a filiis patroni, constricta libertate, ad jugum servitutis addicitur : unde factum est ut illa non acquiescente injustis dominis quidquam operis exercere, catenis et compedibus vinciretur. In qua custodia dum aliis beatam festivitatem expetentibus resideret, flens et ejulans, cur non interesset beatæ festivitati, subito trabs in qua pedes ejus arctati erant scinditur ; et hæc quasi jam libera, nexa quidem catenis, elapsa beatam basilicam expetivit. Verum ubi primum pedes ejus sacra limina contigerunt, statim constrictæ catenæ ceciderunt a collo ejus ; et sic incolumitate pariter libertateque donata est.

CAPUT XLII.

De libro Vitæ ejus inter flammam salvato.

1102 Quid si ad ipsa beatæ Vitæ scripta recurram? Nunquid non erit admirabile, quod sacer ille hujus historiæ liber circumdatus flammis, nec adustus est, nec consumptus? Monachus igitur Majoris monasterii ex jussu abbatis ad cellulam^c aliam, quasi aliquid operaturus, accessit, ac, pro salute anime ac vitæ correctione, librum vitæ beati Antistitis detulit secum. Adveniente vero nocte, in lectulo se diurno oppleto stramine collocat, librum ad caput locans. Cui dormienti apparuit vir per somnum, dicens : Noli dormire in his paleis, sanguine enim aspersæ sunt. Credo ego, ut mortalitas

^a Editi 2, *consanguineorum*.

^b Quidam Codices scripti cum Editis, *ex liberis*. Sed melior est nostra lectio, quæ est vetustiorum codicum. Et quidem istius puellæ parentes non erant liberi, scilicet taliter nati, sed servi, qui libertate fuerant donati, atque ejusmodi homines *liberti*, quasi *liberati* dicebantur. Id patet quod filii patroni, id est ejus qui eos libertate donaverat, puellam iterum in servitutem redigere conabantur.

A habet, aliquod in his facinus perpetratum, et ob hoc non pateretur Vir beatus verba laudis suæ inibi volutari. Facilis^d autem prima visio viro fuit, nec secunda commonitio valuit : tertia autem terribiliter monachum quatit. At ille surgens, et ad operam diluculo progrediens, puero jubet ut paleas a lectulo detractas igne consumeret, nihil de libro commemorans. Puer vero ignarus inter paleas apprehensum librum foras ejecit, et ignem accendit. Quibus in favillam redactis, cum nihil allud nisi cineres remansissent, apparuit liber illæsus, de quo non littera [*Colb. tul., latera*], non unum, ut veritas habet, folium est consumptum. Ita virtus divina custodire dignata est alumni quodammodo proprii laudes, ut librum ejus flamma non ureret, quem B aculeus concupiscentiæ in hoc sæculo non adussit. Sed ne cui incredibile videatur, Codex ipse apud nos^e usque hodie retinetur.

CAPUT XLIII.

De duobus pueris sanatis.

Denique cum quadam vice iter ageremus, duo pueri de custodibus **1103** equorum ægrotare cœperunt : et unus quidem eorum valetudine, alter dysenteria laborabat. Utrumque tamen febris valida retinebat, lassatique taliter erant, ut nec super dorsa caballorum possent impositi sustineri. Extractum autem pulverem, quem de sepulcro Sancti abstuleram super capsellam, delutumque aqua ipsis haurire præcipio. Mox compressa febre, restinctoque dolore, uterque convaluit.

CAPUT XLIV.

De Malulfo contractio.

Inclya sunt enim miracula quæ quotidie Dominus ad laudem Antistitis sui operari dignatur, et, ut sæpe testatus sum, hæc a me imperito narrari non possunt : tamen, ut ipsa imperitia præstat, elucubruntur, ne oculi^f videantur. Malulfus^g quidam, Turonici territorii civis, ægitudine sæva compressus, lectulo in suo anhelus occubuit ; ex quo tabescens incommodo, manibus pedibusque contrahitur. Quinque vero annorum curricula in hac debilitate sustinuit. Sexto denique anno ad Sancti basilicam se efferrî deposcit : in qua orationi decumbens, perdita debilitate, sospitatem meruit adipisci.

CAPUT XLV.

De alterius manibus directis

Et ne ob hoc cuquam quæ referuntur videantur incredibilia, quia singulorum nomina non sunt in paginis prænotata, facit hoc hæc causa, quia cum a Sancto Dei incolumitati fuerint redditi statim

^e Id est Villam, seu, ut hodie dicimus, prioratum aut præposituram.

^d Id est, *futilis*, seu *vana*, ut ex compluribus aliis Gregorii locis patet.

^f Rom., *nobiscum*. Ed., *index ipse nobiscum*.

^g Sic Mss. Editi vero, *ne contemni vel oblivioni tradidi videantur*.

^h Gat. *Palulfus*. Ed., *Madulphus*.

recedunt : et aliquoties ita clam redeunt, ut, si dici fas est, a nemine videantur. Cumque rumor surrexit beati Antistitii apparuisse virtutem, vocatis ad nos custodibus ædis, quæ sunt acta cognoscimus : nomina tamen non semper ab his discimus. Illos vero plerumque nominatim scribimus, quos videre poterimus, aut quos ipsi discutimus. Venit ad festivitatem vir quidam ex Biturigo manibus debilis, cujus digiti in palma erant defixi in tantum, ut putaretur **1104** vermibus scateret. Sed celebrata solemnitate, directis ambarum manuum digitis, incolumitati donatus est; viditque eum omnis populus sospitem redeuntem. Cui causa debilitatis ex hoc contigit, quod sepem segetis die Dominico componere voluisset.

CAPUT XLVI.

De muliere cujus brachium contraxerat.

Mulier ex Pictavo territorio erat, cujus brachium contractis nervis emarcerat. Ad sepulcrum autem beati Viri veniens, ac in oratione vigiliisque pernoctans, brachium suum sanum retulit : sed illico a dominis in servitio mancipata, eadem incurrit. Revertitur iterum, et sanatur. Tunc venientes domini ejus, et eam abducere nitentes, accepto de rebus Sancti pretio, quieverunt, et ita hæc libertati donatur.

CAPUT XLVII.

De eo qui pro debito tenebatur.

Hisce diebus cum quidam pro dissolvendo debito, quod in necessitatibus suis contraxerat, interpellaretur, nec esset virtus atque facultas ad reddendum quæ mutuaverat, in carcere coarctatur. Denique cum videret creditor quod ei nihil extorquere posset, quia nihil habebat, nec esset qui ei manum misericordiae porrigeret, arctius eum in vincula constringit, negatoque cibo ac potu dicebat : Ego te faciam ad omnium documentum fame tabescere, donec omnia reddas. Hæc autem cum agerentur, sancti Antistitii reliquæ, quæ in Suessionicum pagum ferebantur, per plateam præteribant. Auditus itaque victus psallentium vocibus, oravit ut eum virtus Antistitii sancti visitaret : statimque dissolutis ligaminibus, nullo retinente, basilicam sanctam ingreditur. Dehinc a devotis redemptus, a nexu debiti absolutus est.

CAPUT XLVIII.

De cæca illuminata.

1105 Factum est etiam in una festivitate ut mulier quæ, perditio lumine, in cæcitate durabat, auditis Sancti viri miraculis, alacri devotione basilicam ejus expeteret. Prostrata autem super aridam humum ante sepulcrum, mox ut orationem fudit, lumine recipere meruit.

CAPUT XLIX.

De paralytico omni corpore debile.

In hac solemnitate advenit puerulus oculorum obtutibus clausis, aurium auditibus oppilatis; oris offi-

• Laud., *Chadegisilus*; alii, *Chardegysilus*.

ciis obstructis, manuum usibus perditis, pedum gressibus condemnatis. Quid plura? ita erat omnium membrorum usu præmortuus, ut solo spiritu palpitareret. Ut autem locum sanctum attigit, omni prorsus debilitate submota, cum gratiarum actione sanus accessit.

CAPUT L.

De presbytero a frigidibus sanato.

Lupus Burdegalensis urbis presbyter quodam tempore graviter a quartano typo vexabatur, ita ut accedente febre, neque cibum, neque potum sumere posset. Interea advenit festivitas sancti Martini antistitii. At ille celebratis cum reliquo clero [*Ed.*, populo] vigiliis, mane præcedit omnes, et ad basilicam Sancti festinat. Dum autem properat, obvium **B** habuit Judæum, et eo inquirente quo pergeret, respondit : Typum quartanum incurri, et nunc ad basilicam Sancti propero, ut me virtus ejus ab infirmitate hac discutiat. Qui ait : Martinus tibi nihil proderit, quem terra opprimens terreum fecit, et tu incassum ejus ædem expetis. Non enim poterit mortuus viventibus tribuere medicinam. At ille despiciens verba serpentis antiqui, abiit quo cœperat, et prostratus coram sanctis pignoribus orationem fudit, reperitque ibi duas candelulas ex cera et papyro formatas. Quibus assumptis, **1106** ad domum exhibet, illuminatisque eis, favillam papyri cum aqua munda hausit, moxque sanitatem recepit. Judæus vero ab hac infirmitate correptus, per anni spatium ventilatus est; sed mens iniqua neque tormentis mutari potuit unquam.

CAPUT LI.

De infantulo Cardegisili filio sanato.

Cardegisilus a vero Santonicae urbis civis, cognomento Gyso, susceptis nobis ad domum suam, invitat ad oratorium quod mater ejus ædificatum beati Martini reliquiis consecravit. Denique cum expleta oratione solliciti essemus si ibidem virtus sancti Antistitii ostensa fuisset, respondit : Ante annum tertium puerulus iste filius meus, quem coram cernitis, cum adhuc penderet ad matris papillam, incommode agere cœpit, ac per triginta dies aut eo amplius, inter manus non sine labore deportabatur, donec ita addictus est, ut nec mamillam valeret sugere, **D** nedum alium capere cibum. Deficiente autem eo, jam die sexto postquam gravius agere cœpit, deposuimus eum ante altare flentes, atque ejus obitum præstolantes. Ego autem dolorem non ferens, diacessi a domo, mandans mulieri ut cum obiisset, statim sepulturæ eum locaret. Flente autem genitrice, jacuit infans usque ad vespertum; cadente autem sole elevat vocem suam, dicens : Dulcissima soror, ubi es? Sic enim genitricem, ut blanditia infantium habet, vocitare solitus erat. At illa accurrit, dicens : Adsum, filii dulcissime. Susceptoque eo in ulnis, et mox porrecta papilla, hausto lacte protinus convaluit.

CAPUT LII.

De clerico dysenterico.

His diebus quando nobis hæc relata sunt, unus clericorum nostrorum ventris fluxum incurrit cum febre, ac nimiam defectionem stomachi; et quæ projiciebat per inferiorem partem, pars maxima cruor erat. Et ea causa eum magis affecerat, quia cibum quem accipiebat, invalescente **1107** nausea, statim rejiciebat: sed protinus, ut de sepulcri pulvere bibit, omni infirmitate dempta, firmatus est.

CAPUT LIII.

De appenso absoluto. Item de alio.

Sed nec hoc silendum putavi, quod sæpius in mortem præcipientes, extensa pietatis dextera, sublevavit. Denique Genitoris civis nostri [Ed., denique noster] servus a iudice pro furti scelere comprehensus, patibulo adjudicatur. Qui dum duceretur, nomen beati Antistitis invocabat, dicens: Libera me, sancte confessor Martine, ab imminente periculo. Appensus igitur ac solus relictus, commoto subito vento, audivit vocem dicentem: Liberemus eum. Et ecce a quatuor partibus cæli concussus stipes qui hominem sustentabat, cum immenso cespite in modum arboris eradicatæ a terra divellit, et sic homo morti deditus redivivus erigitur. Alius quoque ^a qui multa fecerat scelera, et, compunctus a Deo, pœnitentiam pro malis quæ gesserat agebat, apprehensus sine causa, simili nece damnatur, invocans semper sancti Confessoris auxilium. Qui cum appensus fuisset, disruptis vinculis illæsus ad terram ruit. Sed mala ^C mens hominum iterum appendit quem Deus eripuit. Quod audiens abbas monasterii a loco proximi, currit ad comitem, rogaturus pro eo; erat enim longe exinde quasi tribus millibus, obtaque cum eo rei hujus viâ, rediit, vivumque reperit. Quo a suspendio deposito, adduxit ad monasterium proflitentem atque dicentem: Quia sensi virtutem sancti Martini qui me eripuit.

CAPUT LIV.

De nato sanato.

Erat enim homo infra terminum ipsius Turonicæ arbis, ex vico montis Laudiacensis ^b, et homo ille erat natura simplex, nexus vinculo conjugali. Cui cum conjuge quiescenti nocte media pavor exoritur, exterritusque ac de lectulo exsilens, dum per **1108** ^D hospitium suum vagatur trepidus, vocis perdidit famulatum. Nec moratus, indicat nutu conjugi ut cum ad Sancti basilicam exhiberet. Qui adveniens, dum ante beatum sepulcrum per sex assidue decubat menses in oratione, absoluta lingua, eloquium sicut antea habuerat, recipere meruit virtute beati Antistitis.

CAPUT LV.

De muliere cujus manus contraxerat.

Mulier Transligeritana in die Dominico cum ope-

^a Gat. hic caput dividit, proindeque deinceps capitum numeri non concordant, licet eadem narrentur.

^b Ibi Perpetuus ecclesiam in honorem sancti Lau-

ram exerceret, quam in die illo fieri Patrum habebat auctoritas, manus ejus contracta dirigit, digitique in palmam defixi sunt. Quæ dum doloribus cruciaretur, ad sanctam ædem Confessoris accessit; vomitque, ut si ab hac sanaretur infirmitate, nullum opus deinceps in hac dominicæ resurrectionis ageret die quod illi diei esset incongruum: statimque amotis digitis a palma, manu directa discessit.

CAPUT LVI.

De muliere contracta et cæca.

Magna est enim pietas Confessoris, quæ sic arguit insipientes, ut ponens vitium ante oculos, reddat in posterum emendatos. Pro hac causa mulier alia debilitatur. Nam cum die Sabbati post solis occasum, quod adjacet resurrectionis dominicæ nocti, panem furno collocaret, brachium ejus dolore quatitur. Post injectum alium et tertium panem, manus invita lignum quod tenebat cœpit astringere: intelligensque mulier divinæ se virtutis iudicio condemnari, velociter palam quam tenebat abiecit: nihilominus non effugere potuit pœnam. Nam ita manus ejus cum gravi dolore contractæ sunt, ut unguæ in ipsa defigerentur palma. Ex hoc nullius medici se credens posse fomento sanari, Beati basilicam expetivit, ibique fideliter orans, directis manibus, sanata discessit; vomitque ut per singulos menses, una hebdomada ad **1109** sanctum templum veniens, debeat ^e Deo et beato Antistiti deservire. Quod per unum annum eam observasse manifestissime cognitum est. Post annum vero intermissa unius mensis hebdomada, non accessit ad sanctam basilicam. Sedit vero in hospitio suo oculus ei a dolore transfigitur: illum autem comprimens perdidit, et alius quoque dolere cœpit extemplo. Ita in unius horæ momento cæca ab oculis ambobus efficitur. Nec mora, confessa culpam ad præsidia nota confugit; ibique orationem suppliciter fundens, ac pœnitentiam pro negligentia compuncte agens, die octava, sanguine ab oculis profuente, illuminata est.

CAPUT LVII.

De cæco illuminato.

Hominis cujusdam oculi crassa caliginis nube contracti, quodam glutino conjunctis palpebris fuerant obserati, et quod supererat viro, magnis doloribus tenebatur. Quid plura? Festivitatem Sancti cum reliquis devotus expetit, attente exorans ut a virtute beati Antistitis visitari mereretur in die solemnitatis. Sed sacra solemnitas prævenit potentia Confessoris, ostendens se adesse populis, cum tenebras pepulit, lumenque refudit. Igitur ante diem tertium festivitatis, hoc in atrio quod absidam corporis ambit eo orante, subito aperti sunt oculi ejus, et aspiciens lucem videre meruit. Quod cum his qui aderant cum gratiarum actione narraret, dictum est ei ut silens ^e mentii construxit. Vide notas in cap. ult. libri x Historiæ.

^e Laud., Goll. tut., etc., *debeat deservire.*

potius orationem funderet, ut ceptam virtutem beatus Antistes celerius adimpleret. Tunc prostratus terræ, cum in lacrymas prorupisset, firmatis oculis, a solo incolumis surrexit.

CAPUT LVIII.

De paralytico et duobus cæcis sanatis, et duobus enegumenis emundatis.

Post diem vero tertium hujus solemnitatis, erat quidam paralyticus hoc in loco exorans, cui debilitas hac de causa, ut ipse enarravit, evenerat, quia dum esset puer parvulus, et **1110** cum reliquis pastoribus pecorum in campo custodiam gereret, super fontem quemdam obdormivit; aliis quoque ad meridiem recedentibus, hic solus remansit. Tandemque relictus a somno, dum consurgere nititur, doloribus coarctatur. Mox membris omnibus contractus, ac re-tortis extrorsum brachiis, contractis in poplite nervis, calcaneis ad crura deductis, cum nulla esset virtus eundi, immensæ ab eò lacrymæ cum magnis vocibus effluebant. Reversis autem sociis ad visenda pecora, hic ejulans invenitur. Dehinc parentum ulnis ablatus, domui restituitur. Post dies vero paucos cum parumper a doloribus laxaretur, mendicis quibusdam deputatus est, cum quibus per decem aut eo amplius annos regiones urbesque circumiens, ad hanc quoque festivitatem adveniens, membris omnibus solidatus est. Duo eadem die illuminati cæci, duo enegumeni ad septicrum Antistitis emundati sunt.

CAPUT LIX.

De puero febricitante.

Adolescens quidam ex nostris, nocturnis febribus vexabatur in tantum, ut ab hora diei octava usque in crastinum secunda diei hora, nullam æstuandi quietem posset accipere. Erat enim ei et horribilis omnis cibus, nec quidquam unde confortaretur, accipiebat. Dolor etiam sævus membra omnia quatiebat, sed et pallor genas obsederat. Dumque sic inter manus ferretur parentum ut æger, ægre obtinere potui^a ut ad sepulcrum beati Antistitis deferretur. Tandem allatus, ut de sacrosancto tumuli pulvere diluto potum sumpsit, mox ab hac benedictione, fugato universo dolore, febris extincta est. Nec mora, secreta digestionum loca puer expetit, deducitur in angulo ventris purgandi gratia. Verum ubi voluntatem alvi, flatu impellente profudit, statim duo vermes ab eo in modam serpentum processerunt: qui ita moveri oculis hominum videbantur, ut vivere putarentur. His ergo ab eo digestis, illico ad plenum

sanatus est, et cibum, ut solitus erat, hausit et potum, ruborque genis, fugato pallore, **1111** redditur, membrisque omnibus solidatur.

CAPUT LX.

De his quæ in meo itinere gesta sunt.

Opportunitatis causa nuper exstiterat ut ad visitandam genitricem meam in territorium Cavillonensis^b urbis adirem. Sed metuens superventuras infirmitates, de hoc pulvere, id est sepulcri beati Antistitis auferre, et mecum deferre præsumpsi, scilicet ut cum quempiam nostrorum morbus aliquis invasisset, virtus Saucti ope consuetudinaria subveniret. Ubi igitur ad matrem accessi, protinus unum puerum febris cum dysenteria arripit, atterit et consumit, ita ut negato usu vescendi, de solis febribus aleretur. Die tertia cum hæc agerentur, et ad me perlatum fuisset, delibutum^c pulverem ad bibendum porrigo moribundo, statimque, fugata febre sedatoque dolore, convaluit. His diebus a Verano antistite^d audivi, quod quodam tempore dum typi quartani æstu uretetur, expetita beati Martini basilica, quæ in loco illo erat, celebrata vigilia sanatus fuit. Nos vero ex hoc itinere Arvernium venientes, reperimus Avitum episcopum a tertiano typo ita graviter concuti, ut etiam si aliquid cibi sumeret, statim rejiceret: sed de hoc pignore potu sumpto, calcata febre roboratus est. Duos ex pueris nostris valetudinaria **1112** febris invaserat, omnesque membrorum juncturas, ut ex hoc contagio plerumque assolet, dolor sævus obsederat: sed ab hac benedictione potati, sanati sunt. Ego ipse in hoc itinere cum dolorem dentium graviter sustinerem [Rom., sentirem], et jam non solum ipsi dentes, sed omne caput venarum pulsibus, ac dolorum spiculis figeretur, ac tempora valide prosilirent, hoc præsidium expetii, et mox dolore compresso convalui. O theriacam inenarrabilem! o pigmentum ineffabile! o antidotum laudabile! o purgatorium, ut ita dicam, cœleste, quod medicorum vincit argutias, aromatum suavitates superat, unguentorumque omnium robora supercrescit! quod mundat ventrem ut agridium, pulmonem ut hyssopus, ipsumque caput purgat, ut peretrum. Etiam non solum membra debilla solidat, sed, quod his omnibus majus est, ipsas illas conscientiarum maculas abstergit ac levigat. Sufficiant ergo hæc luic libello quæ indita sunt. Tamen si aduoc miracula cernere meremur, placet ea alteri libello inseri, ut ea quæ ostenduntur, non oculi, sed magis voci-

^a Sic. Mss. omnes, excepto Clar., qui cum Edit. habet *obtinere potuit*.

^b Sic habent omnes Mss., præter unicum Clarom. qui habet cum Editis, *Cabillonensis*, unde visum est nonnullis hic designari Cabillonum Burgundiæ urbem, vulgo *Châlons-sur-Saône*, cum certissimum sit Gregorium hic de Cavellionensi, seu Cavellicensi, aut Cabellicensi urbe, vulgo *Cavaillon*; loqui, quæ urbs olim Arellatensi, nunc Avenionensi metropolitano subest. Et quidem Veranus episcopus, quem infra Gregorius laudat, Cabellicensis, non Cabilouen-

sis episcopus fuit, atque tunc temporis duæ istæ urbes Burgundiæ regno attributæ erant. Legesis Cointium ea de re disserentem, et confer ea quæ observavimus ad cap. 31 lib. viii, et ad cap. 4 lib. ix Historiæ, ubi viri eruditi rationes auctoritate Codicum mss. confirmavimus.

^c Sic Rom.; alii, cum hæc audissem, *delutum*. Bal, *delibutum*.

^d Episcopus fuit Cabellicensis, ut mox dicebamus.

bus debeant propolari. De cætero vero virtutem ejus **A** istius de sepulcro, ut in illo resurrectionis carnis deposcimus, ut qui talia præstat ex tumulo, nos jam nostræ tempore nobis obtineat indulgentiam, cum ille a peccatis Deo mortuos suscitare dignetur mortis provehetur ad coronam.

Explicit liber tertius.

LIBER QUARTUS.

Prologus.

1115 Saluberrimo nos hortatu Propheta admonet, dicens : *Honorandi sunt amici tui, Deus (Psal. cxxxviii, 17)*. Nililominus et in alio psalmo : *Qui timentes Dominum magnificant (Psal. xiv, 4)*, beatitudini copulantur domus æternæ. Ergo perspicue patet intellectui humano quod admoncantur quique non solum immunes erimine, verumetiam noxialis criminis malo dediti, cultum reverenter reddere amicis Dei: Quæ res non solum in præsentis sæculo tribuit beneficium, verumetiam præstat et refrigerium in futuro. Nam cum sæpe videamus virtutum insignia prodire de tumulis beatorum, non immerito commœnemur, debitam eis honoris reverentiam impendere, a quibus non desistimus infirmitatum remedia flagitare. Quorum precibus et ipsam peccaminum remissionem non dubitamus adipisci : et non modo hanc mereri, verum ab infernalibus suppliciis eorum interventu salvari. Confidimus enim quod sicut hic morborum genera reseant, ita illic sævas tormentorum pœnas avertant ; et sicut hic mitigant febres corporeas, ita illic vestigant æternas ; et quomodo **1116** hic lurida lepræ ulcera sordentia mundant, ita illic delictorum maculas mundari suo interventu obtineant ; ac sicut hic mortuorum cadavera ad vitam resuscitant, ita illic peccato sepultos, ex Acheronticis stagnis manu injecta erutos vitæ æternæ restituant. Quocirca dum unusquisque lætificatur in gaudio proprio sub patrono, tunc impensius honorem reddit debitum ; cum se senserit ab infirmitate quæ detinebatur ejus virtute mundatum : sicut nunc de beato ac toto orbi peculiari patrono Martino antistite et nos et innumeri populi sunt experti : et utinam ignavia mentis nostræ permitteret eum ^a sic venerari, sicut decet amicum Dei, qui tantis nos morborum oppressos generibus plerumque restituit sanitati.

^a Hic desinit Ms. Colb. Tutelensis, cæteris a Codice avulsis. Habetur tamen in eo hujus libri capitulum indiculus.

CAPUT PRIMUM.

De dolore ventris mei.

Nuperrimo autem tempore ventris dolorem incurri. Et licet non usquequaque dabat solutionem, tamen doloris malum in illis intraneorum flexuosis recessibus vagabatur. Adhibui, fateor, sæpius balneas, atque res calidas **1117** super ipsas alvi torturas ligari faciebam, sed nihil mederi poterant infirmitati. Sexta etenim dies illuxerat, quod magis ac magis dolor inualescebat, cum mihi venit in memoriam, ante paucos annos, sicut in libro secundo hujus operis continetur scriptum (*Cap. 1*), me ab hoc dolore Sancti virtute fuisse sanatum. Accessi temerarius ^a ad locum sepulcri, projectusque solo orationem fudi, atque secretius a pendentibus velis unum sub vestimento injectum filum, crucis ab hoc signaculum in alvo depinxi : protinus dolore sedato, sanus abscessi.

CAPUT II.

De lingua et labiis meis.

Quodam vero tempore lingua mihi graviter irri-

Bguerat, ita ut plerumque dum loqui vellem, balbatur me faceret, quod non mihi sine improprio erat. Accessi autem ad tumulum Sancti, ac per lignum cancelli linguam impeditam traxi : protinus tumore compresso convalui. Intumuerat enim valde, et totum palati impleverat antrum. Deinde post diem tertium labium mihi exsilire graviter coepit. Accessi iterum quærere sospitatem ad tumulum ; tactoque labio ^b a deponentibus velis, protinus stetit venæ pulsus. Et credo mihi hæc ex abundantia sanguinis evenisse : non tamen sanguinem minuere stadul propter Sancti virtutem. Nullam tamen mihi ultra molestiam fecit hæc causa.

CAPUT III.

De puero a febre sanato.

C Denique puerulus parvulus gravabatur a febre, et exesis membris, cum nullum acciperet cibum, in hoc erat ut spiritum exhalaret. Cucurrit ad me pater cum lacrymis : cui ego indicavi ut, delatum ad basilicam, super eum nocte tota vigilaret. Quod cum fecisset, statim puerum sanum per virtutem sancti Antistitis recepit.

^a Editi duo : *Accessi haud temerarius*

^b Sic Clar. Alii vero, *tactusque, aut tactamque.*

CAPUT IV.

De contracto, et cæca, et tribus energumens

1118 Ad festivitatem vero quæ mense quinto celebratur, adveniens quidam, cujus digiti in palmam contraxerant, oratione facta digitis directis abscessit. Mulier vero cæca post octo annos, prostrata solo coram Sancti sepulcro, illuminatis oculis, repedavit in locum suum. Tres tunc energumens Sancti virtute mundati sunt.

CAPUT V.

De seruo Theodulfi.

Eo anno (*An.* 588), id est Childeberti regis 13, ad festivitatem quæ de beato ejus transitu celebratur, venit servus Theodulfi civis Turonici, custos suillæ^a, qui dum nocte circa gregem creditum excubaret, ne quidquam ex eo aut bestia raperet, aut fraus furis auferret, oculis subita caligine interfusus, lumen amisit. Qui per sex annos in cæcitate durans ad hanc festivitatem advenit; post tertium vero diem, Sancti virtute illuminatus, a domino est dimissus ingenuus.

CAPUT VI.

De multis infirmitatibus sanatis.

Anno quoque 14 regis supradicti (*An.* 589), adveniente solemnitate Sancti, duodecim paralytici directi, tres cæci illuminati, quinque energumens emundati sunt. Adfuit huic festivitati et Aredius, Lemovicinæ urbis abba, cujus in superioribus libellis meminimus^b, per quem Dominus paralyticam unam, quæ per octo annos carrucæ superposita in atrio beati Confessoris decubuerat, directis vestigiis, restitavit. Nam asserebat ipse vir Dei sensisse se quasi beati Martini manum, cum infirmæ membra, imposito signo crucis, tactu salutari palparet. Advenerat etiam in hac festivitate et Florentianus **1119** major cum Romulfo^c palatii comite. Quibus non parva admiratio fuit de gloria Confessoris, per quem Dominus talia nunc miracula dignatus est operari.

CAPUT VII.

De urva apud Galliciam.

Et quia Florentiani majoris memoriam fecimus, quid ab eo didicerim nefas puto taceri. Tempore quodam causa legationis Galliciam adiit, atque ad Mironis regis præsentiam accedens, negotia patefecit injuncta. Erat enim eo tempore Miro rex in civitate illa, in qua decessor ejus basilicam sancti Martini ædificaverat, sicut in libro primo hujus operis exposuimus^d. Ante hujus ædis porticum, vitium camera extensa per traduces, dependentibus uvis, quasi picta vernabat. Sub hac enim erat semita, quæ

A ad sacræ ædis valvas peditem deducebat. Cumque rex sub hac præteriens orationis gratia hoc templum adiret, dixit suis: Cavete ne contingatis unum ex his botrionibus, ne forsitan offensam sancti Antistitis incurratis. Omnia enim quæ in hoc habentur atrio ipsi sacrata sunt. Hoc audiens unus puerorum, ait intra se: Utrum sint hæc huic Sancto sacrata an non, ignoro. Unum scio quod, deliberatio animi mei est ab his vesci. Et statim, injecta manu, caudam botrionis cœpit incidere, protinusque dextera ejus adhærens cameræ, arente lacerto, dirigit. Erat enim nimus regis, qui ei per verba jocularia lætitiâ erat solitus excitare. Sed non eum adjuvit cachinnus aliquis, neque prætigium artis suæ; sed cogente dolore, voces dare cœpit ac dicere: Succurrite viri misero, subvenite oppresso, ferte levamen appenso^e, et sancti antistitis Martini virtutem pro me deprecamini, qui tali exitu crucior, tali plaga affligor, tali incisione disjungor. Egressus quoque rex, cum rem quæ acta fuerat didicisset, tanto furore contra puerum est accensus, ut ejus manus vellet abscidere, si a suis **1120** prohibitus non fuisset. Dicentibus tamen præterea famulis: Noli, o rex, judicio Dei tuam adjungere ultionem, ne forte injuriam quam minaris puero, in te retorqueas. Tunc ille compunctus corde, ingressus basilicam, prostratus coram sancto altari, cum lacrymis preces fudit ad Dominum: nec ante a pavimento surrexit, quam flumen oculorum hujus paginam delicti deleteret. Quo a virtulo quo nexus fuerat absoluto, ac in basilicam ingresso, rex elevatur a solo, et sic recipiens incolumem famulum palatium repetivit. Testabatur autem major præfatus hæc se ab ipsius regis relatione, sicut actum narravimus, cognovisse. Sic enim gloriosus Pontifex suam illustrat urbem miraculis, ut deesse non sentiat alienis.

CAPUT VIII.

De basilica Sancti apud urbem Santonicam.

Præsenti vero anno, Palladius Santonicæ urbis episcopus, hujus sancti Confessoris reliquias petiit. Construxerat enim in ejus honorem basilicam, quam his pignoribus consecravit, meruitque ibi suscipere miracula quæ sæpius urbs propria habet experta. Nam post duorum aut trium mensium curricula, litteras ejus accepi, in quibus indicavit tres paralyticos contractis pedibus advenisse; qui statim ut in basilicam ingressi orationem fuderunt, directis vestigiis, sanitati sunt reddit. Duo cæci in eo loco lumen recipere facta oratione meruerunt, et amplius quam duodecim a febre frigorica detenti, depulso tremore convalescerunt.

^a Sic Gat., Rom., Laud., Colb. et Clar., id est gregis porcorum; alii Mss. duo, villæ. Editi vero, ovilis.

^b Lib. II, cap. 39, et lib. III, cap. 24.

^c Sic omnes Mss., et quidem recte, ut patet ex lib. IX Historiæ cap. 3, ubi illi duo viri Turonos hoc ipso anno accessisse dicuntur ad census exigendos. Unde mendosa est editorum plerorumque lectio, ubi

legitur *Temulpho palatii comite*. Cæterum Florentianus erat major domus regiæ, ut in Historiæ loco laudato habetur.

^d In cap. scilicet 11, ubi Mironis pater, qui Suevis in Gallecia tunc imperabat, Charraricus appellatur.

^e Codd. duo, *relevamini appenso*. Clar. cum Editis *relevato appensum*.

CAPUT IX.

De duobus dysentericis.

Duo de pueris nostris, clericus scilicet Dagobaldus, et laicus Theodorus, dysenteriam cum febre patiebantur; in tantumque lassati [Gal., laxati] morbo erant, ut non aliter nisi manibus **1121** aliorum, cum digestionis necessitas advenisset, e strato sublevarentur. Sed de sepulcri pulvere hausto, statim convalescerunt.

CAPUT X.

De patenis quas Sanctus exhibuit.

Est apud nos patena colore sapphirino, quam dicitur Sanctus de Maximi imperatoris ^a thesauro detulisse, de qua super frigoriticis virtus sæpe procedit. Nam in accessu febrium quis positus, qui cum tremore fieri solet, si advenit ^b, et de ea aquam hauserit, mox sanatur. Est et apud Condatensem vicum, alia quoque patena a Sancto exhibita metallocrystallina ^c, simile infirmis beneficium præbens, si fideliter expectat. Bodillo unus de notariis nostris, cum stomachi lassitudine animo turbatus erat, ita ut nec scribere juxta consuetudinem ^d valeret nec excipere, et quæ ei dictabantur vix poterat recensere, tunc cum sæpius verbis increparetur, super hanc beati Viri patenam, quam nobiscum esse diximus, aquam fudit, ipsamque ore transponit. Mox sensui suo redditus, opus officii sagacius quam consueverat, expediebat.

CAPUT XI.

De Blederic, cui filii non erant dati.

Sed quid mirum, si sensum adversitate turbatum reddat hominibus, qui sæpius sterilitatem in fecunditatem convertit? Bledericus ^e quidam, Carnoteni territorii civis, accepta uxore, ut dono Dei procreationis suæ prole ditaretur orabat; sed nihil ^f ex ea germinis merebatur accipere. Tricesimus etenim annus curriculum expedierat, uxore sterili permanente, **1122** cum vir saluberrime pro animæ commo-
modo tractans, ait uxori: Ecce sæculum quo utimur præteriens est, et nulla inter nos soboles gignitur, quæ, nobis deficientibus, congestum laboris nostri debeat possidere. Accedam, inquit, ad basilicam

^a Is scilicet, qui contra Valentinianum II, Junio-rem dictum, rebellavit, quem sanctus Martinus Trevirim, ubi regiam habebat, convenit. De qua re plura apud Severum Sulpicium.

^b Sic Clar. At Vict., *positus, si cum tremore, ut fieri solet, advenerit*. Cæteri cum Edit., *qui cum... solet, advenerit, etc.*

^c Editi, *holocrystallina*.

^d Alii cum Edit., *consuetudinem, nec excipere quæ ei dictabantur poterat*.

Editi cum Clar., *Bledericus*. Vict., *Belidericus*. Edit., *scilicet quia nihil*.

^e Editi tres cum Clar., *Tornacensem*. Clict., *Turonensem*. Colb. tnt., in iudicio capitum, *Tornacasim*. Omnes omnino Mss. habent *villam*. Sed hic, et sæpius alias, apud Gregorium, ubi Mss. habent *villam*, Editi *urbem* apposuerunt. Porro hic locus, ut conjicit Valesius in notitia Galliarum, vicus est, vulgo dictus *Tornes*, inter Lavarzinum et Carcerem cas-

A sancti Martini, et eam faciam hæredem mihi, ut, liberis abnegatis, vel cum eodem quæ habere potero possideam in futuro. Consensit mulier sapiens viri prudentis consilio. Nec mora, proceditur ad basilicam Sancti, fusaque oratione invitat abbatem domi secum accedere. Quo accedente, tradidit ei omnem possessionem suam, dicens: Sint hæc omnia penes sancti Martini ditionem quæ habere videor, et hoc tantum exinde utar, ut de his dum vixero alar. Consignatisque rebus coegit abbatem manere ibi. Mirum dictu! post triginta, ut diximus, annorum curricula, in ipsa qua res suas basilicæ tradidit nocte cognovit uxorem suam, quæ concipiens peperit filium. Sed et deinceps alios habuit. Quod non ambigitur hoc virtute Sancti præstitum huic viro fuisse. Verum-
B tamen non refragavit acceptis filiis promissionem homo ille, sed eis alia loca tribuens, quæ primam Sancto largitus fuerat confirmavit.

CAPUT XII.

De cæca apud Turnacensem villam.

Apud Turnacensem ^s vero Cenomanici territorii villam, quæ nunc in ipsius sanctæ basilicæ ditionibus retinetur, mulier quædam diuturna cæcitate detenta, et senio prægravata, ad oratorium villæ ipsius residens, dum stitem quæreret, ac assidue sancti Martini nomen invocaret, quadam nocte Dominica cœperunt oculi ejus a dolore compungi. Tunc illa prostrata coram sancto altari, erumpente **1123** sanguine, lumen recepit. Verumtamen reliquæ in ipso loco beatissimorum apostolorum, id est Petri et Pauli, habentur: sed hæc asserebat virtute sancti Antistitis se fuisse sanam. Verumtamen fides nostra retinet in multorum sanctorum virtutibus unum Dominum operari; et nec illos disjunctos virtutibus, quos cælo pares, miraculis Dominus æquales reddit in terris.

CAPUT XIII.

De manu arida restituta.

Ad festivitatem vero illam, cui Anacharius ^h Antissiodorensis urbis pontifex adfuit, quidam manum aridam contractamque detulit, sed post diem tertium festivitatis, redintegratam domi reportavit.

Dtrum, situs trans flumen Lidericum aut Lidum, in extremis Cenomanorum finibus. Jure reprehendit Chiffletius in Anastasi Childerici, cap. 21. Joanneu Cognatum, qui putavit Gregorium hic loqui de donatione a Chilperico facta ecclesie Tornacensi in Belgica secunda. Sed non minus ipse erravit substituendo *Turonensem*; quo enim pacto Turones in cenomanico territorio locaret?

^h Alii, *Anacharius*. Colb. et Vict., *Anarius*, et sic legitur in Gestis episcoporum Antissiodor., apud Labbeum, tomo I Biblioth. Is laboravit ad tumultum monialium Pictaviensium sedandum, ut refert Gregorius lib. ix Histor. cap. 41. Compluribus synodis interfuit, unamque cum suis presbyteris habuit Antissiodori, cujus canones exstant. Obiit anno 605, ut observat Cointius, et sepultus est apud Sanctam Germanum cum suis prædecessoribus. Inter sanctos relictus, colitur die vii Kal. Octobris.

CAPUT XIV.

De Baudegisilo debili.

Baudegisilus quidam ex Andegavensis urbis territorio, Bauldulfii filius, vici Geinensis ^a incola, dum humoris sævi jaculo sauciatur, debilitatus occubuit. Isque cum a patre paupere sine operis beneficio pasceret, ut basilicæ sancti Martini limina oscularetur ^b, patrem lacrymis obortis efflagitat. Qui nec mora in navi positum, quia vehi altera evectioe non poterat, ante pedes Sancti, id est, foris sepulcrum, filium devotus exposuit. Qui per dies aliquot orationi vacans, et Sancti auxilium poscens, amota debilitate sanitati restituitur, sicque cum genitore domi incolomis restitutus est.

CAPUT XV.

De homine qui ceram transmisit.

In Ausiensi ^c quoque territorio erat homo, Cœlestis nomine, cui multa **1124** erant apum alvearia : ex quibus cum examen egressum alta conscendens ronge competetet, et ille sequens, nullum prorsus suscipiendi obtineret effectum, prostratus solo sancti Martini invocato nomen, dicens : Si virtus tua, beatissime Confessor, hoc examen retinere voluerit, eumque ditioni meæ reddiderit, quæ in posterum ex eo procreata fuerint, mel usibus meis sumam, ceram vero ad luminaria basilicæ tuæ cum omni soliditate dirigam. Hæc effatus, cum adhuc terræ decumberet, statim examen apum super unam arbusculam, quæ viro erat proxima, decidit et insedit, collectumque et in alvæare reconditum domi detulit : de quo infra duos aut tres annos multa congregavit. Ex quibus cum jam amplius quam ducentas ceræ libras aggregatas haberet, rumor hostilitatis obortus est. At ille ne votum suum perire cerneret, ceram fossa humo operuit. Pace quoque reddita, diaconum nostrum, ut eam peteret, accersivit. Erat tunc cum eo puer, qui renum gravissimum perferebat dolorem. Qui accedens ad virum, et cognoscens ab ore ejus quæ gesta fuerant, ceram quæ in terra latebat detegi jubet. Puer vero qui dolorem, quem diximus, patiebatur, accepto sarculo ut terram foderet, ait : Si tu propitius es, sancte Martine, ad hoc munus hominis hujus aspiciendum, contingat virtus tua renes meos, et sit mihi salus cum hanc detexero ceram. Cumque percussisset sarculo terram, sonuit ossiculum renum ejus, et statim omnis dolor ablatum est ; sicque incolomis cum hac cera beatæ basilicæ præsentatus est.

CAPUT XVI.

De absoluteione vinciti.

Homo quidam urbis Turonicæ judici culpabilis

^a Sic. Colb. et Laud. At Bell. et Clar. habent *Gennensis*. Editi, *Gennensis*.

^b Templorum limina osculandi mos est a primis Ecclesiæ sæculis receptus in Oriente et Occidente. Vide Chrysostomum, homil. 30 in II ad Corinth. ; Prudentium in hymno de sancto Laurentio ; sanctum Paulin. in natali 6 sancti Felicis ; Fortunat. lib. IV de Vita sancti Martini, etc.

^c Sic Clar. Alii autem, *Ausiensi*. Bign., *Ansiensi*. Hic dubio procul Asiaticum designatur, vulgo *Asay*,

A exstitit, quem in vincula compactum custodiri præcepit. **1125** Advenientibus autem diebus sanctis dominicæ resurrectionis, jussit eum iudex in ultimus Ligeris fluvii litus in alia retrudi custodia. Ducebatur ergo non solum catenis colla revinctus, verum etiam post tergum manibus colligatis : cumque ad ripam nominati amnis advenissent, et navigium quo transire deberent præstolarentur, atque ille sancti Martini auxilium incessabiliter flagitaret, visum est repente custodibus, quasi ab aliquo capite verberati fuissent. Protinusque in terram ruunt, ac catenæ quæ vinctum tenebant hominem confractæ sunt, laxatæ vero corrigiæ de manibus solvuntur. Ipse autem liberum se sentiens, decumbentibus adhuc solo hominibus, secessit ab eis, et sanctæ ecclesiæ limen **B** ingressus est, sicque a iudice relaxatur. Ferebant enim nonnulli his diebus et apud Pictavensem urbem vinctos ab ergastulo carcerali fuisse resolutos. Quod ambigi non potest, quia unius Confessoris ^d virtus utramque urbem sacris potuit illustrare miraculis.

CAPUT XVII.

De puero cæco.

Puerulus parvulus, nomine Leudovaldus ^e, servus cujusdam Baudeleifi, de vico Andegavensi, cui Crovio ^f antiquitas nomen indidit ; postquam renatus ex aqua et Spiritu sancto cum reliquis infantibus ludum in platea exercens, ut ætas illa batitur, huc illucque discurreret, subito commotus cum impetu ventus, et pulverem elevans, oculos infantis implevit. Qui cum a cæcitate percussus doloribus cruciaretur, apparuit aviæ ejus vir quidam per somnium, taliter eam instruens : Vade, inquit, ad basilicam sancti Martini, et recipiet visum puer iste. Nec morata mulier, fide plena venit ad festivitatem beati Viri, recepitque illuminatum virtute Pontificis nepotem suum.

CAPUT XVIII.

De puella cæca.

1126 Hujus etenim urbis territorii puella, Villigundis ^g vocabulo, simili conditione cæcatur. Dum enim cum reliquis puellulis per stratas villæ ludum exercendo discurreret, venti violentia pulvis elevatus opplevit oculos ejus. Quæ statim doloribus vexata, petiit parentes suos, ut eam ad basilicam sancti Martini deducerent. Quo facto, protinus ut orationem pro ea fuderunt, illuminata est. Nobis quoque egredientibus de sanctis missarum solemnibus occurrerunt simul præfatus puer atque puella, dicentes se ipsa hora lumen virtute beati Antistitis recepisse. Quod nobis magnum præstitit gaudium credentibus, quod nos virtus beati Confessoris visitare dignata sit.

cujus nominis complures sunt vici in Turonibus, uti observat Valesius in notitia Galliarum.

^d Sic Gat. Plerique alii Mss., quia *atriusque Confessoris*. Cæteri cum Editis, quia *Confessoris*.

^e Colb. tut. et Clar., *Leodowaldus*. Editi, *Lendonaldus*.

^f Sic omnes Mss. Editi vero, *Cronio*. Vide infra, cap. 23 ; et, supra, notas in lib. II, cap. 43.

^g Gat., *Juliogundis*. Edit., *Vigiogundis* ; et infra, *stratas urbis*.

CAPUT XIX.

De contracto et cæco.

Litoveb^a autem quidam, ex infantia sua membris debilis, accedente febre cæcatus est : sed ad superiorem veniens festivitatem, directis membris, lumine tamen adhuc dempto discessit. Sed cum ad hanc iterum regressus fuisset solemnitate, exemptis tenebris, lumen ei clarum exoritur^b.

CAPUT XX.

Item de alio cæco.

In hac etiam festivitate et Leudardus^c, servus Emnerii Namneticæ urbis diaconi, cum per sex annos cæcitate fuisset catena constrictus, ad basilicam accedens, virtute beati Confessoris illuminatus est. Per visionem enim somnii admonitus fuerat ut huius sancti auxilia flagitaret Antistitis.

CAPUT XXI.

De ætologiis quas Motharius civis Turonicus sustulit.

1127 Quidam de civibus Turonicis, dum ad regis properaret occursum, vas cum vino, unumque panem ad sepulcrum una mansurum nocte deposuit, ut scilicet in itinere positus hoc haberet salutis præsidium. Quibus exinde assumptis, iter carpere cœpit. Factum est autem ut metatum requirens, hominis cujusdam ingrederetur hospitium, depositisque sarcinis, mulier quæ habebat spiritum immundum, beati Martini adventum vocibus immensis annunciare cœpit, et dicere : Quid nos persequeris, Sancte? quid nos crucias, serve Dei? Tunc hospes ille qui venerat, accepto calice, paululumque vini de illo vase auferens, frustum benedicti panis^d effractum posuit in eo. Quod ubi mulier illa quæ debacchabatur accepit, mox, cum sanguine ejecto dæmonio, salvata est. Alia in eodem loco mulier quæ diu a frigore [*Al.*, a frigoribus] febrium ægrotabat, accepto ab hac benedictione modico, mox ut sumpsit, sanata est.

CAPUT XXII.

De contracto directo.

Silluvius^e incola Bajocassinus cum in rure positus operaretur quiddam, commoto vento, pavore percussus, tremere cœpit, ac membris omnibus destitui, vociferari etiam, et sibi mortem imminere testabatur. Interea concurrentibus vicinis ad spectaculum tale^f, ipse inter voces et ululatus, contractis nervis, debilitatur ad integrum; et non solum ei usus aurium denegatur, verumetiam et ipso lumine caruit oculorum. Post quindecim vero annos dum in hac infelicitate degeret, ad festivitatem sancti Martini adveniens, solidatis membris, oculisque receptis, abscessit.

^a Editi cum Clar., *Litoneus*.^b Mss. aliquot, *lumini datus exoritur*.^c Editi, *Lendauidus servus Emnerii*. Colb. et Clar., *Eumerii*.^d Vict., *crustam... effractam*; alii, *frusta... effracta...*^e Gat., *Sillimius*. Clar., *Micluvius*. Editi, *Simillius*.^f Ed., *spectaculum, per iter ipse*.^g Bign., *Eroniensis*. Alii, *Croniensis*. Vide supra

CAPUT XXIII.

De cæca ac debili sanatis.

1128 Nec dissimili virtute mulier Ermegundis, Andecavensis civis, vici incola Croviensis^g, contracta ac cæca, in hac festivitate directa, illuminataque discessit. Sed et Charimundus, ex Bricilonno^h debilis veniens, virtute beati Antistitis redintegratus est.

CAPUT XXIV.

De plurimis cæcis energumensique sanatis.

In hujus etiam solemnitate die virtutem nonnulli, cooperante Christi gratia, persenserunt. Nam Leodemundus cæcus post septem annos ad basilicam præfati Antistitis veniens, visum recepit. Et tres insuper alii cæciⁱ in hac festivitate visum per opem beati Antistitis receperunt, et energumeni plerique mundati sunt.

CAPUT XXV.

De puella a febre sanata.

Leonis presbyteri nostri vernacula, cum ad villulam urbi proximam parentalibus ulnis deportata secessisset, vi febris opprimitur, et die ac nocte valde commota in mortis discrimine cernitur. Quam videns presbyter exanimari violentia morbi, nocte ascenso equite [*Ed.*, equo], ad basilicam sancti Confessoris accessit, pulsansque ostium cellulæ, in qua æditus quiescebat, virum suscitare nequivit. Cumque basilicam sanctam ingredi non valeret, coram absida sepulcri fudit orationem, collegitque parumper de pulvere terreno, quod secum fide plenus evexit, eumque dilutum, ut puellulæ ad bibendum protulit, protinus febris abscessit.

CAPUT XXVI.

De carcerariis absolutis.

1129 Fuerat nobis causa quædam Childeberti regis adire præsentiam. Pergentibus quoque nobis, iter per pagum Rhemensem aggressi sumus, reperimusque hominem quemdam, qui nobis relatu suo patefactum carcerem hujus urbis, in quo inter reliquos vinctos hujus famulus tenebatur, Martini virtute fuisse dicebat; vinctosque ab ergastulo absolutos, liberosque abscessisse narravit. Erat enim hujusmodi carcer ita tectus, ut super struem tignorum axes validi superpositi pulpitentur^j, ac desuper, qui eodem opprimerent, insignes fuerant lapides collocati. Nihilominus et ostium carceris sera ferro munita, obducto clave pessulo obserabatur: sed virtus Antistitis, ut ipse relator asseruit, lapides dimovit, disjecit pulpita, catenas confregit, et trabem quæ victorum coarctabat pedes, aperuit, ac nec reserato ostio homi-

cap. 17.

^h Varie in variis Codd. scribitur. Sic Laud. et Colb.; at Bell. et Clar., *Bricillonno*. Vict., *Bricillonno*. Gat., *Bricilonno*. S. B., *Brisconno*. Denique Editi, *Brisillamo*, vel *Brisillami*.

ⁱ Laud., Bell., Clar. et Colb. habent: *Leodemundus cæcus post septem annos, Donnitta post tres, et tres insuper alii cæci in hac, etc.*

^j Alii, *asseret validi... palpitentur*. Nostra lectio melior; pulpitem quippe est tecti fastigium.

nes per aera sublevatos, foris tecto patente pro-
duxit, dicens: Ego sum Martinus miles Christi, ab-
solutor vester. Abscedite cum pace, et abite securi.
Sed cum nos ad regem accedentes, virtutis hujus
diffamaremus miraculum, affirmavit rex quosdam ex
his qui absoluti fuerant ad se venisse, atque compo-
sitionem fisco debitam, quam illi fredum^a vocant, a
se fuisse reis indultam. Hoc autem factum est ante
quatuor festivitatis dies (An. 594), in memorati regis
anno 16.

CAPUT XXVII.

De servo Nonnichii episcopi a debilitate sanato.

Adveniente autem festo beati Martini, Nonnichius^b
Namneticorum **1130** pontifex ad basilicam Sancti
advenit, exhibens secum puerum membris dissolu-
tum, nomine Baudegisillum. Celebratis igitur solem-
niis Sancti, hunc artubus restitutus, secum reduxit
incolumem.

CAPUT XXVIII.

De Claudii regalis cancellarii febre.

Nobis quoque cum rege morantibus, Claudius qui-
dam ex cancellariis regalibus^c a febre corripitur.
Cumque cibum potumque nimia oppressus febre ex-
horruisset, nobis quæ patiebatur questus est, dilu-
tumque pulverem, quem de Sancti ac Beati sepulcro
pro salvatione levavimus, ut hausit, mox, compressa
febre, sanatus est.

CAPUT XXIX.

*De eo quod Agnes Pictaviensis abbatissa de nauta quo-
dam retulit.*

Venerabilis vero Agnes, Pictavarum sanctimonia-
lium abbatissa^d, relatam sibi ab ipso cui contigit,
Treverico scilicet negotiatore, rem miraculi prove-
nisse, sic retulit: Dum, inquit, Mettis accessissem,
interrogavit me quidam negotiator unde venirem.
Dixi: De Pictavis. Dixit mihi si aliquando ad basili-
cam beati Martini Turonis occurrissem. Dixi quod
quomodo in Austria^e ambularem, sic ibi me præ-
sentassem. Dixit mihi quale beneficium domni Mar-
tini senserat. Dum enim Mettis salem negotiasset,
et ad pontem Mettis^f applicuisset, dixit: Domne
Martine, me et puericellos quos habeo, et naviculam
meam tibi commendo. Inter hæc recubantes in navi,
omnes obdormivimus. **1131** Mane excitans me cum
puericellis, quos mecum habebam, invenimus nos
ante portam Trevericam, nescientes quomodo venis-

^a Mss. pierique, *fredum*. Hujus autem vocis signifi-
cacio satis hic exponitur, quam a voce Germanicâ
frid, quæ pacem sonat, derivatam volunt. Vide Bi-
gnonium, in lib. 1 Marculfi form. 3. Freda autem, ex
veteri Glossario, est *operculum ligneum quod retro al-
tare fit super corpora sanctorum*. De utraque voce vide
Cangii Glossarium.

^b Editi, *Nonnichius*. Vide lib. viii Hist. cap. 43.

^c In Bell., *cancellariis nostris regalibus*, et in titulo
capitis deest vox *regalis*. Porro cancellarii minoris
momenti diplomata scribebant subsignabantque: de
quorum nomine et officii vide Gotofredum in Cod.
Theodos. lib. 1 tit. 12, et Mabillon. de Re diplomat.
lib. II, cap. 11. Certe vel ex hoc Gregorii loco patet
tunc complures fuisse cancellarios, unde postea in-
vectum est archicancellarii nomen, quam dignitatem
Rhemorum archiepiscopus diu obtinuit in Francia,
ut postea in imperio tres archiepiscopi electores.

A semus, qui nos adhuc Mettis credebamus consistere;
qua ratione aut navigatum est, aut volatum; sola
commendatione beati Martini, nec fluvium sensissemus,
et Mosellæ tunc sævientis [Al., tumescentis]
undas naufragas evitassemus: et, quod satis est mi-
rabile, quomodo inter saxa nocturno tempore præ-
terissemus incolumes, non nauta vigilante, non
vento flante, non remo ducente.

CAPUT XXX.

De virtutibus Locodiensis monasterii.

Tempore post habito, cum usque Pictavam acces-
sissemus urbem, libuit gratia tantum orationis mo-
nasterium Locociense^g adire, quo congregatam
monachorum catervam locaverat Vir beatus. Ibi
enim mortuum primum suscitasse legitur^h, et ex illo
ad episcopatum ductus scribitur. Ergo desideratum
ego expetens locum, prosternor ad cancellos angu-
li, in quo dicitur defuncti spiritum reduxisse. Post
effusas vero cum oratione lacrymas, ac celebratas
solemniter missas, percunctor abbatem, si aliquod
ibi Dominus miraculum ostendisset. Asseruitque ille
coram qui aderant fratribus, plerumque ibi illumi-
nari cæcos, ac debiles redintegrari. Quid tamen nu-
per sit gestum, inquit, tibi, domne, quia sollicita
inquiris, evolvam. Mulier quædam vicina loci hujus,
paralysis humore percussa, officium membrorum
omnium usquequaque perdidit. Quæ carrucæ im-
posita, a bobus trahentibus ferebatur, circuiens do-
mos divitum, ut inopiæⁱ suæ expleret necessitatem.
Ergo dum delata ad hunc locum pavimento proster-
nitur, lento conamine accedens, velum quod sanctum
tegebat cancellum devote osculatur, dicens:
Hic te, beate Confessor, adesse credo, hic te mor-
tuum suscitasse testificor. Confido enim quod si vo-
lueris, poteris me salvare, ac sanitati restituere, sic-
ut quondam, disruptis inferni **1132** faucibus, de-
functi animam reduxisti. Hæc effata, genas lacrymis
rigabat ubertim: ac statim, impleta oratione, quidquid
aridum, quidquid contractum, quidquid dissolutum fuit,
redintegratum est mulieri in corpore a beati Antistitis
virtute. Simili sorte et alius paralyticus ad hoc acce-
dens monasterium, ut velum ipsius cancelli attingit,
amota omni debilitate, sanus abscessit. Distat autem
ab urbe Pictava quasi stadiis quadraginta.

^d Prima fuit monasterii sanctæ Crucis abbâtissa,
ipsa sancta Radegunde procurante instituta, quam
Fortunatus lib. xi pluribus celebravit, de qua et agit
lib. viii carm. 4.

^e Cod. Colb.: *Dixi quod cum in Neustria umbula-
rem, sic ibi me præsentassem*. Editi: *Quod dum in Au-
stria... urbi me, etc. Infra, et puerulos meos... cum
puerulis*.

^f Rom., *pontem Mortis*. Et quidem apud Mettas ho-
dieque pons *Mortis* dictus habetur.

^g Mss. plerique, in capitum indice, *Locodiense*, hic
Locotigiense, vulgo *Ligué*, de quo in notis ad lib. I
Hist. cap. ultimo.

^h Nempe in Vita ejus per Severum Sulpicium, ubi
et ejus electio, seu potius raptus ad episcopatum de-
scribitur. Quæ omnia Fortunatus libro I de ejusdem
sancti Viri vita versibus expressit.

ⁱ Bal., *domos diurna stipe, inopiæ*.

CAPUT XXXI.

De fonte quem oratione Sanctus us oriretur obtinuit.

Exinde egressi, Santoniorum territorium ingressi sumus. Cumque in quodam convivio de beati Martini virtutibus fabularemur, hæc mihi unus ex civibus, affirmantibus aliis vera esse, fideliter retulit. Najo-gialo villa est in hoc territorio sita, ad quam cum sanctus Martinus adhuc superstes in corpore adiret, obvium habuit virum exhibentem aquam cum vasculo. Erat enim puteus ille, de quo hanc exhibebat, situs in vado quasi mille passus a villa, et ex eo incolæ haustam deferrebant aquam. Tunc ait Vir Dei homini aquam ferenti : Quæso, dilectissime, contine manum tuam, et huic asello cui sedeo, paululum aquæ ad bibendum indulge. Qui ait : Si necessarium ducis animal tuum adquare, accede ad puteum, et hauriens dabis ei. Nam ego quod cum labore detuli non præbebo; et hæc dicens præterit. Quo discedente venit protinus mulier, et ipsa deferens aquam in urnam [Mss., in ulna]; dixitque ei similiter Vir Dei. Quæ illico ei, ac si Rebecca quondam audiens nuntium Dei (Gen. xxiv) : Et tibi præbeo, ait, et asino tuo potum; nec mihi labor est ut iterum hauriam. Tantum voluntas tua fiat, qui iter pergens necessitatem pateris. Et deposito de ulnis vasculo dedit asino illius bibere. Quo facto, iterum hausta aqua, impletoque vasculo revertebatur ad villam. Quam prosequens Sanctus ait : Reddam tibi pro mercede beneficium, quia adaquasti asinum meum. Et positus genibus **1133** in terra oravit ad Dominum, ut in loco illo fontis ostenderet venam. Ac statim consummata oratione, disrupta terra fontem immensum populis admirantibus patefecit. Qui usque hodie beneficium præbet hominibus commanentibus in agro illo. In illius enim fontis ore est lapis in testimonium, qui vestigium retinet aselli hujus super quem sanctus sedit Antistes.

CAPUT XXXII.

De incendio urbis Pictavæ.

Nec illud silendum puto, quod illo tempore cum Plato ^a episcopatum Pictavæ urbis adeptus est, virtus Sancti fuit ostensa. Domus adjuncta ecclesiasticæ domui incendio maximo cremabatur, ac scintillæ cum carbonibus super domum ecclesiæ, impellente vento, cadebant. Sed ille de pulvere beati sepulcri secum habens, elevato chrismario ^b contra ignem, exortus subito ventus vento illi contrarius, flammam a tecto ecclesiastico defendens, aliam pepulit in

^a Sic Mss. omnes. Factus est episcopus anno 592 ex Gregorii nostri discipulo, qui illi ecclesiam suam ingredienti adfuit, ut versibus canit Fortunatus libro x, c. 20. Huic anno 599 defuncto successit ipse Fortunatus. Placidum tamen Platoni quidam substituunt, sed male, ut observat Coitinius. Imo Placidum a Platone alium non fuisse ex hoc ipso quem tractamus Gregorii loco probatur, cum hic Editi pro Plato habeant Placidus, nec aliunde ut fatentur Sammarthani Placidus ille notus sit. Platonem archidiaconum suum laudat Gregorius lib. v Hist. cap. 56, ab isto, ut reor, non distinguendum.

^b Chrismarium vas erat ad sanctum chrisma recipiendum, quo tamen nomine etiam vasa ad sanctas

A partem, et sic domus ecclesiæ liberata est.

CAPUT XXXIII.

De saero a febre sanato.

Cum autem puer ejus in valetudine acerbissima febre exustus jaceret in lectulo, et jam quasi exanimis haberetur; ut de hoc pulvere ditius porreat infirmo, protinus lugata febre puer convalescit de labore. Sed ad basilicam Sancti redeamus.

CAPUT XXXIV.

De Leodulfo amente et debili.

Cum autem ante hos annos terræ motus magnus terram concuteret, cunctaque valde inoverentur, quasi **1134** in uno momento casura, Leodulfus ^c quidam ab eo vehementer excussus, non solum sensu mulcatur, sed etiam omnibus membris debilis est effectus. Qui veniens ad basilicam Sancti Turonis, et orationi paucis diebus incumbens, et voci redditur et sensui, et membris omnibus quasi redivivus sospes est redditus.

CAPUT XXXV.

De homine innocente per calumniam accusato, et liberato.

Nec illud prætermittendum puto, quod innocenter homo accusatus per calumnias malorum, adducebatur ad urbem vincetus loro, ut truderetur ergastulo. Cumque ante basilicam sancti Petri apostoli in publicum adductus aggerem devenisset, solutæ sunt manus ejus, dixitque custodibus : In hoc apparet me a culpa quam dicitis esse immunem, cum meæ manus divinitus sunt solutæ. Tunc illi indignantes arctius eum revinxerunt, et insuper adhuc alio loro ligamini adjecto, ut ita dicam, vincula ipsa vinxerunt. Contigit autem eo tempore, ut nos de basilica sancti Martini per plateam veniremus. Hi autem cum nobis in obviam venientes appropinquarent, ut primum basilicam Sancti homo vincetus aspexit, statim solutæ sunt manus ejus : exsiliensque de caballo in quo sedebat, pedes nostros arripuit, exponens se injuste damnari. Sicque nobis cum iudice colloquentibus, absque fatigatione discessit.

CAPUT XXXVI.

De muliere obmutescente sanata.

Conjux Serenati hominis nostri, cum de cultura, viro præmisso rediret, subito inter manus dilapsæ comitantium terræ corruit, ligataque **1135** lingua, nullum verbum ex ore potens proferre, obmutuit. Interea accedentibus ariolis, ac dicentibus eam meridiani dæmonii ^d incursum pati, ligamina herbarum

reliquias includendas mediæ ævi auctores donaverunt, ut Fortunatus in Vita sancti Germani Paris. episc.; Eddius in Vita sancti Wilfridi, etc. Chrismale autem vas erat in quo corpus Christi asservabatur, et quidem Glaber Rodulfus *chrismale* idem esse ac *corporale* dicit.

^c In Mss. nonnullis, *Leodulfus*; unde Editi, *Leodulfus*.

^d De hoc in passione sancti Symphoriani inter Acta martyrum sincera, pag. 72, ubi dicitur : « Dianam dæmonium esse meridianum, sanctorum investigavit industria. » Vide Vitam sancti Rusticæ, sæc. 2 Act. sanctorum ord. sancti Benedicti, ubi ad num. 27, ex hoc Gregorii loco et aliis sanctorum vitis Mabillonius observat, dæmonium meridianum, seu ejus incursum,

atque incantationum verba proferebant; sed nil medicaminis juxta morem conferre poterant periturae. Cumque familia mixto ululatu perstreperat, filius ejus ad neptem nostram Eusteniam ^a anhelus accurrit, nuntians matrem suam extremæ vitæ terminum attingisse. Quæ adveniens ad ægotam, eamque visitans, amotisque ligamentibus quæ stulti indiderant, oleum beati sepulcri oris ejus infudit, ceraque soffit ^b. Mox sermone reddito, nequitie dolo dirempto, ægra convaluit.

CAPUT XXXVII.

De frigiticis sanatis.

Tempora autem quo post obitum gloriosissimi regis Guntelramni Childebertus rex Aurelianensium urbana adivia (An. 583), puerorum unus aulicorum graviter a typo tertiano, accedentibus discedentibusque febribus, tremore superveniente quæsiabatur. Id cum nobis fuisset questus, de pulvere sancti sepulcri potum ei porreximus: quem hauriens, compresso tremore convaluit. In sequenti vero nocte cum dies ille, quo frangi consueverat, advenisset, vidit per visum advenientem personam terribilissimam, dicentemque sibi: Ecce jam tempus tui tremoris advenit, quid dissimulas? Age quod consuevisti. Hæc eo dicente, advenit vir quidam vultu splendidus, cæsarie niveus, aspectu decorus, dicens ei: Ne tremueris, sed facito super frontem tuam signum venerabilis crucis, statimque sanaberis. In hac visione expergefactus, munitusque hoc signaculo quo fuerat jussus, nunquam ulterius quæ pati soleret passus est. Ab hoc typo reginæ puella fatigata, potu hujus sancti medicaminis **1136** sumpto, sanata est.

CAPUT XXXVIII.

De cæcis, energumenis et paralyticis.

Non post multos dies, cum solemnitalis sanctæ dies annuus recurrisset, nos a rege regressi, festivitatis ejus adfuimus, in qua quatuor cæci lumine recepto regressi sunt, duo energumeni thundati, duo paralytici contracti, restituti gressibus, incolumes redierunt.

CAPUT XXXIX.

De carceratis laxatis.

Post paucos vero dies cum culpabiles quosdam urbis Turonicæ, judicis sententia carcerali ergastulo conclusisset, lamentantibus vinctis, virtus beati Confessoris apparuit, quæ diruptis vinculis compeditorum, liberos in basilicam abire permisit. Sicque et hi a iudice relaxati, ad propria recesserunt.

CAPUT XL.

De Maurano muto.

Quidam ^d in regione Cantabriæ, Mauranus nomine, mane a lectulo consurgens, dum de domo egreditur,

apud veteres appellari subitam et apertam morbi violenti incursionem, qua quis repente sensuum aut mentis facultate privatus videbatur. Sic autem appellabatur, quod crederetur a dæmone imprimi, et quod summo die contingere soleret. De hoc et cardinalis Bona de divina Psalmodia, cap. 3, § 3.

^a Cod. Gat., *Exteniam*. Clar., *Eustenam*.

^b Id est, soffivit, ut habet Cod. Clar.

^c Id est dies quo febris intermittitur. Vide lib. de

visum est ei quasi ab aliquo percussus fuerit in cervicem. Qui prolinus ruens in terram, factus est tanquam mortuus, ac per triduum solo spiritu vivens, tanquam mortuus putabatur. Quarta autem die apertis oculis nihil poterat loqui. Ablata enim ei fuerat sancti facultas. Auditus autem beati Martini miraculis, unum triantem navis porrexit, innuens cum supplicatione ut eum ad beati Antistitiis templum deferrent. Quibus abouitibus, ille ad domum suam reversus, vidit **1137** ante pedes suos aureum in similitudinem triantis. Quo assumpto, pensatoque, unius solidi appensus est pondere. Quod ille cernens, dixit intra se: Reddidit mihi virtus beati Martini meritum pro fenore quod ejus templo direxi. Et accensus destiterio voluit in unam atque aliam navim conscendere, sed a parentibus non retentus. Reperta autem terra travi, retineri penitus non potuit. Qua ascensa, cum impellente vento altum mare ingressi fuissent, ut ejus virtus sancti Antistitiis reseravit. Qui extensis ad cælum manibus locutus est, dicens: Gratias tibi ago, omnipotens Deus, quod me hoc iter sulcare jussisti. Jam enim priusquam templum Sancti tui videam, ejus refertus sum beneficiis. Quibus navigantibus Burdegalæ urbi appulsi sunt: egressusque hinc de navi, ad basilicam sancti Dei accedens, ac votum suum exsolvens, quæ scripsimus, ab ipsius ore relata cognovimus.

CAPUT XLI [Al., XL].

De contracto et vinculis liberatis.

Alia vero festivitate adveniente, quæ in hieme celebratur, Maurellus quidam ex domo Ponticonensi (Pontion), servus Agni ducis, qui mense Martio per incursionem nescio quam unius poplitis perdidit usum, et gressum figere non valens, adhibito sibi ad geniculum fusté, ut mos est claudorum, adfuit. Is cum per triduum orationem fudisset ad Dominum, quarta die quæ est in crastinum de festivitate, genu directo sanus abscessit. Post paucos autem dies homines, qui carceris vinculis tenebantur, divinitus absoluti, Sancti basilicam sunt ingressi, et per iudicem immunes a damno laxati sunt.

CAPUT XLII [Al., XLII].

De alio contracto.

Puer quidam pedibus manibusque contractus, de villa Thémellô in pago Turonicæ urbis, vici Ambriacensis ^e, adveniens ad basilicam Sancti, dum inter reliquos petentes postularet victus stipem, visitatus a Sancti virtute directus abscessit.

CAPUT XLIII [Al., XLIII].

De pueris febricitantibus sanatis.

1138 Alius quoque puerulus Euthymi [Gat., Euchenii] presbyteri nostri, cum in valetudinem febris

Gloria confess. cap. 21.

^d Hic omnes Mss. caput quadragesimum incipiunt, quos secuti fuimus, licet in Editis quæ sequuntur ad caput sequens habeantur sub capite trigesimo nono. Cantabriam hodie appellamus *la Biscage*, quæ Hispaniæ provincia est inter Navarram, Castellam veterem et mare sita.

^e SB., *Ambaciensis* (Amboise), de quo jam non semel diximus.

nimiæ incidisset, ac exanimari ab eadem putaretur, **A** nit : cujus post diem tertiam, beneficio lucis quam de pulvere sancti sepulcri presbyter levans, ac fimbrias pallæ superpositus dirumpens secum detulit, pulveremque puero hauriendum dedit, fimbrias vero eollo ejus alligavit. Mox febre restincta sanatus est. Non dispari modo et Ulfaricus presbyter alteri puero febricitanti studium adhibens subvenit, et ille protinus per virtutem Sancti febre carens convaluit.

CAPUT XLIV [Al., XLIII].

De Principio amente.

Principius ^a quidam vir bonus, Petrocoricæ ^b urbis civis, amentiam nescio quam incurrisse putabatur, et tam graviter agebatur interdum, ut de sensu videretur excidere. Quod cum multis mensibus perferret, beati Antistitis basilicam expetivit; ibique, ut arbitror, quatuor residens menses, abstinens se a cibo carnium ac vino, adjutus Confessoris beati præsidio, incolumis domui suæ restitutus est.

CAPUT XLV [Al., XLIV].

De Leodulfo cæco sanato.

Et quia rusticitas hominum, dum parum prædicationem sacerdotalem sequitur, ipsa se præparat ad Dei offensam, quod nuper gestum fuit edicam. Leodulfus quidam, Biturigæ urbis homo, cum fenum secuisset, metuens ne adventu pluviam venientis infunderetur et labore suum perderet, die Dominico mane junctis bobus ad pratam direxit, ac super plaustrum fenum agglomerare cœpit : statimque pes ejus unus quasi ardens ei visus est, regressusque ad hospitium suum, quievit ab opere. Post missarum vero **C** solemnium celebrata, **1139** iterum junctis bobus opus cœptum pergit explere : completumque cum esset plaustrum feno, statim oculi ejus quasi a quibusdam aculeis puncti, dolorem maximum intulerunt. Quibus conclusis nunquam deinceps eos aperire potuit. Sicque per annum integrum in cæcitate permanentes, ad festivitatem sancti Antistitis devotus adve-

^a Editi cum Gat., *Præcipuus*.

^b Petrocorii, vulgo *Périgueux*, urbe Galliæ Aquitanicæ, ad Illam (*Lille*) fluvium.

^c Capitula duo sequentia in veteribus Mss. non oc-

Explicit liber quartus de virtutibus et miraculis sancti Martini confessoris.

nit : cujus post diem tertiam, beneficio lucis quam perdidit restauratus est.

CAPUT XLVI [Al., XLV].

De duobus aliis contractis.

Eo ^c tempore, et alius contractus adveniens, virtute Sancti directus, propriis gressibus ad urbem suam regressus est. Advenerat quidam ex Britannia, nomine Paternianus, qui cæcus, mutus, ac surdus, et manibus contractus per quoddam contagium fuerat, et confectis omnibus membris a morbo, soli tantum pedes præbebant homini sustentaculum. Patroni præpotentis hic expetit basilicam, orationem fudit, apertis oculis lucem perditam aspexit, manus ad usum pristinum recepit, et se salvatum beati Antistitis virtute demirans, sospitatis **1140** suæ gratiam populis declaravit. Ob hujus miraculi gratiam a multis munera capit, de quibus jam nonnullos a jugo captivitatis exemit.

CAPUT XLVII [Al., XLVI].

De incendio ope ejus extincto.

Præsentī quoque tempore, apud Burdegalensem urbem domus una ignibus comprehensa vehementer cœpit exuri. Cumque flammis hinc et inde spatiantibus aliæ domus huic discrimini subjacerent, nec esset dubium easdem hujus fomitis calore depasci, congregatus in circuitu populus nomen beati Martini cœpit attentius invocare, et ne vicinas domos virtus ejus exuri permitteret, cum lacrymis deprecari : sicque ad elevatam vocem deflentium cœpit crepitus flammæ decidere. Atque illis clamantibus ad cœlum, advenit subito, Antistite impartiente, præsidium; collisumque supplici oratione incendium, restinxit plebs per lacrymas quod nequiverat superare per undas. Eo tempore puer noster Laudovaldus ^d cum graviter a dysenteria fatigaretur, ut de pulvere sepulcri accepit, protinus morbo caruit.

currunt in indice libris præfixo, et tamen habentur integra in Codice suo loco

^d Colb., Clar., Ron. et Bell., *Launovaldus*.

In Codice ms. sancti Victoris Parisiensis, qui Gregorii libros de Miraculis sancti Martini complectitur et aliquot capitula libri de Gloria confessorum, habentur prosa vis illic appellatur et oratio in sancti Martini honorem, quæ opuscula constitutionem et collectionem potius esse crediderim, ex vetustis Missalibus excerpta. Ea vero hæc referre visum est, quod nonnullis fortasse videbuntur talia quæ possint inter Gregorii nostri opera locum habere.

PROSA DE SANCTO MARTINO.

Sacerdotem Christi Martinum cuncta per orbem **D** canet Ecclesia pacis catholica, atque illius nomen omnis hæreticus fugiat pavidus. Pannonia lætetur genitrix talis filii, Italia exsultet alitrix tanti juvenis, et Galliæ trina divisio sacro certet litigio cujus esse

debeat præsul; sed pariter habere se patrem omnes gaudeant, Turonici soli ejus corpus foveant. Hinc Franco-
orum atque Germaniæ plebs omnis plaudat, quibus videndam inspexit Dominum in sua veste. Hic celebris est Ægypti partibus, Græciæ **1141** quoque cunctis

^e Hic aliquid deesse videtur. Edr.